

ÚVOD DO STUDIA VOJENSKÉHO UMĚNÍ

STUDIJNÍ TEXT

Kolektiv autorů

BRNO 2015

Studijní text *Úvod do studia vojenského umění* je určen pro potřeby studentů ve všech studijních modulech především magisterského studia. Text nenahrazuje vnitřní předpisy v působnosti Ministerstva obrany, standardy Severoatlantické aliance, ani platný učební fond Univerzity obrany. Svým obsahem a zaměřením jsou původním studijním materiálem v dané oblasti.

Editor:

plk. gšt. Ing. Ivo PIKNER, Ph.D.

Kolektiv autorů:

Ing. Vlastimil GALATÍK, CSc. (kap. 1., 6.)

Ing. Jiří HANUS, CSc. (kap. 5.)

pplk. Ing. Petr KOVANDA (kap. 3.)

plk. gšt. Ing. Ivo PIKNER, Ph.D. (kap. 2., 5.)

Ing. Pavel ZONA, Ph.D. (kap. 4., 6.)

Recenzenti:

Ing. Oldřich SOCHA, CSc.

Ing. Jiří ČERNÝ, Ph.D.

Vydání textu bylo projednáno na zasedání Katedry vojenského umění dne 23. března 2015. Text neprošel jazykovou úpravou na Vydavatelské skupině Univerzity obrany.

© Vlastimil Galatík, Jiří Hanus, Petr Kovanda, Ivo Pikner, Pavel Zona, 2015

ISBN 978-80-7231-439-3

OBSAH

Úvod.....	5
1 VOJENSKÉ UMĚNÍ A JEHO SLOŽKY	6
1.1 Vojenství, vojenská věda, vojenské umění	6
1.2 Charakteristika složek vojenského umění	10
1.3 Vzájemná závislost složek vojenského umění	14
2 BOJ, BOJ VE VOJENSTVÍ, DRUHY BOJOVÉ ČINNOSTI	17
2.1 Boj	17
2.2 Vývoj boje	18
2.3 Boj ve vojenství	20
2.4 Základní pojmy pro vedení boje.....	23
2.5 Základní druhy taktických činností	27
3 OPERAČNÍ FUNKCE	32
3.1 Palba	32
3.2 Manévr.....	33
3.3 Velení a řízení	35
3.4 Podpora a zabezpečení	36
3.5 Ochrana vojsk	41
4 PRINCIPY VOJENSKÉHO UMĚNÍ	43
4.1 Základní principy vojenského umění	43
4.2 Historický vývoj principů – praktické uplatnění	49
4.3 Současný pohled na principy vojenského umění – praktické uplatnění v moderních a postmoderních válkách	55

5	LOGISTIKA V BOJI A OPERACI	61
5.1	Vývoj a předmět vojenské logistiky	62
5.2	Charakteristika a úkoly vojenské logistiky	65
5.3	Koncepce logistického zabezpečení mnohonárodních sil	73
6	DALŠÍ VYBRANÉ KATEGORIE VOJENSKÉHO UMĚNÍ	76
	Asymetrie, bojová síla, morální síla, neregulérní protivník, omezená a totální válka, ozbrojené síly, poměr sil, překvapení, rozmach boje (operace), společná (Joint) operace, válčiště, bojiště, vzdušný výsadek.....	76
	Závěr	84
	Přehled použité literatury a informačních zdrojů.....	85
	Seznam obrázků.....	88
	Seznam tabulek	88

Úvod

Vojenské umění, kategorie, která je ve vojenském prostředí velmi často používána, přičemž se většina uživatelů ani nezamyslí nad jeho vnitřním obsahem a významem pro praktickou využitelnost a činnost. Zvládnutí základů teorie vojenského umění je nezbytným předpokladem k dalšímu, hlubšímu studiu jeho jednotlivých součástí, strategie, operačního umění, taktiky i v neposlední řadě teorie velení vojskům, teorie zabezpečení a podpory a další problematiky, která souvisí s přípravou a vedení operací.

Ozbrojené síly realizují své poslání formou operací nebo dalších činností. K vedení operací se připravují a plánují je. Velitelé a štáby musí být dostatečně teoreticky připraveni a schopni teoretické poznatky aplikovat do praxe jak přípravy, tak i vedení operací. Je to právě teorie vojenského umění, která vyzbrojuje příslušníky ozbrojených sil odpovídajícími vědomostmi a poznatky. Jejich aplikací do praxe je pak zajištěno řešení vojenského problému silami, prostředky odpovídajícími situaci a době.

Studijní text je úvodním materiálem, který umožňuje pochopit problematiku vojenského umění v nejobecnější rovině, vazby mezi jeho složkami a zejména pak zvládnou kategorie používané v teorii i praxi.

Postupně je rozebráno vojenské umění a jeho součásti, dále kategorie jako boj, operace, druhy bojové činnosti. Následují stati zabývající se operačními funkcemi, zejména palbou, manévrem, velením a řízením, na což navazuje problematika principů vojenského umění, považovaných za určité návody pro úspěšné vedení operací. Otázka podpory a zabezpečení jsou do značné míry zúženy na problematiku logistiky, kterou lze považovat za zásadní pro dlouhodobou a efektivní činnost vojsk. Další vybrané kategorie jsou pak nezbytné pro zvládnutí otázek plánování a řízení operací.

Materiál si neklade za cíl zkoumat vojenské umění v celé jeho šíři a hloubce, ale spíše vytvořit podmínky pro snadnější studium i praktické uplatňování teorie vojenského umění úplnými začátečníky v této oblasti. Jde zde tedy především o vytvoření podmínek, na kterých mohou budoucí vojenští profesionálové budovat své znalosti při zvládání problematiky vojenského umění ve své následující praxi především cestou vytvoření pevných teoretických základů.

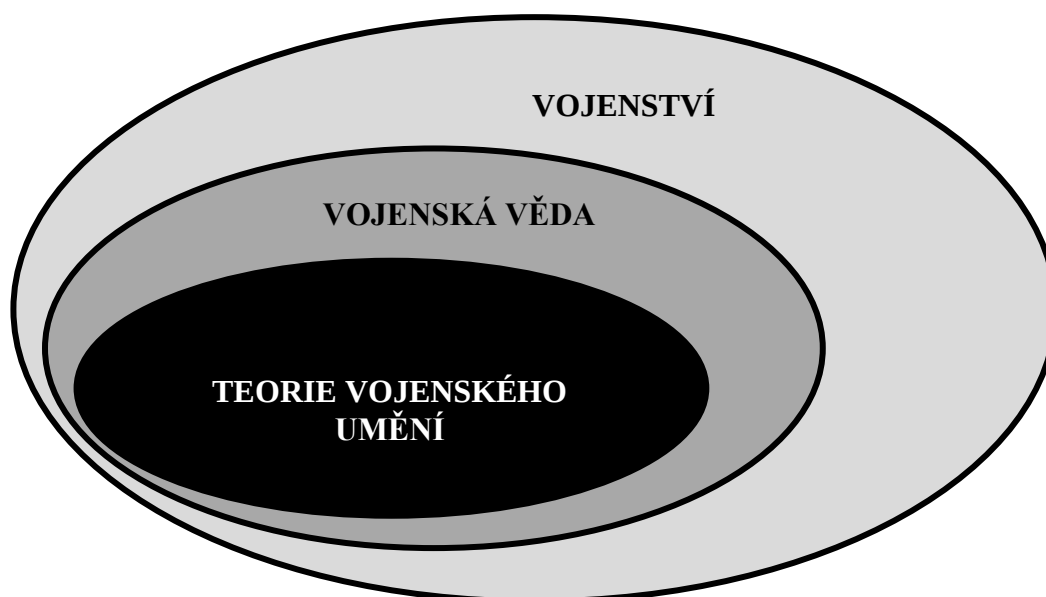
Autoři

1 VOJENSKÉ UMĚNÍ A JEHO SLOŽKY

Základním předpokladem pro úspěšné studium *vojenského umění* je pochopení jeho místa v rámci *vojenství* a *vojenské vědy*. Je nezbytné zvládnout jeho obsah i zaměření a vazby mezi součástmi, které jej tvoří.

1.1 Vojenství, vojenská věda, vojenské umění

Vojenství je běžně, často a nekriticky používaným termínem. Základní chybou je jeho bezbřehé používání k označení čehokoliv, co se dotýká ozbrojených sil, války, operací, činností vojsk. Přitom lze nalézt a definovat jeho obsah a vztah ke kategoriím nižšího řádu, jako je vojenská věda, vojenské umění, strategie, operační umění, taktika a podobně. Hierarchickou závislost těchto kategorií ukazuje obrázek 1-1.

Obrázek 1-1 Hierarchický vztah kategorií vojenství – vojenská věda – teorie vojenského umění
(zdroj autor statě)

Ze schématu plyne, že teorie vojenského umění je součástí širšího rámce. Tvoří jádro vojenské vědy, kterou zahrnujeme, mimo jiné složky, do kategorie vojenství, případně vojenská síla státu.

Vojenství

Při vymezení kategorie *vojenství* je nezbytné ji definovat a rozebrat její vnitřní obsah. Přes vysokou četnost používání tohoto pojmu neexistuje příliš mnoho jeho definic. Velký slovník naučný uvádí: *vojenství, obor zahrnující všechny otázky vojenské teorie a praxe, které souvisí*

s organizací, přípravou, výcvikem a bojovou činností ozbrojených sil (Velký slovník naučný, 1999, s. 1601).

Z definice plyne, že vojenství se netýká jen samotných ozbrojených sil. Vojenství je možno chápat v úrovni státní (koaliční), což charakterizují přístupy státu (koalice) k zajištění obrany s využitím ozbrojených sil. Dále pak v úrovni samotných ozbrojených sil, jejichž úroveň dokumentuje doktrinální soustava, organizace, personál, materiál i praktické schopnosti vést operace.

Stát (politická reprezentace) a jeho opatření promítající se do úrovně vojenství:

- stanovení základní filozofie zajištění obrany;
- definice poslání ozbrojených sil;
- stanovení rozhodujících úkolů ozbrojeným silám;
- vyčlenění zdrojů pro zajištění obrany v celém komplexu (nejen pro ozbrojené síly);
- regulace přístupů k zajištění obrany.

Celková úroveň vojenství závisí především na přístupech státu k otázkám bezpečnosti a obrany. Vojenství a jeho úroveň úzce souvisí s obsahem *pojmu vojenská síla státu*.¹

Ozbrojené síly a vojenství:

- permanentní příprava k plnění stanovených úkolů, zejména;
 - o modernizace a rozvoj doktrinální soustavy,
 - o rozvoj vlastních schopností (lidé, materiál, organizace),
 - o výzkum způsobů vedení bojové činnosti (včetně využívání poznatků a zkušeností),
- reakce na aktuální požadavky politické reprezentace.

Ozbrojené síly mají určitou schopnost, přispívající k úrovni vojenství v zemi.

Vojenská věda

Vojenská věda, jako součást vojenství nebo i vojenské síly státu, je *vědou společenskou, zabývající se ozbrojeným zápasem jako nejdůležitější formou vedení války* (Novotný, 2000, s. 66). Předmětem zkoumání vojenské vědy je ozbrojený zápas a vše, co s ním souvisí.

Vojenská věda se soustřeďuje především na (Novotný, 2000, s. 50-54):

- ozbrojený zápas (násilí nepřátelských stran);
 - o příčiny vzniku ozbrojeného zápasu,
 - o zákony a zákonitosti ozbrojeného zápasu,
 - o teorie vedení ozbrojeného zápasu, principy operační a bojové činnosti,
- ozbrojené síly, jejich složení, strukturu, schopnosti;

¹ Vojenská síla státu – souhrn materiálních a duchovních možností společnosti, které může stát efektivně využít pro přípravu a vedení války nebo k jejímu zabránění. Zpravidla je chápána jako politický, mravní, vědecký a vojenský potenciál, s nímž stát (jeho politické elity) disponuje (Velký slovník naučný, 1999, s. 1601).

- formy bojové činnosti ozbrojených sil;
- teorii všestranného zabezpečení, včetně logistické podpory;
- teorii přípravy ozbrojených sil (výcvik, vzdělávání, výchova);
- teorii velení a řízení ozbrojených sil;
- podíl společnosti mimo ozbrojené síly na obraně státu;
- účelnost rozdělení a využití zdrojů vyčleněných pro ozbrojené síly;
- akviziční politiku ozbrojených sil;
- modernizační trendy a jejich aplikaci v ozbrojených silách.

Za hlavní součásti vojenské vědy lze považovat:

- základy (obecnou teorii) vojenské vědy, teorii války;
- teorii vojenského umění;
- teorii výstavby ozbrojených sil;
- teorii vojenského výcviku a výchovy;
- teorii válečné ekonomiky a logistiky.

Teorie vojenského umění tvoří jádro vojenské vědy.

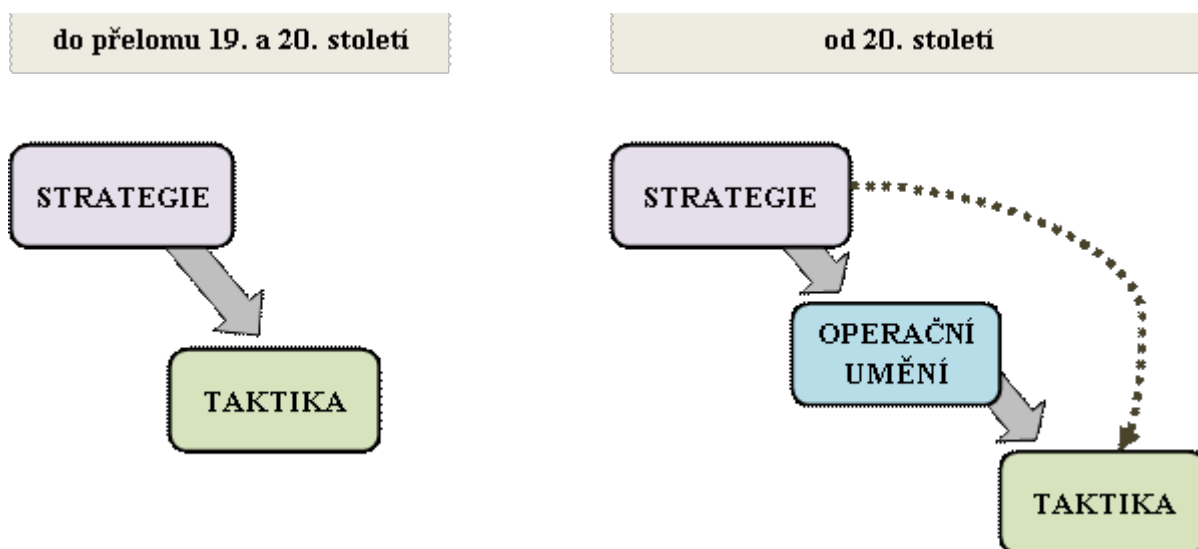
Vojenské umění

Teorie vojenského umění představuje systém znalostí o přípravě a vedení vojenské činnosti strategického, operačního i taktického měřítka za všech podmínek.

Vojenské umění prošlo dlouhým historickým vývojem a dá se konstatovat, že je téměř tak staré, jako samo lidstvo. Po dlouhou dobu obnášelo vojenské umění jen dvě složky, a to strategii a taktiku. Vládce (panovník) byl stratégem, který stanovoval cíle války (strategické cíle), ale navíc byl zpravidla i taktickým velitelem stojícím v čele svých vojsk v taktické bitvě. Zpravidla jen jednou bitvou byly naplněny strategické cíle. Přes velmi starou snahu o nalezení jistých pravidel a principů, snahu vytvořit teorii, šlo dlouho především o umění.

Historickým vývojem jsou postupně vytvářeny objektivní podmínky pro vznik spojovacího článku mezi strategií a taktikou.

Postupně se začíná prosazovat další složka vojenského umění, pro niž se vžil název operační umění. Zásadní vliv na vznik operačního umění měly nové společensko-ekonomické podmínky, které umožnily budovat a udržovat masové armády, možnost udržet je na válčišti dlouhou dobu díky trvalé materiální podpoře všeho druhu. Významně se zvýšila možnost manévru silami (železnice, letectvo) i kvalita a rychlost velení (telegraf, telefon). Zcela zásadně se zvětšil rozmach operací (prostor, doba trvání), přičemž rozhodnutí ve válce není dosaženo v jediné bitvě, ale zpravidla sérií bitev, pro kterou se ustaluje název tažení (kampaň). Dochází ke specializacím v ozbrojených silách, čímž vznikají druhy vojsk a služeb, mnohdy dříve zcela neznámé.

Obrázek 1-2 Složky vojenského umění
(zdroj autor statě)

Z výše uvedeného je zřejmé, že jeden velitel již nemůže být stratég i taktický velitel v bitvě. Stratég tedy stanovuje úkoly operačním velitelům, kteří s využitím štábů transformují strategické cíle a úkoly na cíle operační a taktické. Roste význam štábů na všech úrovních.

Teorie vojenského umění má dnes tři základní složky:

- teorii vojenské strategie;
- teorii operačního umění;
- teorii taktiky.

Složky vojenské vědy, jako *teorie velení a řízení vojsk*, *teorie podpory a zabezpečení činnosti vojsk* v operacích mohou být zkoumány samostatně, ale současně jsou součástí základních složek vojenského umění ((Novotný, 2000, s. 50-51).

Obrázek 1-3 Soudobé dělení teorie vojenského umění
(zdroj autor statě)

Strategie (vojenská strategie) má určující úlohu pro operační umění a jeho prostřednictvím i pro taktiku. Existuje také zpětná vazba, kdy pokroky v možnostech na taktické úrovni (nové zbraně, způsoby boje apod.) mohou výrazně ovlivnit operační umění a konečně i strategii.

1.2 Charakteristika složek vojenského umění

Rozhodujícími složkami vojenského umění jsou tedy vojenská strategie, operační umění a taktika. Problematika velení vojskům, podpory a zabezpečení činností vojsk prolíná všemi úrovněmi, od strategické až po taktickou.

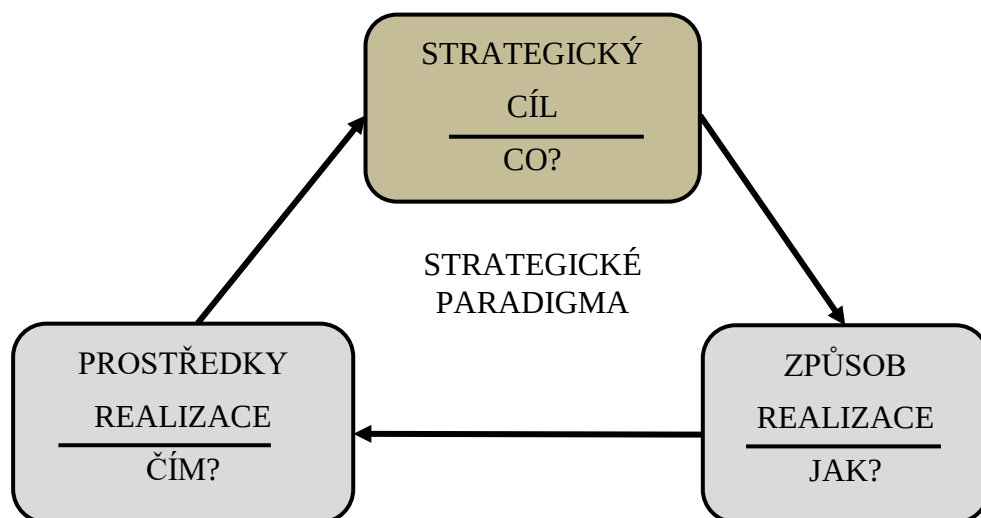
Vojenská strategie

Vojenská strategie se zabývá přípravou, použitím a zabezpečením ozbrojených sil a teritoria státu (koalice) k dosažení cílů odstrašení nebo cílů válečných. Je to oblast praktické činnosti nejvyššího vojensko-politického vedení v oblasti přípravy země a ozbrojených sil na válku a její vedení.

Vojenská strategie má vůdčí místo k ostatním složkám vojenského umění a soustřeďuje se zejména na:

- transformaci politických cílů války (angažování) do cílů vojenských;
- teorii a praxi přípravy a vedení strategických operací (způsoby realizace strategie);
- teorii a praxi výstavby ozbrojených sil (prostředků) k naplnění politických a vojenských cílů.

Zaměření tří výše uvedených oblastí, kterými se zabývá vojenská strategie především, pak naplňuje koncepci *cílů – způsobů – prostředků*, což tvoří **vědecké paradigma** představující nejzákladnější jednotku v rámci strategie jako vědy (souhrn všeobecně uznávaných principů vědeckého výzkumu, pro dané období model problémů a jejich řešení), což současně definuje její předmět a základní studijní otázky (Jablonsky, 2008, s. 7).

Obrázek 1- 4 Strategické paradigma
(zdroj autor statě)

Praktickým vyjádření tohoto paradigmatu jsou pak konkrétní dokumenty, plány, koncepce, ale i zákonné normy. Typickým příkladem může být strategie obrany státu, která definuje, jakých cílů má být v oblasti zajištění obrany dosaženo. Na tuto strategii může navázat například koncepce operačního použití ozbrojených sil, vyjadřující způsoby, jak strategických cílů

dosáhnout konkrétní činností vojsk. Strategické cíle i způsoby jejich realizace jsou nemyslitelné bez odpovídajících prostředků, což jsou ozbrojené síly se svojí strukturou, výzbrojí, výbavou, zásobami apod. Příprava prostředků je zpravidla součástí dlouhodobých plánů výstavby, případně modernizace ozbrojených sil, plánů vyzbrojování a dalších dokumentů, jejichž názvy mohou být velmi rozmanité.

Existuje celá řada definic strategie. Jen výběrem, například Clausewitz uvádí: „Podle našeho rozdělení je tedy taktika *наука о používání bojových сил в бою*, strategie je *наука о использовании бою про účely войны*.“ (Clausewitz, 1996, s. 78) Na jiném místě svého díla uvádí: „Strategie je užití bojů k účelu války; musí tedy celému válečnému aktu vytyčit nějaký cíl, který je v souladu s účelem tohoto aktu, tj. sestavuje válečný plán, a s tímto cílem je spjata řada činností, které k němu mají vést, tj. sestavuje plány různých tažení a organizuje v jejich rámci různé boje.“ (Clausewitz, 1996, s. 129)

Soudobý vojenský teoretik Colin Gray definuje strategii jako „teorii a praxi užití, nebo hrozby užití, organizovaného násilí pro politické účely.“ tedy: „užití vojenské síly k dosažení politických cílů.“ (Gray, 1999, s. 23)

Obdobných, poměrně jednoduchých, ale i značně komplikovaných definic lze v odborné literatuře nalézt celou řadu.

Operační umění

V 19. a zejména ve 20. století roste masovost armád, zajištěná schopností jejich výbavy a udržitelnosti. Roste rozmach bojové činnosti (operací), a to jak z prostorového hlediska, tak také doba jejich trvání, množství zúčastněných vojsk a postupně vznikají i druhy vojsk, specializované na činnosti či podporu hlavních bojových sil. To vše klade stále větší nároky na sladění všech sil v operaci či boji. Dosažení strategického cíle již není zpravidla možné v jedné bitvě, ale vyžaduje celou sérii bitev a začíná se prosazovat pojem tažení (kampaň). Mění se i prostředky manévru vojsky – železnice, loďstvo, motorizace vojsk, ale také prostředky dokonalejšího velení – telegraf, telefon, radiové spojení. Tyto okolnosti a řada dalších vlivů, vyvolávají skutečnost, že stratég (strategický velitel) nemůže být současně i taktickým velitelem v bitvě, již není schopen sám obsáhnout celou problematiku velení silám. Rozrůstá se hierarchická struktura sil a s tím narůstá i význam štábů na všech úrovních. Objektivně vzniká potřeba střední úrovně vojenského umění, spojnice mezi strategií a taktikou. Tato spojnice musí být schopna transformovat strategický cíl do reálně proveditelných operačních cílů a úkolů vojsk a sladit jejich úsilí k jejich naplnění. Začíná se tedy prosazovat a používat pojem **operační umění**.

Operační umění rozpracovává zásady společného použití operačních uskupení různých druhů vojsk k dosažení strategických a operačních cílů na válčišti. Transformuje strategické cíle na cíle (úkoly) taktické a vytváří podmínky pro jejich splnění nižšími, tedy taktickými celky. Jde zde o umění spojit teorii s praxí.

Operační umění má svou stránku teoretickou, ale i praxi přípravy a řízení operací. Soustřeďuje se především na:

- formulace obecných teoretických východisek a praktických způsobů přípravy a vedení operací;
- vytyčení cílů, směrů a zásad pro jejich naplňování taktickými celky;
- rozpracování metod a způsobů zabezpečení vojsk v operacích;

- řešení otázek řízení a velení vojskům v operacích;
- rozpracování požadavků na organizační struktury a výzbroj operačních uskupení;
- rozpracování otázek operační přípravy státního území (OPSÚ).

Za jednu z definic operačního umění lze přijmout následující: „Operační umění je aplikace tvůrčích schopností velitelů a štábů – s využitím jejich znalostí, dovedností a zkušeností – k vedení válečných operací, vojenských tažení a velkých operací, organizování činnosti a použití vojenských sil. Operační umění integruje stanovené cíle, způsoby realizace činnosti sil a použití prostředků napříč všemi úrovněmi (JP 1-02, 2008)

Jestliže chceme pochopit význam operačního umění, jeho poslání a funkce, vytvořit jeho definici, pak si také musíme odpovědět na otázku: „Pro co je operační umění určeno?“ Odpověď zní, že pro sladění úsilí druhů ozbrojených sil (myšleno pozemních, vzdušných, námořních a dalších) v operacích.

Výše uvedená shrnutí jsou využitelná pro vytvoření další definice operačního umění, která může znít následovně: „Operační umění je teorie a praxe společného, sladěného použití druhů ozbrojených sil k naplnění vojenských cílů operace.“

Taktika

Taktika je spolu se strategií nejstarší složkou vojenského umění. Taktika se zabývá teorií a praxí přípravy a vedení bojové činnosti jednotkami. Je praktickým realizátorem úkolů stanovených na operační úrovni.

Taktika v teoretické rovině vypracovává:

- formulaci zákonitostí a principů obecné teorie taktiky a taktiku druhů vojsk;
- zásady vedení bojové činnosti vojsk;
- zásady použití vojsk k řešení nevojenských ohrožení;
- metodiku přípravy vojsk;
- hlavní zásady organizace, řízení a velení vojskům na taktické úrovni;
- zásady všestranného zabezpečení a logistické podpory bojové činnosti.

Taktika je výraz řeckého původu a znamenal sestavu vojsk před bitvou. V současné době je taktika definovaná jako *umění kombinovat použití různých druhů vojsk proti nepříteli*. Za klasické války se uplatňuje na bojišti nebo během střetnutí (pozemního, námořního, vzdušného).²

Taktika tedy působí na nejnižší úrovni vojenského umění, přesto však má vztah i k bodu, v němž válka vrcholí – tj. k bitvě. Taktik má dva základní cíle: chránit vlastní vojska a zničit vojska protivníka.

Taktika je kombinací útoku a obrany. Jejím základem je manévr, jehož účelem je vést jednotky proti nepříteli³ – a to buď se proti němu bránit nebo na něho utočit či se mu vyhnout, případně

² V prostoru bojiště může probíhat celá řada činností vojsk, a to na zemi, ve vzduchu nebo na moři, která mohou probíhat souběžně a společně nebo zcela odděleně a samostatně.

³ **Protivník** je strana potenciálního konfliktu, která není ještě zcela přesně definována, její nepřátelství není zjevné. **Nepřítel** je strana konfliktu, která projevuje nebo realizuje nepřátelské záměry proti vlastním zájmům a silám.

ho přinutit k přesunu. Často je uskutečňováno několik těchto operací současně. (Galatík a kol., 2008, s. 13-14)

Teorie velení a řízení vojsk

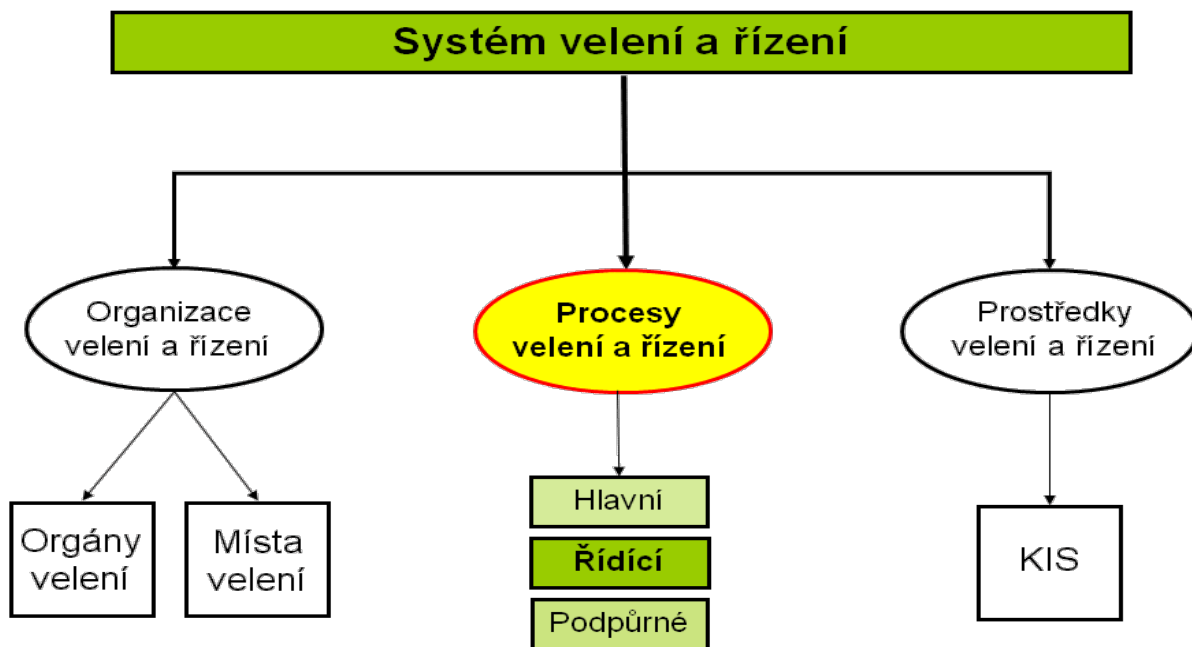
Velení a řízení vojsk má svou teoretickou i praktickou stránku. Proniká do všech úrovní v horizontální i vertikální rovině velení. V horizontální rovině jde především o součinnostní otázky, ve vertikální rovině se prosazuje zejména hierarchická struktura systému velení.

Systém velení a řízení se vytváří pro zabezpečení velení a řízení vojsk. Jeho cílem je zajistit za všech podmínek včasné a spolehlivé velení podřízeným a řízení vojsk v jednotlivých druzích boje (taktických činnostech), při přesunech i jiných taktických činnostech. Musí být odolný vůči působení protivníka. Vytvořený systém velení musí umožnit veliteli velet podle vývoje bojové situace z kteréhokoliv místa na bojišti.

Systém velení a řízení lze charakterizovat jako souhrn technických zařízení, osob a jimi realizovaných procesů, který poskytuje nezbytnou podporu veliteli při plánování, úkolování a řízení bojové činnosti podřízených sil a prostředků v souladu s jim stanovenými úkoly a cíli.

Systém velení a řízení se skládá ze tří komponentů ve vzájemném vztahu:

- organizace velení a řízení,
- procesy velení a řízení,
- prostředky velení a řízení.

Obrázek 1-5 Systém velení a řízení
(Černý a kol., 2011)

Plánování a řízení operací (boje, bojové činnosti) spadá do procesů velení a řízení.

Samotné **plánování** spadá do oblasti teorie a praxe velení vojskům, což je součást vojenského umění. Plánování operací, bojů, činností je cílevědomá a metodicky uspořádaná činnost orgánů velení prováděná před zahájením operace (činnosti) i v jejím průběhu. Cílem této činnosti je:

- přijmout rozhodnutí velitele (záměr, plán ...) a stanovit úkoly podřízeným, prostředky pro dosažení cílů;
- obsahově, prostorově a časově sladit činnost všech podřízených sil při plnění úkolů;
- přijmout a sladit opatření zabezpečení, podpory a ochrany vojsk.

Oproti tomu je **řízení operací** nepřetržitá činnost velitelů a štábů prováděná v průběhu operace, která spočívá v:

- nepřetržité porovnávání plánovaného průběhu operace se skutečným průběhem;
- usměrňování činnosti vojsk, jestliže se vývoj situace významně odchyluje od plánu.

Cílem řízení operací je maximální soulad reálného průběhu s plánovaným a splnění úkolů s minimálními ztrátami.

Plánování a řízení operace jsou dvě odlišné, ale mnohdy prolínající se činnosti velitelů a štábů.

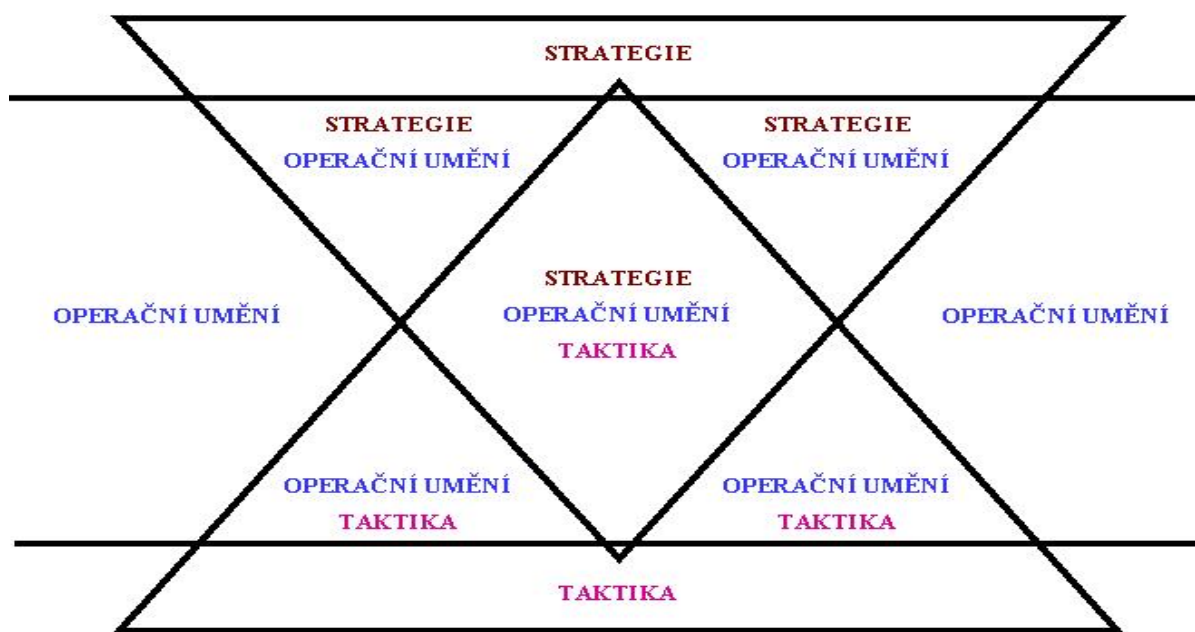
1.3 Vzájemná závislost složek vojenského umění

Vojenské umění je tvořeno systémem poznatků o zákonitostech, obsahu a charakteru války, o metodách, formách přípravy a vedení bojové činnosti na zemi, moři a ve vzduchu (ve strategické, operační i taktické úrovni). Mimo teorii zahrnuje i praxi přípravy a vedení vojenské činnosti na souši, moři, ve vzduchu.

Vztahy mezi složkami vojenského umění

Součástí vojenského umění jsou dnes **strategie – operační umění – taktika**. Všechny tři součásti jsou v **hierarchicky závislém vztahu**, kdy strategie stojí nejvýše a stanovuje úkoly operačnímu umění a to následně taktice, ale existuje i zpětná vazba, kdy vyšší úroveň musí brát do úvahy možnosti a limity úrovně nižší. Složky se také vzájemně podmiňují, ovlivňují a ve svých cílech a úkolech musí být sladěny. Úkoly a cíle nižších úrovní musí přispívat k naplnění úkolů a cílů úrovní vyšších.

Existuje tedy vztah strategie – operační umění – taktika, který má svou specifickou podobu v teorii a praxi. I přes relativní samostatnost všech součástí jsou tyto spojeny vazbami vzájemného respektování zkušeností, poznatků, principů a teorií. V praxi je vztah mezi strategickým stupněm a operačními a taktickými stupni organizace vojsk jednoznačný a je vyjádřen více či méně přesnými organizačními řady velitelství a štábů nebo povinnostmi velitelů. Nejznámější je vztah nadřízenosti stupně vyššího stupni nižšímu s právem stanovovat úkoly a vyžadovat jejich plnění. Jinak řečeno, jde o to, že nadřízený plní úkoly prostřednictvím podřízeného, a proto mu k tomu musí vytvářet co nejlepší podmínky. Existuje však i vztah opačný, vyjadřující nutnost respektovat výsledky plnění stanovených úkolů taktického stupně stupněm operačním a jeho výsledky stupněm strategickým. (Galatík a kol., 2008, s. 16)

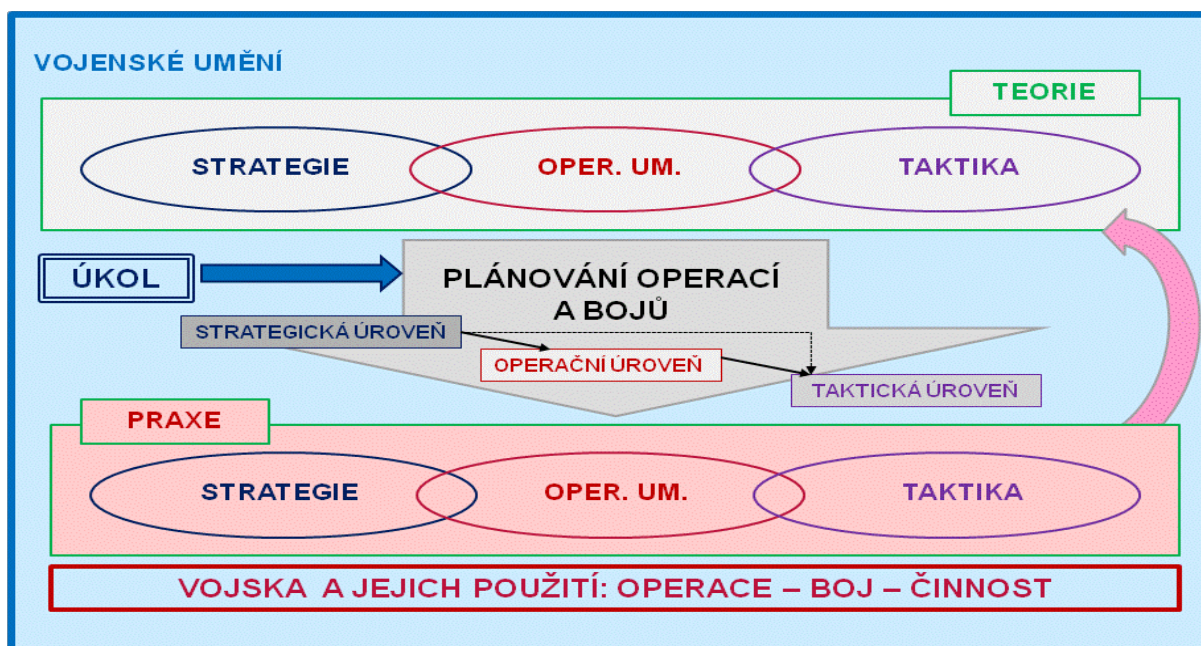
Obrázek 1-6 Vztah mezi základními složkami vojenského umění
(zdroj Galatík a kol., 2008, s. 17)

Přestože se strategie může dotýkat přímo až taktiky a opačně, je to úroveň operačního umění, kde se strategie a taktiky setkávají téměř bez výjimky.

Teorie a praxe vojenského umění

Teorie a praxe vojenského umění (strategie, operačního umění, taktiky) musí být vzájemně propojeny. Jakákoliv teorie bez praktického uplatnění je bez reálného užitku. Teorie a praxe vojenského umění se vzájemně ovlivňují. Teorie slouží praxi, praxe se opírá o teorii a vznáší požadavky na další teoretické poznatky, ale je i zdrojem poučení nebo verifikace teoretických východisek.

Samotná praxe vojenského umění je vyjádřena v uplatnění poznatků z vojenského umění veliteli a štáby při organizaci a řízení operací a boje. Konkrétním spojovacím článkem mezi teorií a praxí vojenského umění je proces plánování a následného řízení operací a bojů. V tomto procesu je úkol stanovený nadřazeným konfrontován s teorií použití sil a jeho praktickou realizací (splněním).

Obrázek 1-7 Proces plánování operací a bojů – spojovací článek
teorie a praxe vojenského umění
(zdroj autor statě)

Schéma vyjadřuje propojení teorie vojenského umění s praxí právě cestou plánování operací a bojů. V tomto procesu je úkol nadřízeného transformován do úkolů vojsk pro jejich použití v operaci a boji. Přitom právě teoretická východiska jsou pro velitele a jejich štáby nezbytná. Ale i zpětně, praxe ovlivňuje teorii, zejména konfrontací teoretických východisek s realitou operace nebo požadavky na rozpracování teorie nové, odpovídající potřebám vojsk.

2 BOJ, BOJ VE VOJENSTVÍ, DRUHY BOJOVÉ ČINNOSTI

Boj je otcem a králem všeho.

Herakleitos z Efezu

Tato kapitola dává odpověď na základní filosofické otázky: „Co je to boj a jaký má význam pro člověka a lidskou společnost?“, „Jak se boj vyvíjel s vývojem lidské společnosti?“, „Co je podstatou ozbrojeného boje a jaké jsou zákonitosti jeho vedení?“ či „Jaký význam má ozbrojený boj v současnosti a jaké jsou obecné zásady pro jeho vedení?“

Tato kapitola ve své první části seznámí čtenáře s filosoficko-materialistickým pohledem na boj jako na základní filozofickou kategorii. Boj představí jako základní lidskou činnost podmiňující samotnou existenci lidského druhu. V další části kapitoly se čtenář seznámí s vývojem boje v souvislosti s rozvojem lidské společnosti. Tato část si klade za cíl, aby si čtenář uvědomil přímou souvislost mezi rozvojem lidské společnosti, vývojem technologií a způsobem vedení boje. Třetí část pak vysvětluje podstatu základních druhů boje v soudobých vojenských operacích a další možné vojenské aktivity.

2.1 Boj

Boj je vedle práce druhou základní formou existence člověka, je způsobem řešení jeho rozporů s přírodou a společností; přes všechny omyly, chyby a zrudnosti, kterých se při tom dopouští, je zdrojem jeho vývoje.

Člověk jako biologický druh neumí žít jinak než v koexistenci s dalšími jedinci, jinak než ve společnosti. Své rozpory s přírodou řeší prací, rozpory se společností řeší bojem. Přes všechny své výjimečnosti však zůstal součástí přírody a nehledě na stupeň svého vývoje, bojuje dál. Jeho boj se postupně stává složitějším, mění své formy, ale nemění svou podstatu. Je stále materiálně podmíněn. Jakmile člověk dosáhl vědomí, začal svůj boj zdůvodňovat. Vytvořil ideje a bohy, prapory i hesla a tvrdil sám sobě i jiným, že bojuje za ně. Příčiny boje a jeho zdůvodnění se s rozvojem vědomí běžně počaly diametrálně odlišovat.

Vědomí, které převážilo nad přirozenými pudy, obohatilo lidské způsoby boje. Vydělilo člověka z přírody i tím, že počal záměrně zabíjet příslušníky svého druhu. Vynalezl souboje i nájemnou vraždu, zločin i trest, vytvořil nestrašnější formu boje - válku, křížáckou, svatou, světovou, dokonce humanitární. Bojovaly rodiny, rody i kmeny, jednotlivci i skupiny, církve i třídy, státy a národy. Každá činnost člověka je vlastně boj, v němž zápasí s přírodou, ostatními individui, se společností, neznalostí i sám se sebou.

Čím více se člověk zlidšťoval, tedy čím více se odlišoval od ostatních živých tvorů a čím více myslel, tím více forem boje vymýšlel, tím spíše se jeho způsoby boje vzdalovaly původním přírodním, z podstaty vyplývajícím podobám, a byly stále strašnějšími. Člověk, aby mohl přežít, si počal některé formy boje jako nepřijatelné zapovídat a trestat je. Všechny trestní zákoníky světa vyjmenovávají tyto zapovězené formy boje a tresty za ně ve snaze potlačit je. Vražda, krádež, znásilnění, podvod a mnoho jiných jsou velmi staré. Postupně vznikají nové

a staré nezanikají. Život se stává širším, bohatším, delším, ale také nebezpečnějším úměrně tomu, jak se prohlubují staré a vznikají nové rozpory společnosti.

V okamžiku, kdy člověk dosáhl schopnost vytvářet nadprodukt, stal se i tento nový, mimořádně důležitý statek předmětem boje. Nebojovalo se už jen o teritoria a hmotný majetek, začalo se bojovat i o člověka, který je zdrojem bohatství, o výsledky jeho práce, o jejich rozdělení a využití.

Boj v lidské společnosti je mnohostranným, nesmírně složitým, materiálně podmíněným jevem, jehož se denně zúčastňují jednotlivci, skupiny, třídy, národy i státy, v němž jsou cíle a zájmy ukryvány a vítězové uctíváni, ve kterém pravda, spravedlnost a pokrok vítězí jen s velikými překážkami a vždy jen částečně, dočasně a za cenu velkých obětí. S postupem civilizace vynalézá člověk stále složitější, kultivovanější, rafinovanější, ale i krutější formy boje, které se stále více vzdalují od své přírodní podoby, humanizují se a sofistikují. Je čím dál tím složitější odhalit jejich podstatu, která je stále důmyslněji ukryvána. Člověk ji ukryvá někdy i sám před sebou. Každý jeho boj je konec konců materiálně determinován, ale vždy má svou ideální stránku a jeho konkrétní podoba je ovlivněna individuem i společností, v níž probíhá, i působením sil, proti nimž je veden (Ledvina, 2013, s. 23).

2.2 Vývoj boje

Na úsvitu lidských dějin, v prvobytně pospolné společnosti se první lidé postupně naučili používat a později i vyrábět jednoduché nástroje potřebné k zajištění základních životních potřeb, především k obstarání obživy. Nástroje používali k získávání potravy, k lovu zvěře, ale i k vedení boje s příslušníky jiných tlup či rodů o udržení teritoria, zdrojů obživy, získání žen pro zachování rodu. Boj vedli s největší pravděpodobností v malých skupinách, tlupách. Nástroje a zbraně používali především kontaktním způsobem, popřípadě je vrhali na krátké vzdálenosti. Boj se odehrával na malém prostoru a vítězství bylo dáno zejména momentem překvapení nebo pouhou početní převahou. Poražená strana poté opustila prostor boje.

S dalším rozvojem lidské společnosti se začala rozvíjet výroba a dělba práce. Na přelomu 5. a 4. tisíciletí př. n. l. vznikaly městské státy, které si pro svoje zabezpečení vytvářely první armády. Základem armády byl pěšák. Příslušníci těchto armád neměli žádný výcvik ve vedení boje, armády neměly pevnou organizační strukturu a v boji neexistovalo velení. Pokud tyto armády o síle i několika tisíc bojovníků vedly boj, odehrával se živelně, kontaktním způsobem, boje muže proti muži. Bojovníci se bili kyji, bodali, sekali, nebo na sebe vrhali různé ruční zbraně. V boji zvítězil zpravidla ten, kdo měl početní převahu.

V době, kdy lidstvo ovládlo výrobu kovů, zlata, bronzu a především pak železa (asi 12. stol. př. n. l.), došlo k rychlému rozvoji bodných a sečných zbraní. Železné zbraně bylo možno nabrousit a byly schopny v kontaktním boji způsobit smrtelná zranění. Vznikla potřeba se proti těmto zbraním chránit. Tento problém vyřešil kovový pancíř a nový způsob vedení boje. Vznikaly první velké armády. Základem vojska se stal obrněný pěšák. Byl sice méně pohyblivý, ale velmi dobře vycvičený, schopný vést boj ve větší vzdálenosti od své základny. Jednotky již měly pevnou organizační strukturu a byly dobře vycvičené pro boj. Jejich boj byl založen na pohybu pevně organizovaných, sevřených, dobře chráněných jednotek (falanga, kohorta).

V dalším období byla zbraním z kovu udělena rychlost lukem, metacím zařízením či jiným mechanismem a střely byly schopné probít i kovový pancíř. V té době byl boj veden převážně bezkontaktně, tj. střelbou a jen zřídka úderem. Pancíř přestal jednotlivé bojovníky chránit. Bylo nutné změnit způsob vedení boje, začal se využívat manévr. Hlavním druhem zbraně se stalo

početné, pohyblivé, lehké, ale nechráněné jezdecktvo. Taktiku nájezdů jízdy využívali v tomto období především Arabové při dobývání Středního východu, Severní Afriky a Pyrenejského poloostrova. Postupně však opět rostl význam brnění, tentokrát jako ochrany jezdce a postupně i koně. Nadvláda Arabů skončila vítězstvím Karla Martela (Velikého) nad muslimskou armádou v bitvě u Poitiers (říjen 732 n. l.). V tomto boji postavil Karel Veliký svoji taktiku boje na pomalém, ale vytrvalém tlaku svých vojsk, složených z těžké jízdy a pěších jednotek, proti čistě jízdní armádě Arabů. Odklon od rychlých útoků vedených lehkým jezdecktvem dokonala tažení Karla Velikého na přelomu 8. a 9. století.

Nastoupila etapa, kdy byl boj veden těžce obrněnými rytíři, kteří útočili v liniích jako hlavní úderná síla. V boji byli podporováni lehkou pěchotou, vyzbrojenou palnými zbraněmi. Avšak postupně se zvyšující účinnost palných zbraní a rozšíření jejich využití ve válkách tohoto období výrazně ovlivnila výsledek bitev v neprospěch obrněné jízdy, které již pancíř neposkytoval potřebnou ochranu. V bojích se začal uplatňovat nový prvek, polní dělostřelectvo. Rozhodující obrat v taktice vedení boje v tomto období znamenala bitva u Kresčaku (roku 1346).

Následovala dlouhá etapa, které v sobě zahrnovala vývoj taktiky boje spojený s masovým zaváděním palných zbraní. Opět vznikla potřeba ochrany sil. Se zvětšující se účinností a dostřelem palných zbraní pancíř nebyl již schopen chránit jednotlivce. Proto se postupně začalo upouštět od lineární sestavy a kontaktního způsobu boje. V boji se začaly využívat ochranné vlastnosti terénu a manévry. A to manévry pohybem a palbou. Bojovalo se na větším prostoru, ale válka se stále rozhodovala v několika, nebo dokonce v jediné bitvě. Armády se dále zvětšovaly, zbraně zdokonalovaly a měnil se především způsob boje.

Pravidelné armády byly složeny z jednotek, které měly jednotný výcvik a výzbroj. Vzdálenosti, na které byl boj veden, se stále zvětšovaly, a to až za hranici přímé viditelnosti a boj se vedl na stále větším prostoru. Válečné tažení se již skládalo z mnoha bitev (operací), které po sobě následovaly, nebo probíhaly na mnoha místech současně. Díky rozvoji dopravní infrastruktury a novým dopravním prostředkům (železnice), bylo již možné provádět strategické přesuny na velké vzdálenosti. V armádách vznikla potřeba zabezpečení a podpory bojujících jednotek. Vznikaly nové druhy vojsk. Dělostřelectvo, ženisté, zásobovací vojsko spojovací vojsko a další. S dalším obrovským nárůstem palebné síly se taktický pohyb na bojišti začínal stávat téměř nemožným. Stále větší důraz byl kladen na ochranu živé síly. V boji byla budována polní opevnění. To vše mělo za následek, že ke konci 1. světové války se boj dostával do slepé uličky. Začal se omezovat pouze na obranu a udržení prostoru. Řešení bylo nalezeno v pancéřovaném vozidle, které bylo schopno manévrovat na bojišti i v nepřátelské palbě. Do boje byl poprvé nasazen tank. V průběhu několika let byly zdokonaleny jeho operační vlastnosti a tak tank na začátku 2. světové války disponoval dobrou pohyblivostí a průchodností v náročném terénu, měl mohutnou palebnou sílu a poskytoval osádce potřebný stupeň ochrany proti nepřátelské palbě (později i proti chemickým (CHZ) a jaderným zbraním (JZ)). Obrněné jednotky byly schopny pronikat do hloubky nepřátelské sestavy a vést samostatně bojovou činnost. S vývojem protitankových zbraní a využitím letecké techniky se i tank stal na bojišti lehce zranitelným, nepomohlo mu ani extrémní zesílení pancíře. Bylo třeba opět změnit taktiku boje a bojovou sestavu. Útok tankových jednotek byl podporován pěchotou. V průběhu 2. světové války se již jednalo o vševojskový boj. V boji byly koordinovaně použity všechny druhy vojsk (pozemní, vzdušné, námořní).

Po použití prvních atomových bomb v Hirošimě a Nagasaki na konci 2. světové války (6. a 9. srpna 1945) bylo nutné opět změnit taktiku boje. Bojové sestavy vojsk se začaly členit na menší pohyblivé celky s většími mezerami mezi jednotlivými jednotkami, takovými, aby zásahem

jaderné zbraně malé či střední ráže nebyla z boje najednou vyražena více než jedna jednotka. Pro boj vedený za použití JZ zůstaly nejvhodnějším prostředkem tanky a bojové vozidla pěchoty. Proto se v období po 2. světové válce vyvíjely a zaváděly do výzbroje nové moderní typy techniky (především tanky a bojová vozidla pěchoty) s větším vrstveným pancéřováním, protichemickou (PCHO) a protiatomovou ochranou (PAO). Měnila se struktura armád, formovaly se nové typy jednotek, motorizované, později motostřelecké a vznikaly vševojskové svazky.⁴

V současné době je ve všech vyspělých armádách kladen důraz na malé lehké, mobilní jednotky, vyzbrojené vysoce přesnými a účinnými zbraněmi, které jsou schopny vést boj samostatně, ve vysokém tempu. Tyto jednotky jsou schopné být rychle nasazené kdekoli na světě a rychle ovládnout území, ale nejsou schopné toto území dlouhodobě udržet. Proto na významu neztrácejí ani těžké mechanizované jednotky, které přebírají získané území a jsou schopny toto území udržet.

Cílem této části kapitoly nebyl úplný a přesný historický přehled vývoje boje v lidských dějinách. Kapitola upozorňuje na skutečnost, že rozvoj lidské společnosti s sebou nesl a nadále nese i rozvoj přírodních a technických věd a tyto ovlivňují život člověka. Protože život člověka je těsně spjat s bojem ve všech formách a podobách, logicky se rozvíjí a zdokonalují všechny formy boje. Nové bojové prostředky přináší novou taktiku vedení boje, ale i nové požadavky na další operační schopnosti.

2.3 Boj ve vojenství

Ve vojenství se bojem rozumí organizované ozbrojené střetnutí, srážka jednotek, útvarů a svazků dvou zneprátených stran. Toto střetnutí se vede s určitým cílem a probíhá v časovém období několika hodin až dnů. Boj je podstatný znak a součást každé války i ozbrojených konfliktů lokálního významu. Za války lze jen bojem odrazit, zničit nebo zajmout protivníka a zbavit ho schopnosti k odporu. **Boj** je ve své podstatě násilím uskutečňovaným organizovanými ozbrojenými vojenskými (taktickými) celky pomocí zbraní.

Ozbrojený boj a bojová činnost

Ozbrojený boj ve vojenském smyslu je limitován pravidly, zákony a mezinárodními dohodami. Bojující strany jsou povinny řídit se základními ustanoveními moderního mezinárodního válečného práva, především pak ustanoveními o vedení boje. Tato ustanovení odpovídají zásadám pořádku, kázně a hospodárnosti a v neposlední řadě i zdravému lidskému rozumu. Tím se ozbrojený boj liší od trestné činnosti. Ozbrojený boj je současně prostředkem k dosažení určitých cílů, které nelze dosáhnout jinými způsoby nebo prostředky. Dosažení cílů boje se v praxi realizuje konkrétními druhy boje a v jejich rámci **bojovou činností** vojsk vedenou s cílem zničit protivníka, odrazit jeho úder, ovládnout důležité prostorů a podobně.

⁴ Vševojskový svazek je základní taktický celek motostřeleckého, tankového, popř. i výsadkového vojska se stálou organizační strukturou, určený k plnění taktických úkolů. Vševojskovým taktickým svazkem je např. motostřelecká nebo tanková divize (dobová definice).

Bojová činnost zahrnuje všechny druhy činností svazků, útvarů a jednotek ozbrojených sil při plnění bojových a operačních úkolů. Bojová činnost, v závislosti na cílech boje, vymezené době na jejich splnění a na prostředí, v němž probíhá, se může být vedena s různou intenzitou.

Poznání boje se uskutečňuje na základě vojenské praxe. V průběhu uplynulých staletí docházelo ke kvalitativním změnám boje, i ke změnám v podmínkách jeho poznávání. Jedna ze zvláštností studia boje vyplývá ze skutečnosti, že boj není veden nepřetržitě. Po skončení války následuje mír, avšak i v míru dochází k zdokonalování výzbroje a dalších prostředků používaných v boji. To vše bezprostředně ovlivňuje i charakter budoucího boje a způsoby jeho vedení a zároveň to ztěžuje poznání procesů, které v něm mohou probíhat.

Vývoj vojenství byl doprovázen postupným formováním místa a úlohy taktiky ve vojenském umění a jejím vývojem. Spolu s rozvojem druhů vojsk, jejich výzbroje a formováním nových druhů vojsk, se taktika stávala stále složitější.

Po dosažení určitého stupně vývoje vojenství se ukázalo, že taktika nevystačí s obecně platnými zásadami, ale že musí být diferencována i podle druhů vojsk. Taktika se začíná dělit na **všeobecnou taktiku a taktiku druhů vojsk**. Toto rozdělení vyjadřuje určení uvedených částí taktiky.

Všeobecná taktika určuje úkoly jednotek, útvarů a svazků druhů vojsk ve **vševojskovém boji**, charakter a způsob jejich společného použití, a tím ovlivňuje i rozvoj jejich taktik. Naopak, změny v taktikách druhů vojsk ovlivňují rozvoj všeobecné taktiky, upřesňují a zdokonalují její doporučení.

Soudobý boj, kterého se účastní více druhů vojsk, má charakter **boje vševojskového**, protože je veden společným úsilím jednotek, útvarů a svazků všech druhů vojsk za podpory letectva. V průběhu boje vzniká a navzájem se střídá značné množství jevů, které ve svém souhrnu vyjadřují podstatu boje. Podstatu boje, jakožto dvoustranného procesu, tvoří nejdůležitější vnitřní prvky obsahu boje. K pochopení podstaty soudobého boje je třeba boj stručně definovat, charakterizovat prostředky, jimiž je veden a zjistit jeho podstatné rysy. Podstata boje je mnohostranná a není absolutně stálá. Vítězství v boji se dosahuje mohutnými údery všech druhů zbraní, včasným využitím jejich výsledků, aktivní a rozhodnou činností svazků, útvarů⁵ a jednotek⁶.

Trvale platné aspekty boje

Boj má své **trvalé aspekty**. Mezi **trvalé aspekty** boje patří **nejistota** a **chaos**, které jsou způsobené neúplnými, nepřesnými, nebo rozpornými informacemi. Dále se jedná o **násilí** a **nebezpečí**, které s sebou přináší použití síly nebo hrozba silou. Je to prostředek, kterým je protivníkovi vnucena vůle proti němu stojících sil. Násilí ústí v krveprolití, ničení a lidské utrpení. Přináší šok, překvapení, nebezpečí a strach.

Napětí je síla, která maří činnost a vytváří neshody, jež následně znemožňují veškeré jednání. Může způsobit, že jednoduché věci se stanou složitými a složité věci zdánlivě nemožnými.

⁵ Útvar je obecné označení samostatné výcvikové, administrativní a hospodářské součásti ozbrojených sil s vlastním názvem a číslem. Má stálou organizační strukturu, je organizován z jednotek různého charakteru podle předurčení a podřízen veliteli svazku. Útvar se organizačně člení na jednotky.

⁶ Jednotka organizační celek do praporu /oddílu/ se stálou organizací. Mezi jednotky patří: družstvo, obsluha, osádka, četa, rota, baterie, roj, prapor, oddíl, letka. Vzhledem k organizaci a výzbroji je jednotka schopna plnit úkoly v sestavě nadřízeného stupně, v některých případech i samostatně.

Prostředkem k překonání napětí je odhodlání a zkušenost. Překonat napětí pomáhá vysoký morální stav, pevná organizace, účinný systém velení a kvalitně prováděný výcvik.

Lidský stres je způsobený stresující činností. Pokud jsou účinky nebezpečí, strachu, vyčerpání, osamělosti, strádání různého stupně a síla vůle všech zúčastněných správně řízeny, může být stres katalyzátorem pro lepší výkon. Složitost pozemního boje pramení z velkého počtu vojáků a zbraňových systémů podílejících se na vedení boje a z důsledků jejich vzájemného působení s protivníkem, prostředím a nekomatanty⁷. Pozemní operace jsou zásadně odlišné od námořních a vzdušných operací a kladou vyšší nároky na velení a organizaci boje.

Riziko je dalším aspektem boje. Velitel musí být schopen a ochoten v boji přijmout určitá rizika. Musí zvažovat dostupné možnosti a porovnávat je s omezeními vyplývajícími z působení a možností protivníka. Nemělo by dojít k přílišné sebedůvěře, ale ani k vyhýbání se rizikům.

Změny situace a způsobů vedení bojové činnosti mohou být vyvolány podstatnými změnami poměru sil bojujících stran, způsobených překvapivými a účinnými údery na rozhodující uskupení, nebo objekty, nebo provedením překvapivého a účinného manévru silami a prostředky, případně změnou způsobu vedení bojové činnosti a přechodu od jednoho druhu boje k jinému. Způsob vedení bojové činnosti se musí přizpůsobit reálné bojové (operační) situaci a možnostem vlastních vojsk i protivníka.

Přítomnost nekomatantů může zkomplikovat vedení bojové činnosti, zejména probíhá-li v hustě zastavěném prostoru a v situaci, kdy neproběhla evakuace obyvatelstva. V prostoru operace je pak nutné respektovat ženevské konvence mezinárodního humanitárního práva.

Nové aspekty soudobého boje

Mezi nové, aktuální aspekty patří především **symetrie** a **asymetrie**, která se projevuje ve vzájemném působení rozdílných protivníků (Pub-31-10-01,2011:39). V soudobém ozbrojeném konfliktu proti sobě stále častěji působí vzájemně nesouměřitelné subjekty, národní státy i občanská, politická aj. hnutí, disponující výrazně rozdílnými bojovými prostředky. Tato asymetrie může být vyjádřena rozdíly v záměru, v metodě, ve složení sil, v kultuře, v technologii a ve velikosti sil. Protivníci se snaží vyvinout prostředky, které jim umožňují využívat vlastních výhod.

Dalšími aspekty jsou **mnohonárodní (koaliční) charakter operací, zapojování ozbrojených sil do nebojových aktivit**, které v minulosti nepatřily do obsahu činnosti vojsk, vedení bojové činnosti v celé hloubce válčiště, růst významu činnosti malých jednotek a jednotlivců ve vztahu k celkovému výsledku boje a operace. Neopominutelným a velmi důležitým aspektem je nárůst významu **vlivu veřejného mínění a sdělovacích prostředků** na činnost vojsk po celou dobu přípravy a vedení vojenských operací i po jejich skončení.

Vojenské tažení, vojenská operace

⁷Nekomatant - osoba určená k plnění nebojových úkolů (například zdravotnický personál, váleční zpravodajové, vojenští duchovní) a nebojující civilní osoby a děti pod ochranou mezinárodního humanitárního práva. V přesném slova smyslu definuje každou osobu, která není součástí ozbrojených sil bojujícího státu a která z tohoto titulu nesmí být vystavena útokům nepřítele, nesmí s ní být nakládáno jako s válečným zajatcem a podle lidských práv se nesmí od ní vyžadovat vojenská činnost. Zároveň se tento termín používá pro příslušníky ozbrojených sil, kteří se přímo nepodílí na bojových činnostech (zdravotní jednotky, logistické jednotky, atd.).

Vojenské tažení je souhrn vojenských opatření, plánovaných a prováděných za účelem dosažení strategického cíle v daném čase a na daném území, která zpravidla zahrnují námořní, pozemní a vzdušné síly. Je to dílčí úsek války, který zahrnuje několik postupně, nebo souběžně vedených operací k dosažení strategického cíle.

Vojenská operace je vojenská činnost nebo provedení vojenského strategického, taktického, výcvikového, administrativního úkolu nebo poskytnutí pomoci, proces vedení boje, včetně přesunů, zásobování, útoku, obrany a manévru, které jsou nezbytné pro dosažení cílů jakékoli bitvy nebo tažení.

2.4 Základní pojmy pro vedení boje

Aby bylo možné popsat způsoby vedení boje, je nutné nejprve znát základními pojmy, užívanými pro tuto velmi specifickou oblast lidské činnosti. Tato kapitola vysvětluje pojmy *bojová síla*, *prostor vedení boje*, *bojová sestava*, *fáze boje*, *prvky boje*, *manévr*. (V 6. kapitole jsou rozebírány vybrané pojmy – kategorie, které mohou znít stejně, ale jsou precizovány a více zobecněny oproti zde níže uvedeným.)

Bojová síla

Pro vedení taktických činností je základem bojová síla, nazývaná též bojeschopnost vojenských sil, nebo bojový potenciál. Představuje schopnost sil bojovat a dosáhnout úspěchu v operacích. Skládá se ze tří vzájemně souvisejících a neoddelitelných složek a to **vojenského umění, morální složky a fyzické složky**. Společnou složkou, (faktorem), která ovlivňuje, podmiňuje a slučuje tyto tři složky, je **vojenská doktrína**⁸, viz obrázek 2-1.

Vojenské umění je nejdůležitější součástí vojenské vědy. Jako složka bojové síly je zaměřena na pozorování a vnímání operačního prostředí jednotlivci, velitelem nebo organizací. Je základem pro správná rozhodnutí učiněná na základě správných informací o protivníkovi, o vlastních schopnostech, které vedou k efektivnímu použití ostatních složek bojové síly. Hluboké teoretické znalosti jednotlivých složek vojenského umění jsou důležité pro efektivní použití bojové síly.

Základem **morální složky** je ochota lidí bojovat. Tato ochota k boji je buď daná dobrou morálkou⁹ jednotky, správnou motivací a vnitřním přesvědčením o morální a etické správnosti cílů boje. Nebo je ochota k boji daná schopností velitelů lidi k boji přinutit. Vysoká úroveň morální složky vyžaduje motivaci a správné vedení a řízení lidí.

⁸ Doktrína v tomto kontextu je oficiální vyjádření vojenského myšlení, poplatného určitému časovému rámci. Zahrnuje poučení z minulosti a názory na nejlepší způsob vedení bojové činnosti ozbrojenými silami v současné době a v blízké budoucnosti.

⁹ V běžné řeči i ve filosofii se morálkou obvykle rozumí principy a zásady správného jednání, jimiž se člověk řídí z vnitřního přesvědčení, ne ze strachu či donucení.

Obrázek 2-1 Složky bojové síly
(zdroj autor statě)

Fyzická složka, to je lidská síla, výzbroj, kolektivní výkon, připravenost a udržitelnost¹⁰. Fyzická složka bojové síly je prostředkem k vedení boje. Je kombinací pozemní bojové techniky, zbraňových systémů, vzdušných prostředků, plavidel, senzorů a jiné techniky, obsluhované vojáky, individuálního výcviku jednotlivce a jednotek jako celku, pro vedení boje.

Prostor vedení boje a jeho struktura

Prostor vedení boje (Battlespace) je obecný pojem pro označení geografického prostoru, ve kterém jsou vedeny vojenské operace. Umožňuje uspořádání bojových prostředků, bojových činností a koordinaci velení a řízení vojsk uvnitř přiděleného prostoru i mimo něj. Prostor vedení boje zahrnuje stanovený prostor operace (Area of Operation – AOO) a další prostory. Prostor operace stanoví nadřízený velitel, prostory vlivu a zájmu si v rámci plánování operace definuje daný velitel dle vytyčených cílů operace. Dále se stanovuje tzv. **prostor odpovědnosti** (Area of Responsibility – AOR). V tomto prostoru odpovídá určený velitel za vedení bojové činnosti a její dopady na civilní obyvatelstvo, infrastrukturu, veřejné mínění, zájmy etnických skupin a podobně. **Prostor vlivu** (Area of Influence) je geograficky vymezený prostor, ve kterém je velitel přímo schopen ovlivňovat operace s pomocí manévru nebo systémů palebné podpory, které jsou obvykle pod jeho velením nebo řízením. V prostoru vlivu může velitel působit jak fyzicky (bojovými prostředky), tak morálně (psychologickými prostředky).

¹⁰ Udržitelnost je schopnost vojsk uchovat si potřebnou úroveň bojové síly po dobu nezbytnou ke splnění stanovených úkolů.

Bojová sestava

Bojová sestava je uskupení sil a prostředků rozvinutých k vedení boje. Musí odpovídat charakteru úkolu, místu v sestavě nadřazeného celku, záměru velitele a dalším okolnostem a zabezpečovat:

- plné využití palebných a manévrových možností zasazovaných sil,
- přidělených a podpůrných prostředků k rozdrčení protivníka v celé hloubce bojového úkolu;
- využití účinků úderů taktického a vrtulníkového letectva,
- paleb dělostřelectva a dalších prostředků ničení;
- co nejlepší využití terénu k provádění manévru silami a prostředky a ke stupňování úderu;
- co nejmenší zranitelnost sil a prostředků vojsk ničivými prostředky protivníka;
- spolehlivé velení a řízení sil a prostředků vojsk, jejich součinnost,
- logistickou podporu a všechny druhy zabezpečení činnosti vojsk.

Fáze boje

K praktickému uplatnění manévrové metody na operačním a taktickém stupni je důležité znát základní fáze boje.

Základními fázemi boje jsou:

- získání informací o protivníkovi,
- zabránění protivníkovi ve volnosti jeho jednání,
- útok (úder) na protivníka,
- rozvinutí úspěchu.

Pro zjednodušení lze konstatovat, že existují dvě stěžejní fáze boje, a to zabránit protivníkovi ve volnosti jednání a zaútočit.

Nutnost zjištění protivníka a připravenost využít výsledků útoku je skrytě obsažena v obou. Zatímco zjištění protivníka a příprava útoku vytvářejí předpoklady pro úspěch, útok a rozvinutí jeho úspěchu mají rozhodující potenciál. Zabránění protivníkovi ve volnosti jednání se v žádném případě netýká jen obranných činností a ochrany vlastních vojsk. Tato činnost musí zahrnovat i aktivní prvky zahrnující zmaření záměru protivníka (narušení přesunů, napadání záloh, klamání apod.).

Zjištění protivníka, zabránění mu ve volnosti jednání, útok a následné využití jeho výsledků by měly být vedeny současně nebo alespoň nepřetržitě, tzn. s nepřerušným přechodem z jedné činnosti do druhé.

Výše uvedené fáze boje nelze zcela ztotožnit s fázemi operace, které vymezují určité „etapy“ v činnosti vojsk při plnění operačního úkolu. Mezi tyto etapy může patřit například:

- přesun a zaujetí výchozích prostorů,
- zasazení hlavních sil a ovládnutí prvních sledů nepřítele,
- rozvíjení útoku do hloubky,

- splnění stanoveného úkolu a zajištění zasazení záloh nadřízeného
- stažení sil a obnova bojeschopnosti apod.

Manévr

Manévr jeden z hlavních obsahových prvků boje. Spočívá v provedení organizované a rychlé změny ve využití rozmístění nebo složení vlastních vojsk vzhledem k situaci nepřítele s cílem vytvořit co nejvýhodnější podmínky pro úspěšné splnění zámyslu boje (operace) a k dosažení vítězství nad nepřítelem, například rozvinutí vojsk na bojišti s využitím pohybu ve spojení s palbou nebo palebnou silou k dosažení výhody nad nepřítelem za účelem splnění stanoveného úkolu. Umožňuje zachovat si volnost jednání, zaujímat výhodné prostory, dosahovat překvapení a chránit vlastní vojska.

Manévr se dělí podle cíle nebo rozsahu zúčastněných vojsk na strategický, operační a taktický, podle charakteru činnosti na manévr silami a prostředky a na manévr palbou. Manévrem je také přesun s cílem umístit lodě nebo letadla do postavení, které je výhodné vůči protivníkovi, činnost lodí, letadel, vozidla nebo jiné bojové techniky za účelem provedení požadovaného přesunu.

Základní druhy manévru jsou čelní útok, průlom, obchvat, obejít a prosakování.

Čelní útok je útočný manévr, při němž je hlavní činnost namířena proti přednímu okraji sil protivníka. Často předchází průlomu nebo obchvatu.

Průlom je druhem manévru, který má za cíl prolomit obranu protivníka a rozvrátit jeho obranný systém. Cílem průlomu je překonat nepřátelské obranné postavení, zmocnit se objektů v hloubce a tím narušit kontinuitu obrany nepřítele. Hlavní úsilí se vede na relativně úzkém úseku. Úspěšný průlom vyžaduje soustředění převahy sil do úseku určeného k prolomení obrany protivníka. Tento manévr je vhodný, je-li k dispozici převaha sil, nebo je-li protivník příliš roztažen nebo nemá zajištěné boky.

Obchvat je druh manévru, při kterém hlavní uskupení útočících sil obchází nebo překonává nejdůležitější obranná postavení protivníka s cílem obsadit prostor v jeho týlu. Hlavní úsilí je směřováno do boků nebo do týlu protivníka z jedné (jednostranný obchvat), z obou stran (oboustranný obchvat) nebo vzduchem (vertikální obchvat) přes obranné postavení protivníka. Cílem obchvatu je zničit a ovládnout cíle v týlu protivníka, což může vést k obklíčení protivníka v jeho hlavních obranných postaveních nebo učinit tato postavení neudržitelná.

V některých případech mohou podpůrné útoky klamat protivníka o místě nebo existenci hlavního útoku. Hlavní směr útoku se volí mimo uskupení hlavních sil protivníka, útok se vede z neočekávaných směrů. Vysoce žádoucí je převaha mobility a dosažení momentu překvapení. Síly provádějící obchvat by měly být zasazeny do hloubky a měly by zajistit své boky, aby se samy vyhnuly tomu, že budou obklíčeny.

Obejití je variantou obchvatu, při které útočící jednotky obcházejí nebo překonávají hlavní obranná postavení protivníka s cílem obsadit důležité prostory hluboko v jeho týlu a tím ho donutit opustit svoje postavení nebo změnit směr hlavního úsilí a reagovat na vzniklé ohrožení.

Jedná se o širší a hlubší manévr. Jednotky nejsou v dotyku.¹¹ (Přesněji a s určitou kritikou v kapitole 6).

Prosakování představuje manévr, při němž síly jako jednotlivci nebo malé skupiny nepozorovaně pronikají přes, nebo kolem postavení protivníka, aniž by došlo k jejich prozrazení. Manévr prosakování může být využit k útoku na slabě bráněná postavení protivníka nebo silnější postavení z boku nebo z týlu, k zabezpečení klíčových prostorů pro hlavní úsilí, k získávání zpravodajských informací nebo narušení týlových operací protivníka. Prosakování se zpravidla využívá ve spojení s jinými formami manévru.

2.5 Základní druhy taktických činností

Základními druhy bojové činnosti, které vedou vojska, jsou **útok a obrana**.

Útok je rozhodujícím druhem bojové činnosti vojsk. Jedině útokem lze porazit protivníka. Obrana je bojová činnost, která je oproti útoku paradoxně silnější formou, což je dáno schopností bránících se vojsk odolávat až třikrát silnějšímu protivníkovi. Obrana samotná nevede k vítězství nad protivníkem, ale vytváří podmínky pro toto vítězství.

Vojenské jednotky plní v rámci vojenské operace na taktickém stupni různé taktické činnosti. Vojenská operace se může sestávat z postupně nebo souběžně probíhajících taktických činností a v jedné operaci se mohou vést souběžně všechny druhy taktických činností. Boj je veden různými druhy taktických činností a různými jejich kombinacemi. Taktické pozemní činnosti jsou rozlišovány jako útočné, obranné a stabilizační. Každý druh činnosti má zvláštní charakteristické rysy a principy. Všechny tyto činnosti se mohou uskutečnit v kontaktu s protivníkem a budou pravděpodobně prováděny současně rozdílnými silami v rámci bojového uskupení. Další skupinou činností jsou podpůrné činnosti, které napomáhají zajistit plynulost operací. Doktrína Pozemní síly v operacích definuje celkem 25 taktických činností, z toho 9 útočných, 2 obranné, 4 stabilizační a 10 jiných taktických činností (Pub-31-10-01, 2011, s. 81). Přehled těchto taktických činností je uveden v tabulce na obrázku 2-2.

Útočné činnosti

Zásadního úspěchu v boji se dosahuje útočnou činností. Dokonce i při vedení defenzivních činností (např. v obraně) musí velitel využít každé příležitosti k převzetí iniciativy a napadat protivníka. Útočné činnosti, nazývané též ofenzivní, jsou rozhodujícími pro úspěch v soudobých válkách. Hlavním účelem ofenzivních (útočných) činností je ve většině případů porážení protivníka vnucením mu vlastní vůle hrozbou a použitím síly. Rozlišuje se devět druhů ofenzivních činností:

Útok je základní a současně rozhodující druh ofenzivní činností, protože pouze jeho prostřednictvím lze v průběhu vedení operace převzít a udržet iniciativu, porazit (zničit)

¹¹ **Dotyk** je vzájemné přiblížení se vlastních a nepřátelských vojsk na maximální dostřel zbraní pro přímou střelbu nebo na dohled. Jednotky se mohou vzájemně pozorovat a působit na sebe zbraňovými systémy.

protivníka, obklíčit nebo pronásledovat jeho vojska, ovládnout stanovený prostor a dosáhnout konečného vítězství.

Přepad je činností, obvykle malého rozsahu, zahrnující rychlé vniknutí na nepřátelské území za účelem zjištění informace nebo ke zničení (zmocnění se) jeho zařízení. Širším účelem přepadu je rozvrátit (zmást) protivníka. Končí plánovaným návratem do výchozího postavení po splnění daného úkolu¹².

Útočné činnosti	Obranné činnosti	Stabilizační činnosti
Útok Přepad Rozvíjení úspěchu Pronásledování Klamný útok Průzkum bojem Demonstrace síly Léčka Vyjití z obklíčení	Obrana Boj na zdrženou	Bezpečnost a kontrola Podpora reformy bezpečnostního sektoru Počáteční obnova služeb a zařízení Dočasné řídicí (prozatímní vládní) úkoly
Jiné činnosti		
Průzkum Bezpečnost Postup k navázání dotyku s protivníkem	Střetný boj Navázání styku Pomoc obklíčeným silám Vystřídání jednotek v boji	Ústup/záměrný odchod Pochod Překonávání překážek

Obrázek 2-2 Druhy taktických činností
(Zdroj: Doktrína AČR v mnohonárodních operacích, 2000, s. 20)

Rozvíjení úspěchu - účelem rozvíjení úspěchu, které obvykle následuje po úspěšném útoku, je dezorganizace protivníka v hloubce. Je to tedy sladěný souhrn opatření směřovaných k využití úspěchu vojsk dosaženého v útoku nebo na určitých směrech útoku k co nejrychlejšímu ovládnutí důležitých objektů a prostorů v hloubce sestavy protivníka a k dokončení jeho obklíčení nebo porážky.

Pronásledování - účelem pronásledování je dostižení a odříznutí vojsk protivníka, která se pokoušejí uniknout, s cílem zničit je. Pronásledování se může vyvinout z úspěšného rozvíjení úspěchu.

¹² Pro uvedený druh taktické činnosti a z hlediska popisu jde o **výpad**.

Klamný útok - účelem klamného útoku je rozptýlit pozornost protivníka snahou vejít s ním do boje. Klamný útok musí mít dostatečnou sílu a složení, aby vyvolal požadovanou reakci ze strany protivníka. Klamná akce je nejúčinnější, naplňuje-li protivníkovo očekávání, jeví-li se protivníkovi jako zásadní hrozba a musí-li protivník zasadit velké zálohy předčasně. (Cílem je přimět protivníka k předčasnému manévru silami na směr mimo předpokládanou hlavní aktivitu vlastních sil.)

Průzkum bojem je ofenzivní bojová činnost vedená s cílem zjistit nebo ověřit sílu protivníka v dotyku a získat další důležité informace, pokud je nelze získat jiným způsobem. Je orgána jednotkami. Průzkum bojem je zpravidla prováděn jako útok s omezeným cílem ke zjištění uskupení sil a prostředků protivníka na vybraných směrech a k odhalení slabých míst v jeho bojové sestavě. Při průzkumu bojem musí velitel využít každou příležitost k rozvíjení taktického úspěchu.

Demonstrace síly - účelem demonstrace síly je odvést pozornost protivníka bez vyhledávání boje. Síly provádějící demonstrační činnost užívají palbu, manévry silami, zadýmování, prostředky elektronického boje a spojovací techniky.¹³

Léčka - účel léčky spočívá ve včasném a skrytém rozmístění jednotky (mechanizované, tankové, výsadkové a průzkumné) na pravděpodobném směru postupu protivníka s cílem jej překvapivě napadnout a zničit, zmocnit se zajatců, dokumentů, vzorků výzbroje a materiálu.¹⁴

Vyjítí z obklíčení - účelem vyjítí z obklíčení je zpravidla násilně prolomit obklíčovací frontu, rychle a spořádaně vyvést obklíčená vojska takto vytvořenou mezerou v sestavě protivníka nebo obklíčovací frontou skrytě proniknout (prosakováním) a spojit se s vlastními vojsky.

Defenzivní činnosti

Defenzivní činnosti představují základní, ale zpravidla vynucený a dočasný druh boje, vedeného pozemními silami v úzké součinnosti s ostatními silami společných sil, s cílem zastavit útok protivníka, udržet životně důležité prostory a vytvořit podmínky k provedení útočné operace nebo k ukončení konfliktu. Defenzivní činnosti jsou všeobecně určeny pro vytvoření podmínek k ofenzivní akci. Samotné defenzivní činnosti všeobecně nevedou k naplnění rozhodujících cílů operace. Obecně se definují dva druhy defenzivních činností, a to **obrana** a **boj na zdrženou**.

Obrana je druhem defenzivní činnosti, jejímž vedením lze způsobit protivníkovi ztráty a zabránit mu v dosažení úspěchu, udržet prostor, získat čas a vytvořit podmínky k vlastní aktivní činnosti, ale nelze jejím prostřednictvím zvítězit v boji a ve válce. Cílem obrany je odražení útoku protivníka a zabránit mu v dosažení jeho cílů nebo udržení bráněného území. Z hlediska manévru v obraně jde o manévrovou nebo pozici obranu.

Manévrová obrana (mobilní obrana) je forma obrany vedena s cílem vyčerpat protivníka, způsobit mu ztráty, vnutit mu svůj způsob činnosti, vyhnout se rozhodujícímu střetnutí, získat čas a uchovat vlastní síly. Podstatou jejího vedení je dovedná kombinace obrany na předem připravených postaveních (čarách) s protiútoky s omezeným cílem, léčkami, zátarasy, odchodem bojem a bojem na zdrženou na předem určených směrech a prostorech. Manévrová

¹³ Přesnější je použít výraz **demonstrace silami**. Demonstrace síly vyjadřuje odhodlání k akci a sílu, která protivníka může zničit. Demonstrace síly může vést k odstoupení protivníka od záměru k napadení.

¹⁴ Léčka je formou **přepadu**.

obrana se soustřeďuje na zničení útočící síly tím, že jí dovolí postoupit do postavení, která ji vystavují protiútoky a obchvatu pohyblivou zálohou.

Poziční obrana (obrana prostoru) je vedena zpravidla tehdy, je-li nutno udržet stanovený prostor, případně v terénu neumožňujícím provádění manévru druhými sledy (zálohami) v hloubce bojové (operační) sestavy (prostoru obrany). Tato obrana se soustřeďuje na udržení terénu blokováním protivníka vzájemně propojenými řadami postavení, ze kterých může být ve velké míře ničen palbou. Většina bránících se sil je rozmístěna v obranných postaveních, jsou vyčleněny pouze malé pohyblivé zálohy. Obrana prostoru na rozdíl od mobilní obrany nemusí nutně vést ke zničení protivníka. Předpokládá jinou současně probíhající nebo následnou činnost k dosažení porážky protivníka. Na rozdíl od manévrové obrany, pro kterou je hloubka velmi důležitá, může se obrana prostoru vyznačovat různou hloubkou v závislosti na úkolu, disponibilních silách a povaze terénu.

V průběhu defenzivní operace mohou síly, které ji provádějí, obě formy obrany vhodně kombinovat. Základní rozdíl mezi těmito dvěma druhy obrany je v cílech, jichž má být dosaženo:

- cílem manévrové obrany je zmařit útok protivníka destrukcí uvnitř bráněného prostoru (hlavní cíl je zničení protivníka);
- cílem obrany prostoru je zmařit útok protivníka udržením prostoru (hlavní cíl je udržet prostor).

Boj na zdrženou je činností, při níž se vlastní síly, které jsou pod tlakem protivníka, vědomě vzdávají předem určeného prostoru, zpomalují rychlost postupu protivníka, oslabují jeho palebnou sílu, sbírají informace o jeho záměrech a způsobují mu maximální ztráty bez toho, aby usilovaly o rozhodující střetnutí s protivníkem. Boj na zdrženou se vede k zabránění obklíčení a zničení vlastních vojsk protivníkem, který je ve značné převaze. Umožňuje veliteli získat čas k obnově vlastní bojeschopnosti, připravit si bojiště a vytvořit si tak podmínky pro následnou úspěšnou činnost vlastních vojsk (zaujetí a budování obrany v hloubce bráněného prostoru, zastavení útoku protivníka v předem zaujaté a vybudované obraně nebo přechod do útoku).

Stabilizační činnosti

Stabilizační činnosti jsou vedeny zpravidla v rámci operací k řešení krizových situací mimo čl. 5 WS a nejsou prováděny odtrženě od jiných taktických činností. Budou zpravidla zahájeny současně s ofenzivními, defenzivními a jinými taktickými činnostmi a jejich váha bude postupně vystupovat do popředí v závislosti na vývoji konfliktu.

Stabilizační činnosti jsou charakteristické pro mírové operace, v bojových operacích pak pro fázi stabilizace a rekonstrukce.

Charakteristickým znakem stabilizačních činností je to, že ryze armádní aktivity pouze stabilizují situaci a nastavují podmínky pro normální občanské aktivity a převzetí kontroly místní vládou. Důležitou roli v realizaci stabilizačních činností sehrávají nevojenské struktury, které je třeba začlenit do řídicích složek operace. To klade zvýšené nároky na navázání spolupráce a součinnosti se všemi nevojenskými strukturami. Stabilizační činnosti slouží k obnově a vytváření bezpečného prostředí, které umožní fungování státní správy, mocenských a

bezpečnostních složek státu a návrat společnosti k normálnímu mírovému životu. Existuje řada stabilizačních činností, které se liší svými záměry, ale mezi charakteristické patří tyto činnosti:

Bezpečnost a kontrola. Vedení operací v celém spektru konfliktů je zaměřeno k zajištění bezpečnosti a získání kontroly nad prostorem operace (Security and Control – SC). K dosažení tohoto cíle jsou použity odpovídající taktické činnosti. Základním předpokladem k zajištění účinné kontroly (zejména určení klíčových bodů, partnerů, civilní infrastruktury atd.) je získání správného přehledu o situaci, což umožní operativně reagovat na situaci a nasazovat vojska k plnění úkolů. K zajištění prostředí, které umožní volnou činnost dalším agenturám, lze využít vojenských sil bez asistence místních bezpečnostních sil. Za předpokladu, že místní pomoc není dostupná, počáteční snahou by mělo být omezení nepokojů a násilí na přijatelnou úroveň. To si může vyžádat i vyhlášení mimořádného stavu, zákazu vycházení, zákazu shromažďování, omezení pohybu a dalších omezení.

Podpora reformy bezpečnostního sektoru. Reforma v oblasti bezpečnosti (Security Sector Reform – SSR) závisí na strategickém řízení a musí být ve shodě s přáním hostitelského státu. Zahrnuje nejenom budoucí ozbrojené síly, ale také policejní služby a soudnictví a s nimi spojenou infrastrukturu. Vojenské zapojení při zabezpečení reformy v oblasti bezpečnosti by mělo být uplatněno ve specifických oblastech, v rámci zapojení více agentur a s předem plánovaným procesem předání odpovědnosti.

Počáteční obnova služeb a zařízení (infrastruktury). Počáteční obnova základních služeb a zařízení (Initial Restoration of Essentials Services and Facilities – IROESF) je zejména doménou ženijního vojska a zdravotnické služby, které musí být schopny zmírnit dopad bojových činností na podmínky života civilního obyvatelstva během války, ale i bezprostředně po ní. Vlastní vojska také mohou plnit úkoly související s dosažením prospěšného „účinku“ na místní obyvatelstvo a jiné organizace. Tyto úkoly mohou zahrnovat získávání podpory obyvatelstva, například zajištěním pitné vody v určených oblastech, obnovou dodávky elektrické energie, minimalizací politických problémů a zabráněním humanitárním katastrofám. Využití vojenské asistence pro rozvoj infrastruktury musí být:

- v rámci prostředků a ne na úkor vojenských sil;
- plánováno od začátku ve shodě s místními úřady, které nakonec převezmou odpovědnost;
- plánováno s předáním řízení všech veřejných služeb zpět místním úřadům, aby nedošlo k vzniku jejich závislosti na pomoci vojenskými silami.

Dočasné řídicí (prozatímní vládní) úkoly. Vzhledem k povaze vojenské schopnosti působit v netolerantním prostředí, zaručit bezpečnost, poskytnout pomoc při plánování, uplatnit velení a řízení, komunikační prostředky a zdroje jako součást komplexního řešení k obnově vlády státu (Interim Governance Tasks – IGT) je pravděpodobné, že vojenské síly a prostředky mohou být vyžadovány na zabezpečení různých činností. Je těžké kategorizovat tento druh stabilizační činnosti, rozsah bude záviset na situaci a požadavcích. Jakmile se bezpečnostní situace zlepšuje a stabilizuje, je žádoucí vliv vojenské síly utlumovat a prostředky použít pro zabezpečení jiných stabilizačních činností.

3 OPERAČNÍ FUNKCE

Jednou z významných kategorií vojenského umění jsou **operační funkce**. Jedná se o vybrané charakteristiky, kterými lze popsat operaci a které se vztahují k rozhodujícím činnostem vojsk. Operační funkce se odrážejí v operačním rozkaze (plánu operace). S jejich využitím lze systematizovat poznatky, úkoly sil apod. Operační funkce nejsou ve svém výčtu omezeny, lze je agregovat nebo naopak dělit podrobněji. V některých materiálech je možné se setkat s pojmem **společné funkce**. Pojem společné vyjadřuje skutečnost, že na realizaci těchto funkcí se podílí prakticky všechny druhy ozbrojených sil, druhy vojsk i služby. Mezi základní a nejčastěji uváděné funkce, které jsou rozebrány následně, patří:

- palba;
- manévr;
- velení a řízení;
- podpora a zabezpečení;
- ochrana vojsk.

3.1 Palba

Palba je hlavním prostředkem ničení protivníka, a proto je považována za nejdůležitější prvek (funkce¹⁵) soudobého boje. Palba znamená společné a koordinované použití palebné síly (přímé i nepřímé) s cílem zničit objekty protivníka nebo je vyřadit z činnosti. Palba má smrtící (letální) i nesmrtící (neletální) účinky. Podle stupně vyřazení cíle (objektu) se rozlišuje výsledek palby jako zničení, umlčení, rušení, zboření, oslepení apod. (Vejmelka, 2004, s. 164). Palba je tedy základem eliminace schopností a vůle protivníka bojovat.

Druhy paleb:

- hromadná palba,
- krycí palba,
- metodická palba,
- nepohyblivá přehradná palba,
- nepřímá střelba,
- obranná palba,
- palba pro umlčení,
- podpůrná palba,
- pohyblivá přehradná palba,
- předem plánovaná palba,
- přehradná palba,
- přímá palba,
- připravená palba,
- přípravná palba,

¹⁵ Poznámka autora

- soustředěná palba.

Palba je prováděna všemi prostředky a jejich množství a účinnost vyjadřuje palebná síla. Palebná síla může být použita i samostatně a odděleně od manévru, kdy se zaměřuje ke zničení, vyčerpání, zdržení nebo rozvrácení sil protivníka. Pro zvýšení účinnosti palby je nutné propojení prostředky snímání dislokace cílů jejich nalezení a zhodnocení účinků a následné korekce. Palebná síla, když je použita bez manévru, má ovšem své limity.

Palby se účastní pozemní vojsko (zbraně jednotlivce, kolektivní zbraně, lafetované a hlavní zbraně bojových vozidel, děla a minomety, raketomety, rakety, hlavňové a raketové protiletadlové zbraně), vojenské letectvo (hlavňové a raketové prostředky letounů a vrtulníků), vojenské námořnictvo (hlavňové a raketové prostředky, torpéda hladinových lodí a ponorek).

Z hlediska působení z prostředí do prostředí lze rozlišit palby země-země, země-vzduch, vzduch-země, vzduch-vzduch, případně u námořních prostředků moře-země, moře-vzduch, vzduch-moře, moře-moře.

Rozdělení palebných prostředků a způsobu palebného působení na protivníka je nedílnou součástí plánů operace (boje).

3.2 Manévr

Manévr je dynamickým prvkem boje, který spočívá v koordinované a rychlé změně rozmístění nebo složení vojsk na bojišti vzhledem k situaci protivníka s cílem vytvořit si nejvýhodnější podmínky v čase a prostoru nad protivníkem za účelem úspěšného splnění stanoveného úkolu. Jeho provedení je zpravidla spojeno s palbou. Manévr umožňuje zachovat si volnost jednání, zaujímat výhodné prostory, dosahovat překvapení a chránit vlastní vojska.

Podstatou manévru je tedy přesun, jehož cílem je umístit jednotky, lodě nebo letadla do postavení, které je výhodné vůči protivníkovi. Může jít také o rozvinutí (přesuny k rozvinutí) vojsk na bojišti s následným využitím pohybu ve spojení s palbou nebo palebnou silou k dosažení výhody nad protivníkem za účelem splnění stanoveného úkolu.

Manévrovat (Pub-31-10-02, 2011, s. 14) tedy znamená snažit dostat své vlastní síly do výhodnějšího postavení vzhledem k protivníkovi, ze kterého mohou být jeho síly ohrožovány. Je to hlavní způsob aplikace základních principů soustředění úsilí, efektivnosti užití vojsk (ekonomie sil¹⁶) a překvapení (a volnosti manévru¹⁷).

Existuje několik cílů manévru, mezi něž patří:

- dosažení postavení, ze kterého může být zasazen úder s neočekávanou koncentrací palby;
- získání postavení, které umožňuje dosáhnout překvapení, například útokem z neočekávaného nebo nechráněného směru nebo dříve, než to protivník očekává;
- ovládnutí území, které je klíčové pro plány protivníka, a tím mu zabránit v provedení jeho vlastního manévru.

¹⁶ Poznámka autora

¹⁷ Poznámka autora

Rozhodným použitím prostředků koncentrované síly nebo hrozby silou lze dosáhnout překvapení, vyvolat šok a příležitost k využití. Manévr zahrnuje prostorovou a časovou dimenzi, které mohou být využity pro vyvedení protivníka z rovnováhy a současně pro vlastní ochranu. Vyvinutím vyššího tempa lze dosáhnout větší volnosti jednání, než má protivník, takže tento je nucen, často chaoticky, reagovat a tím je „vymanévrován“. Manévr použitý k zabezpečení výhodných pozic tedy má trvalý účinek, který přinutí protivníka reagovat způsoby, které často nejsou jemu vlastní.

Manévr zahrnuje pozemní manévr, vzdušný manévr, případně kombinaci obou manévru, to je pozemně vzdušný manévr. Jakýkoliv manévr se neobejde bez podpory.

Pozemní manévr

Poziční výhoda získaná velkým manévrem sil je jinými prostředky nenahraditelná. Uchvácení, držení a zamezení vstupu protivníkovi do prostoru, blokování a pronikání, to všechno přímo přispívá k dosažení požadovaných rozhodujících podmínek. Účinky pozemního manévru mohou být trvalé a dlouhodobé, například k zajištění bezpečnosti v dané oblasti. Přes nepopiratelný význam vzdušného, případně námořního manévru je to právě pozemní manévr, který je jádrem všech úvah a plánů společných (Joint) operací. Pozemní manévr je základem tvorby variant činnosti vlastních sil v rámci rozhodovacího procesu velitele.

Vzdušný manévr

Je manévr pozemních sil prováděný vzduchem a je zaměřen na podporu rozhodující činnosti hlavního uskupení. Provádí jej výsadkové a jiné pozemní síly v součinnosti s letouny, vrtulníky a bezpilotními prostředky podle jednotného záměru. Toto podstatně zvyšuje schopnost sil manévrovat v potřebném tempu. Účelem vzdušného manévru je najít (slabiny a rozhodující body protivníka), upevnit (prostory a postavení), udeřit (na síly, prostředky protivníka) a využít (rychlost, překvapení), přičemž jsou obzvláště efektivní v dosažení účinků v prostorech značně vzdálených od pozemních sil. Vzdušný manévr nelze ztotožnit s pojmem manévr vzdušnými silami.

Podpora manévru

Zejména ženijní podpora formuje¹⁸ bojiště, čímž napomáhá volnosti manévru zejména překonáváním překážek, jako jsou zátarasy, minová pole, vodní překážky apod. Připravuje prostory a základny pro nástup pozemních a vzdušných sil. Měla by také být schopna omezit pohyb protivníka vhodnými opatřeními (kladením min, stavěním zátarasů a překážek).

¹⁸ Formováním bojiště se rozumí jeho úprava a udržování v požadovaném stavu pro splnění rozhodujících operačních úkolů vojsk.

Základní druhy manévru

Základními druhy manévru jsou čelní útok, obchvat a obejití (Vejmelka, 2004, s. 113). Mezi další druhy manévru se řadí přeskupení, průlom, prosakování a překračování.

Čelní útok je útočný manévr, při kterém je hlavní činnost vlastních sil a prostředků vedena proti čelu vojsk nepřítele.

Obchvat je druh útočného manévru, při kterém hlavní uskupení útočících sil z boku obchází nebo překonává nejdůležitější obranná postavení nepřítele, zasazují úder do boku a bližšího týlu nepřítele s cílem obsadit prostor v jeho týlu, dezorganizovat a rozvrátit jeho obranu a napomoci vlastním vojskům útočícím čelně. Obchvat je veden v taktickém, zpravidla i palebném dotyku s nepřítelem, za podpory vlastních sil útočících čelně.

Obejití je hlubší útočný manévr vojsk uskutečňován zpravidla k zasazení úderu nepříteli hluboko v týlu. Jeho cílem je obsadit důležité prostory a tím donutit nepřítele opustit svoje postavení nebo změnit směr hlavního úsilí. Obejití je vedeno pokud možno mimo taktický i palebný dotyk s nepřítelem.

Obchvat i obejití může být prováděno jako pozemní, vzdušný nebo kombinovaný, pozemně vzdušný manévr.

Palba a manévr navzájem zvyšují účinnost. Velitel provádějící manévr by měl rovněž řídit palby. To vyžaduje flexibilní uspořádání velení a řízení, které umožní, aby účinky paleb byly vhodně rozvrženy ve prospěch manévrujících prvků. Palba je společnou funkcí, ale zpravidla ji nelze oddělit od manévru. Je třeba, aby byla zahrnuta do celkového schématu manévru.

3.3 Velení a řízení (Command and Control – C2)

Velení a řízení představuje vykonávání autority velitele nad vojenskými silami, které jsou přiděleny ke splnění úkolů mise. Pro uplatnění vůle velitelů všech úrovní v praxi, sladění činnosti sil a jejich efektivního použití je velmi významná otázka **organizace velení**. Zejména jde o pochopení kompetence orgánů **velení a řízení** na všech úrovních a hierarchické struktury systému míst velení jak v obecné rovině, tak i pro konkrétní operaci. Nejde jen o pochopení vazeb ve vertikální rovině, ale i v horizontální rovině a pochopení vlastního místa v systému velení.

Velení a řízení jsou neoddělitelné procesy a obsahují všechny aspekty přispívající k úspěšnému řešení operace. Berou v úvahu koordinaci a spolupráci s ostatními nevojenskými aktéry a zahrnují postupy, které velitel, jeho štáb a podřízení používají k plánování, usměrňování, koordinaci a řízení operací. Požadavky C2 musí být plně pochopeny na všech úrovních, aby umožnily jasný, včasný a bezpečný průchod rozkazů, zpráv o situaci a koordinačních informací. Společný systém C2 musí umožnit příslušníkům štábu řídit svůj čas a tok informací a musí také vytvořit veliteli prostředí, ve kterém se může rozhodovat.

Velení zahrnuje nejen pravomoc, ale i odpovědnost za účelné využívání dostupných zdrojů k dosažení požadovaných výsledků. Velení je v prvé řadě dovednost motivovat a řídit lidi na všech úrovních velení. Umění velet spočívá ve vědomém a dovedném vykonávání velitelské autority cestou rozhodování a leadershipu. Efektivní rozhodování kombinuje úsudek

s dostupnými informacemi, vyžaduje hlavně znalost, zda se rozhodnout, kdy se rozhodnout a co rozhodnout. K udržení iniciativy nad protivníkem je potřebná zejména včasnost.

Řízení sil a funkcí pomáhá veliteli a štábům definovat požadavky, přidělovat prostředky a integrovat úsilí. Řídit znamená usměrňovat (regulovat) síly a funkce pro realizaci zámyslu velitele. Umožňuje velitelům svobodu jednat, delegovat pravomoc a zaujmout nejlepší pozici pro pozorování, hodnocení a vedení. Poskytuje velitelům prostředky pro účelné a účinné využití sil k dosažení cílů a konečného stavu.

Velení a řízení je operační (společnou) funkcí zejména z důvodu jeho realizace na všech hierarchických úrovních a u všech jednotek, útvarů, svazků a svazů druhů ozbrojených sil, druhů vojsk i služeb. Charakteristickým rysem je jeho centralizace, plynoucí z odpovědnosti i pravomocí velitele konkrétní úrovně.

3.4 Podpora a zabezpečení

Žádná vojenská operace nebo jiná aktivita vojsk není myslitelná bez podpory a zabezpečení hlavních bojových či jiných sil, které plní rozhodující úkoly ke splnění stanoveného cíle operace.

Podpora

Podpora je činnost druhů vojsk pozemních sil (vzdušných, námořních, speciálních sil) nebo jejich součástí, které pomáhají plnit hlavní úkol, chrání, doplňují nebo vytvářejí podmínky pro plnění úkolu jiným složkám (zpravidla rozhodujícím bojovým silám).

Druhy podpory řeší specifické vztahy a odpovědnosti mezi podporujícími a podporovanými. Ve všech případech je pro zajištění efektivní činnosti nutné zajistit úzkou koordinaci mezi veliteli a štáby podporovaného a podporujícího a vyžaduje-li to vývoj situace, i činnosti zcela nezávislé na podporované jednotce.

Dle způsobu poskytnutí rozdělujeme podporu na:

Přímá podpora (Direct Support – DS) je poskytována podporující jednotkou přímo konkrétně určené jednotce. Tyto síly zajišťují obranu určitého prvku bojové sestavy nebo objektu (prostoru), který zpravidla nemá ve své organizační struktuře žádnou organickou jednotku k zabezpečení vlastní obrany. Podporující součást při plnění úkolu koordinuje vlastní činnost v souladu se záměrem velitele bráněné (podporované) jednotky.

Všeobecná podpora (General Support – GS) se používá pro zabezpečení obrany operačního (zájmového) prostoru. Podporující jednotka (útvary) pozemních sil nemá žádnou vazbu na konkrétně určené úkolové uskupení nebo objekt bráněných sil, zůstává v podřízenosti svého nadřízeného velitele a je rozmisťována svým velitelem. V tomto případě mohou jednotky (útvary) pozemních sil rychle reagovat na změnu situace, manévry jednotek či nárůst nebezpečí na určitém směru. Tento druh podpory se běžně používá pro obranu prostředků na úrovni vyšších taktických a operačních celků.

Posílení (Reinforcing – R) se používá pro palebné přikrytí jiné jednotky (útvaru) nebo pro posílení protivzdušné obrany v určitém operačním prostoru nebo směru. Posilující jednotka se

rozmisťuje k obraně jedné nebo více podporovaných jednotek podle priorit určených velitelem podporované jednotky (útvary).

Všeobecná podpora s posílením (General Support - Reinforcing – GS-R) představuje spojení všeobecné podpory a posílení úkolového uskupení (svazku, útvaru, jednotky), jehož účelem je podpora sil jako celku a sekundárně také zlepšení podpory zajišťované jinou jednotkou (útvarem) pozemních sil. Prvořadým úkolem pozemních sil při všeobecné podpoře s posílením je zajištění podpory sil jako celku v určitém operačním prostoru, přičemž musí být koordinováno posílení jednotky, jednotek nebo útvarů pozemních sil nacházejících se v daném operačním prostoru.

Součásti bojové podpory (Combat Support – CS) zahrnují ty druhy vojsk, které se ničením protivníka podílejí přímo na plnění bojových úkolů a které bojovým silám poskytují v průběhu boje zejména palebnou a jinou podporu, přičemž nemusí být přímo (bezprostředně) v dotyku s protivníkem. Jednotky bojové podpory jsou (Pub-31-10-01, 2011, s. 124):

- dělostřelectvo,
- vojskové letectvo,
- jednotky pozemní protivzdušné obrany,
- jednotky průzkumu a elektronického boje,
- ženijní vojsko,
- taktické letectvo,
- chemické jednotky (ochrana proti ZHN),
- jednotky a zařízení realizující INFOOPS, CIMIC, PSYOPS.

Dělostřelectvo je nedílnou součástí podpory boje a je jedním z předpokladů dosažení úspěchu. Dělostřelecká podpora je součástí palebné podpory vševojskových svazků, útvarů a jednotek.

Vojskové letectvo (Pub-31-10-01, 2011, s. 147) je obecně definován jako prvek pozemních sil určený podpoře pozemních operací ze vzduchu. V podmínkách AČR je vojskové letectvo mírově zahrnuto pod vzdušné síly a je používán název vrtulníkové letectvo.

Vrtulníkové letectvo plní:

- úkoly palebné podpory,
- zajišťuje vzdušnou přepravu,
- zabezpečení prostředky pro vzdušná místa velení a řízení,
- realizuje některá opatření elektronického boje,
- zabezpečuje záchranu osob v nouzi v boji,
- zabezpečuje zaminování terénu.

Pozemní protivzdušná obrana zahrnuje aktivní opatření ve všech druzích boje. (Pub-31-10-01, 2011, s. 147) Provádí průzkum a sledování prostoru, informuje vojska o vzdušné situaci a možném vzdušném ohrožení, realizuje přímou protivzdušnou obranu svazků, útvarů a jednotek v operacích, obranu důležitých objektů proti prostředkům vzdušného napadení a vzdušného průzkumu protivníka a podílí se na ničení jeho vzdušných výsadek.

Průzkum a elektronický boj (PUB-31-10-01, 2011, s. 197) je vojenská činnost, zahrnující použití elektromagnetické a směrované energie, vedená s cílem ztížit nebo znemožnit využití elektromagnetického spektra protivníkem a řídit činnosti k zabezpečení efektivního využití elektromagnetického spektra vlastními silami. Úkolem elektronického boje je vybojovat

a udržet elektronickou nadvládu v prostoru operace a tím získat výhody pro vlastní velitele a štáby v jejich plánovacím a rozhodovacím procesu a pro vlastní vojska při vedení jejich bojové činnosti v elektromagnetickém prostředí.

Ženíjní podpora (Pub-31-10-01, 2011, s. 200) je součástí bojové podpory poskytované velitelům, štábům a vojskům úkolových uskupení. Zahrnuje celou škálu činností, od poskytování ženíjních doporučení (návrhů) až po realizaci nejsložitějších ženíjních opatření ve prospěch činnosti vojsk.

Taktické letectvo (Pub-31-10-01, 2011, s. 147) provádí obranu vzdušného prostoru ČR a může být využito pro obranu vzdušného prostoru členských zemí Aliance. Bojové protivzdušné operace a vzdušné operace proti pozemním cílům provádí v případě potřeby, po období přípravy, jen z území ČR.

Podpůrné operace a činnosti – INFOOPS, PSYOPS, CIMIC

INFOOPS – Informační operace v rámci podpory operací představuje souhrn koordinovaných činností, směřujících zpravidla k ovlivňování rozhodování potenciálního nebo reálného protivníka, případně i obyvatelstva v krizové oblasti a v ostatních angažujících se státech za použití informací. Cílem INFOOPS je:

- dosažení vojenských a politických cílů cíleným působením na informace, informační procesy a informační systémy protivníka,
- ochrana vlastních informací, informačních procesů a systémů.

Informační operace jsou zastřešující funkcí neletálních prostředků boje a mezi jeho hlavní složky patří:

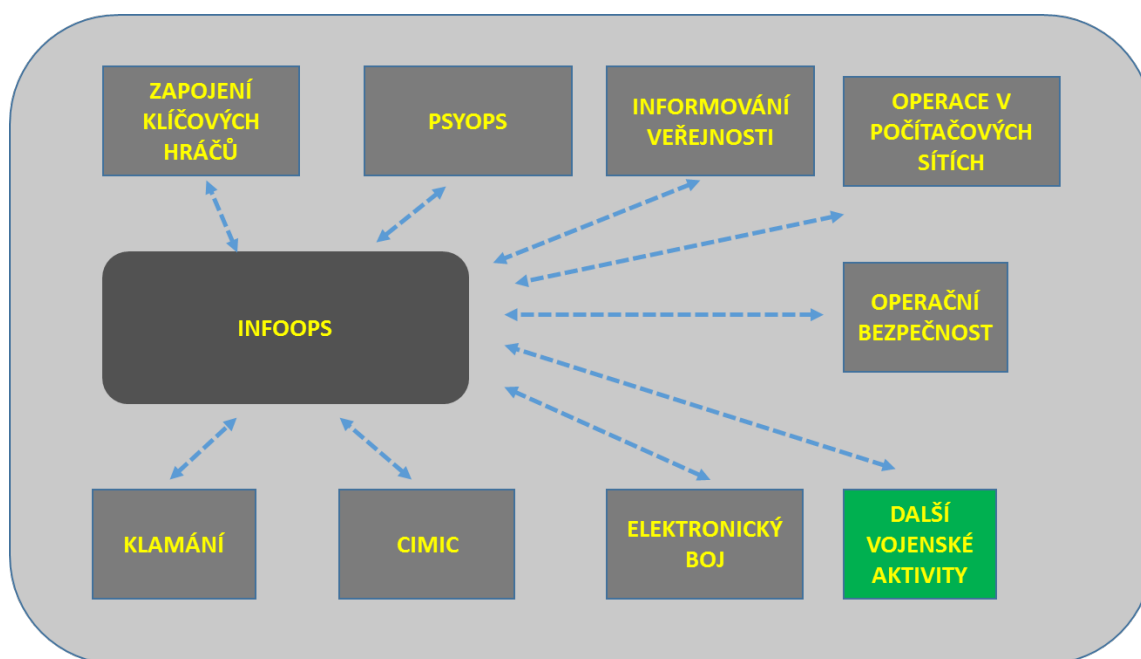
- zapojení klíčových hráčů,
- PSYOPS (Psychologické operace),
- informování veřejnosti,
- operace v počítačových sítích,
- operační bezpečnost,
- klamání,
- CIMIC (Civilně-vojenská spolupráce)
- elektronický boj,
- další vojenské aktivity.

PSYOPS (Psychologické operace) jsou definovány jako plánované a cílevědomé psychologické působení, prováděné v době míru, za stavu vnějšího ohrožení státu a v době války, zaměřené na cílové skupiny k ovlivnění jejich postojů a chování, pro dosažení politických a vojenských cílů stanovených zadavatelem. Cílem PSYOPS je:

- oslabit odhodlání cílových skupin protivníka, či potenciálního protivníka klást odpor nebo vést aktivní bojovou činnost,
- posílit podporu spojenců pro vytyčené politické a vojenské cíle,
- získat podporu a spolupráci nezúčastněných a nerozhodnutých cílových skupin.

CIMIC je koordinace a spolupráce na podporu mise mezi velitelem operace a civilními aktéry včetně místního obyvatelstva a místních orgánů, jakož i mezinárodními, národními a nevládními organizacemi a agenturami. Účelem CIMIC je interakce mezi vojsky a civilními aktéry s cílem podpořit plán operace a minimalizovat nebo eliminovat konflikty mezi jednotlivými účastníky. Společné síly mohou být částečně závislé na civilním obyvatelstvu z hlediska zdrojů a informací, a spoléhat se na civilní orgány k zajištění bezpečnosti v některých oblastech. Bez této spolupráce může být dokonce nemožné získat plnou volnost jednání a svobodu pohybu v zájmovém prostoru. Dosažení požadovaného konečného stavu jakékoliv operace vyžaduje úzkou spolupráci v operačním prostoru se všemi aktéry. Velitelé mají vůči civilnímu obyvatelstvu v dané oblasti morální a právní odpovědnost, což lze splnit pouze spoluprací s národními vládními a mezinárodními orgány. Hlavními úkoly CIMIC jsou:

- veškerými aktivitami podporovat splnění úkolu vojenské operace,
- poskytovat do plánovacího procesu hodnocení civilního prostředí,
- nepřetržitě zjišťovat situaci v prostoru zodpovědnosti s cílem předejít negativním jevům ze strany místního obyvatelstva, každodenní styk s obyvatelstvem, zjišťování jeho skutečných potřeb,
- navázat a udržovat styk s představiteli místní samosprávy s vládními a nevládními organizacemi působících v prostoru odpovědnosti, koordinovat jejich činnosti s cílem podporovat vojenskou operaci,
- maximalizovat podíl vládních, nevládních, národních i mezinárodních humanitárních organizací a při tom snížit soupeřivost mezi nimi a armádou.

Obrázek 3-1 Rozdělení Informačních operací
(zdroj autor statě)

Zabezpečení

Zabezpečení je souhrn opatření k zabezpečení osob, materiálu včetně techniky, činnosti orgánů a míst velení. Tato opatření se organizují a realizují v rámci logistiky, zdravotnického, ženijního, chemického, topografického, hydrometeorologického zabezpečení a klamání. Cílem těchto opatření je všemi způsoby podporovat hlavní síly.

Opatření jsou organizována a realizována v jednotlivých druzích zabezpečení, která zahrnují zejména (Pub-31-10-01, 2011, s. 224):

- logistické zabezpečení;
- zdravotnické a veterinární zabezpečení;
- chemické zabezpečení;
- geografické a hydrometeorologické zabezpečení;
- komunikační a informační zabezpečení,
- světelné zabezpečení,
- personální zabezpečení,
- finanční zabezpečení.

Tyto jednotlivé druhy zabezpečení jsou prováděny a realizovány vlastními silami a prostředky vojsk a formou odborné (specifické) činnosti k tomu určených jednotek a zařízení druhů vojsk a služeb.

Součásti bojového zabezpečení (Combat Service Support – CSS) zahrnují ty druhy vojsk a služeb, které svou činností vytvářejí bojovým jednotkám a jednotkám a prostředkům bojové podpory materiální a jiné podmínky pro plnění úkolu (vedení bojové činnosti). Jednotky bojového zabezpečení jsou (Pub-31-10-01, 2011, s. 124):

- jednotky logistiky,
- zdravotnického a veterinárního zabezpečení,
- geografické a hydrometeorologické služby a dalších služeb.

Mimo jednotky uvedené v Pub-31-10-01 jde zejména o ženijní, chemické a spojovací jednotky.

Logistické a zdravotnické zabezpečení je důležitým prvkem zabezpečujícím hlavní síly ve všech druzích operací. Důležitá je dodržení nepřetržitosti s důrazem na zabezpečení municí do všech druhů zbraní, pohonnými hmotami a v neposlední řadě i zajištění údržby a oprav techniky. O logistice jako o jednom z hlavních článků bojového zabezpečení je uvedeno více ve čtvrté kapitole.

Chemické zabezpečení (Pub-31-10-01, 2011, s. 235) tvoří souhrn opatření, jejichž cílem je vytvořit svazkům, útvarům, jednotkám a zařízením potřebné podmínky ke splnění jejich úkolů při kontaminaci radioaktivními, bojovými chemickými, bojovými biologickými a průmyslovými nebezpečnými látkami a podílet se na jejich ochraně.

Chemické zabezpečení zahrnuje:

- monitorování radiační, chemické a biologické situace;
- ochranu osob a techniky svazků, útvarů, jednotek (objektů) proti účinkům radioaktivních, bojových chemických, bojových biologických a průmyslových nebezpečných látek;
- dekontaminaci osob, vojenského materiálu a prostředků ochrany vojsk svazků, útvarů a jednotek (zařízení), terénu, cest a objektů.

Chemické zabezpečení je jednou z důležitých součástí ochrany vojsk.

3.5 Ochrana vojsk

Ochrana vojsk je charakterizována jako souhrn opatření a prostředků určených k minimalizaci dopadů činnosti možného protivníka, zranitelnosti osob, zařízení, výzbroje a techniky a činností před jakýmkoliv ohrožením za každé situace a k zachování akceschopnosti a bojeschopnosti vojsk, popřípadě k obnově bojové síly vojsk, aby vojska mohla být použita v rozhodující době a na rozhodujícím místě.

Ochrana vojsk představuje soubor prostředků zabezpečujících uchování bojového potenciálu sil tak, že může být použit v rozhodujícím čase a místě. (AJP-3-2) Je to základní vojenský princip, který stanovuje, že všechny jednotky musí být schopné samy se chránit. Velitelé jsou proto odpovědní za všechny aspekty ochrany vlastních a přidělených sil.

Ochrana vojsk musí být hlavní prioritou velitele ve všech stadiích operace počínaje přípravou, dále rozvinutím, přes boj až k přeskupení. Jejím základem je přijímání opatření k zachování bojeschopnosti a přežití vlastních jednotek, současně s přijímáním opatření ke ztížení mobility protivníka. Tohoto cíle lze dosáhnout cestou důsledné koordinace všech základních prvků boje (bojových funkcí), což zabezpečí zjištění záměru protivníka a zničení důležitých prvků jeho sestavy ještě před rozhodujícím bojem. V mnohonárodních operacích jsou jednotky přispívajících států odpovědné za ochranu vlastních i spojeneckých sil, které jsou k nim přiřčeny, a za integraci těchto opatření do společných plánů.

Úroveň ochrany a úsilí věnovaného k jejímu zabezpečení závisí od míry, druhu a intenzity vojenských činností a v průběhu operace se bude měnit podle stupně ohrožení a míry rizika.

Mezi základní funkce ochrany vojsk patří:

- ochrana proti zbraním hromadného ničení (včetně ochrany proti průmyslovým nebezpečným látkám);
- ochrana proti vzdušnému napadení;
- ochrana proti vysoce přesným zbraním, elektronickému působení a klamání protivníkem;
- ochrana proti nežádoucím účinkům vlastních zbraní a bojové techniky;
- požární ochrana a ochrana životního prostředí;
- ochrana zdraví;
- ochrana proti improvizovaným výbušným zařízením (IED).

Ochrana vojsk se realizuje řadou **všeobecných** a **zvláštních** opatření jak **aktivních** a **pasivních**, tak varovných.

Všeobecná opatření se realizují trvale, za všech podmínek přípravy a vedení boje, zatímco **zvláštní opatření** jsou specifická a realizují se k ochraně proti konkrétním prostředkům napadení protivníka.

Opatření lze rozdělit na aktivní a pasivní:

- **Aktivní a pasivní opatření** ke zvýšení ochrany nařizuje velitel tak, aby jeho síly zůstaly životaschopné a funkční. Opatření k ochraně zajišťují zachování maximální bojové síly, která je veliteli k dispozici pro splnění konečného úkolu.
- **Aktivní ochrana** zahrnuje opatření aktivního charakteru, prováděná proti silám protivníka s cílem zabránit jakékoli formě nepřátelské činnosti, znemožnit ji nebo snížit její účinnost.
- **Pasivní ochrana** zahrnuje opatření pasivního charakteru, prováděná za účelem fyzické obrany a ochrany osob, důležitých zařízení a vybavení s cílem minimalizovat účinnost nepřátelské činnosti.

Závěr

Operační funkce jsou základními atributy umožňující pochopení rozhodujících aktivit prováděných vojsky v operaci, popis operace a v neposlední řadě i její naplánování. Operační funkce mají svůj průběh v plánu operace (operačním rozkaze) a zejména v jeho přílohách.

4 PRINCIPY VOJENSKÉHO UMĚNÍ

Od samotného počátku „uvědomělého – nebo spíše plánovitého“ válčení si vojevůdci a posléze vojenští teoretici kladou otázku, zda existují obecně platné principy války, které lze jasně definovat a hlavně aplikovat na všechny typy vojenských střetů. Význam slova princip pochází z latinského slova „principium“ což znamená základní myšlenka, zásada, hlavní, výchozí teze, ideje, zásady jakéhokoli učení (teorie) z nichž lze odvodit jiné zvláštní zákony, jimiž se řídí nějaké děje, nebo v souladu s nimiž se uskutečňuje praktická činnost v dané oblasti (Klimeš, 1981, s. 558). Postupně jsou nacházeny a rozvíjeny některé zásady, jejichž naplnění má být podmínkou pro dosažení vítězství. Postupně vzniká soubor principů války nebo tak jak je tento pojem chápán dnes – principů vojenského umění. Jejich definování, rozvoj a aplikace jsou tradičně jednou z nejvíce diskutovaných problematik mezi vojenskými teoretiky. Zkoumání principů vojenského umění probíhá paralelně s všeobecným rozvojem vědy a je s ním úzce propojen. Jedná se o neuzavřený proces, který je ovlivňován celou řadou faktorů stojících uvnitř i mimo vojenství nebo vojenskou vědu. Dlouhým vývojem, který trvá více než 2500 let, dospěla vojenská věda k celé řadě principů vojenského umění, jejichž výčet se neustále mění se změnami charakteru soudobých válek a budou se jistě měnit a doplňovat i ve válkách budoucích.

Lze však konstatovat, že s postupujícím rozvojem vojenské vědy byly definovány základní principy, jejichž platnost je ověřena historickými zkušenostmi sahajícími až do antiky, ale také průběhem válek a konfliktů soudobých.

4.1 Základní principy vojenského umění

Základní principy vojenského umění, které jsou také nazývány principy války, případně vojenské strategie nebo strategie obrany státu, na kterých se, téměř bez výhrad shodují uznávané autority, jsou **ekonomie sil, volnost jednání a soustředění úsilí**. Do takto jednoduchých slov se postupně podařilo shrnout praktické zkušenosti a teoretické práce mnoha autorů zabývajících se touto problematikou. Tyto principy nacházejí uplatnění, s jistými modifikacemi, také v úrovni operační a taktické.

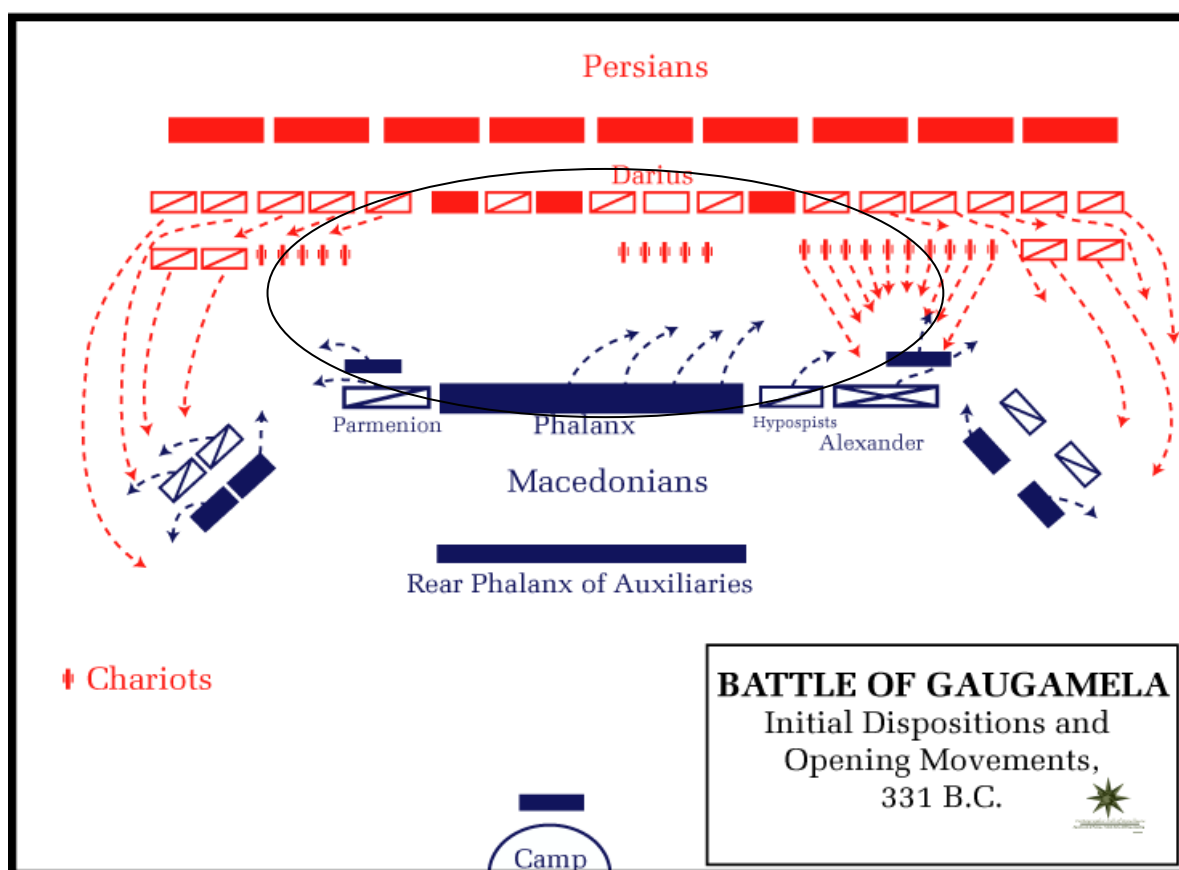
Ekonomie sil

Obecně lze tento princip shrnout následovně: Jedná se o zajištění splnění úkolu související s bojovou činností jen nezbytně nutným množstvím sil a prostředků.

Tento princip nacházel uplatnění již dávno minulosti válčení. Lze to doložit na obrázku 4-1, (v oválu jsou jednotky Alexandra Makedonského, jejichž podélné ale i hloubkové rozmístění umožňuje jejich zapojení do jednotlivých fází bitvy) tedy na schématu jedné z nejvýznamnějších bitev starověku a tou je bitva u Gaugamel mezi Perským králem Dareiem a makedonským Alexandrem Velikým v roce 331 př. n. l. Záměrné naplnění tohoto principu je patrné u Alexandra, jehož síly byly zhruba třetinové (někteří autoři uvádějí pouze pětinové) oproti silám perského krále Dareiose. Alexandr však dokázal zapojit do boje prakticky všechny své bojovníky, zatímco velká část vojáků perských do boje vůbec nezasáhla. **Alexandr** v této bitvě použil taktický plán, jaký byl v celých dějinách použit poté jen několikrát. Spočíval v tom, že **se rozhodl upoutat na svých křídlech co největší množství perských sil**. Cílem bylo vytvořit mezeru v perské linii, kde by pak mohl osobně udeřit proti Dareiovi, stojícímu ve středu perského vojska. Aby plán vyšel, bylo nutné přesné načasování a součinnost celého makedonského vojska. Svým křídlem **nařídil Alexandr stočit se zpět pod úhlem 45 stupňů**,

aby tak mohly snáze zachytit útok mnohem početnější perské jízdy. Na tyto manévry zareagoval Dareios tím, že zahájil útok na roztažená Alexandrova křídla. Po útoku vozů vyslal Dareios do bitvy první linii pěchoty a jízdu. **Úderem Peršanů na pravé makedonské křídlo ale vznikla mezi Béssovým křídlem a Dareiovým středem mezera.** Přesně na to Alexandr čekal a svoji těžkou jízdu připravil na rozhodující útok na střed perských linií. Jízda ve tvaru obrovského klínu zaútočila na perský střed a za ní postupovali lehkooděnci. Tento klín pak vrazil do oslabeného perského středu. Bessos ztratil spojení s Dareiem a aby předešel obklíčení, začal ustupovat. Samotnému Dareiovi nyní hrozilo odříznutí. Alexandr se ale nemohl pustit do pronásledování Dareia, protože musel pomoci oddílům Parmeniona na levém křídle. **Alexandrov útok na perský střed vytvořil mezeru, do které pronikla perská a indická jízda.** Jenže místo napadení Parmenionovy falangy a jejího obklíčení se vydala vyplnit makedonský tábor. Tam byla zničena Alexandrovou zálohou a částmi sil, které provedly útok proti středu Perské sestavy.

Při plánování bitvy evidentně Alexandr počítal se zasazením všech svých sil a jasně jim stanovil úkoly. Důležitým prvkem bylo časové a prostorové sladění jednotlivých aktivit jednotlivých částí jeho sil. To umožnilo jejich plné využití v jednotlivých fázích bitvy.

Obrázek 4-1 Schéma rozmístění jednotek před bitvou u Gaugamel
(zdroj Wasson)

Naplnění tohoto principu je možno nalézt i v dalších válkách a bitvách historie. Jako příklad lze uvést bitvu u Slavkova ze strany Napoleona, která dokázal využít všech dostupných sil na bojišti a v plánu bitvy kalkuloval i postupně přicházejícími jednotkami sboru maršála Davouta posilujícími pravé křídlo Napoleonovy sestavy u Telnice a Sokolnic. Tento kalkul významně

přispěl k Napoleonovu vítězství. Pravým opakem pak bylo uspořádání útočících koaličních kolon Rusko-rakouských, které neumožnilo zapojení do boje velké části jednotek.

Přímým důsledkem snahy o naplnění principu ekonomie sil byl přístup Německa k přípravě a vedení 2. světové války v prvním období, kdy německá armáda útočila proti celkově silnějšímu nepříteli (Francie, Sovětský svaz). Němečtí generálové však dokázali přecíslit protivníkovu vojska v rozhodujících úsecích, ve kterých vedly průlomy vedoucí k obklíčení nepřátelských armád.

Princip ekonomie sil bude i v budoucnu nacházet své plné opodstatnění a může být chápán v několika rovinách:

- Zasazení sil do operací jen v nezbytném rozsahu a s podporou zajišťující splnění úkolu, ale i minimalizující náklady a ztráty. Tato rovina ekonomie sil bude do značné míry zajištěna zvládnutím koncepce vedení operací s požadovaným výsledkem.
- Výstavba ozbrojených sil na pragmatickém základě, tedy k rozhodujícím úkolům plněným v době míru, i když může jít i o úkoly bojové, zejména mimo teritorium státu a k naplnění spojeneckých závazků v době míru.
- Účinný systém mobilizačního a operačního rozvinutí pro případ možného vzniku rozsáhlého konfliktu ohrožujícího ČR a její spojence. Takový systém může umožnit snížení nákladů spojených především s údržbou nákladných a rozsáhlých obranných systémů, jejichž využití je v době míru velmi málo pravděpodobné a lze je pořídit v době do vzniku konfliktu (v čase daném varovnou dobou). Předpokladem je efektivní zpravodajství se schopností predikce doby napadení.

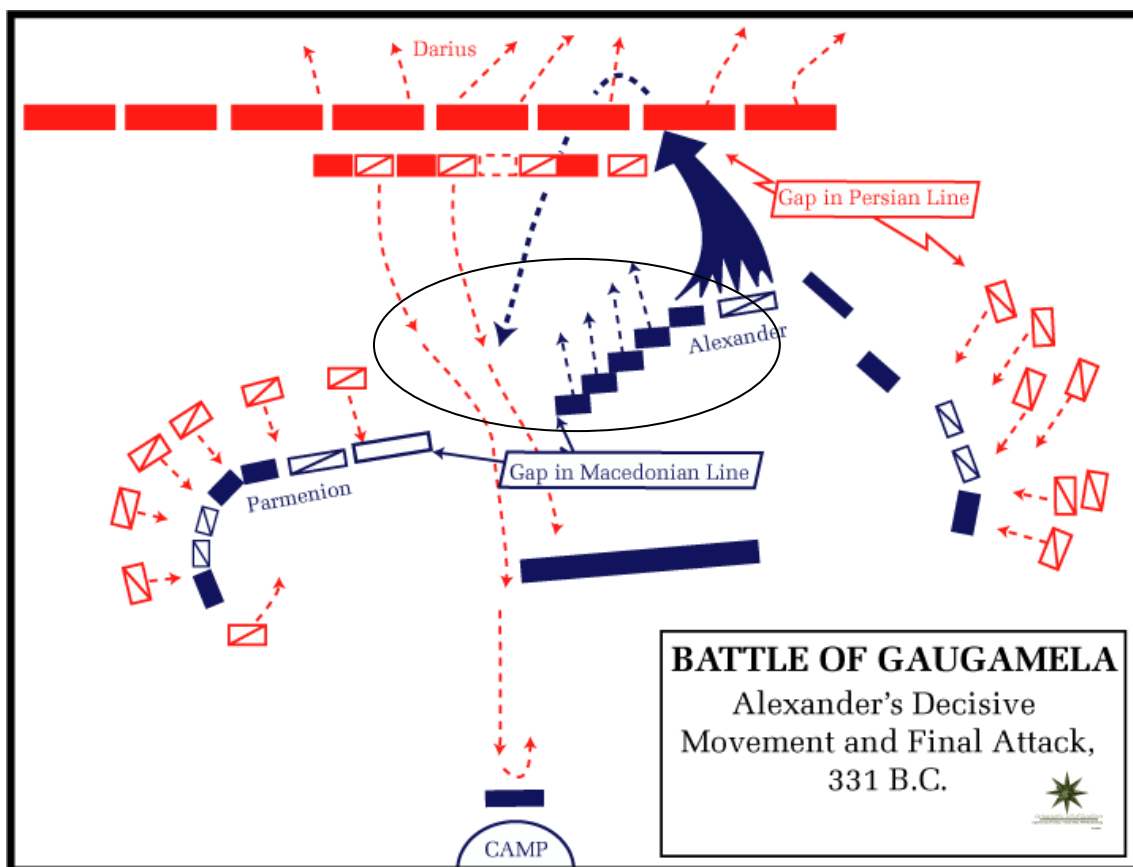
Volnost jednání

Princip volnosti jednání vyjadřuje všechny snahy k eliminaci faktorů omezujících vlastní iniciativu a poddání se vůli protistrany. I tento princip lze zevšeobecnit do tvaru: *Volnost jednání omezuje vliv protivníka na schopnost jednat (manévrovat, reagovat) vlastních vojsk a naopak ponechává jim plnou možnost reagovat na měnící se situaci.*

Také tento princip a jeho naplnění lze jasně vidět na počínání armády pod velením Alexandra Makedonského v bitvě u Gaugamel a to především ve fázi, kdy se mýjí útoky obou stran. Na útok Dareia reaguje druhý sled a jednotky vyčleněné v záloze jako obrana tábora a jsou schopné díky volnosti manévru (vlastní volnosti, kdy nejsou zavázány do boje) proniknout perské jednotky eliminovat. To je patrné z obrázku 4-2.

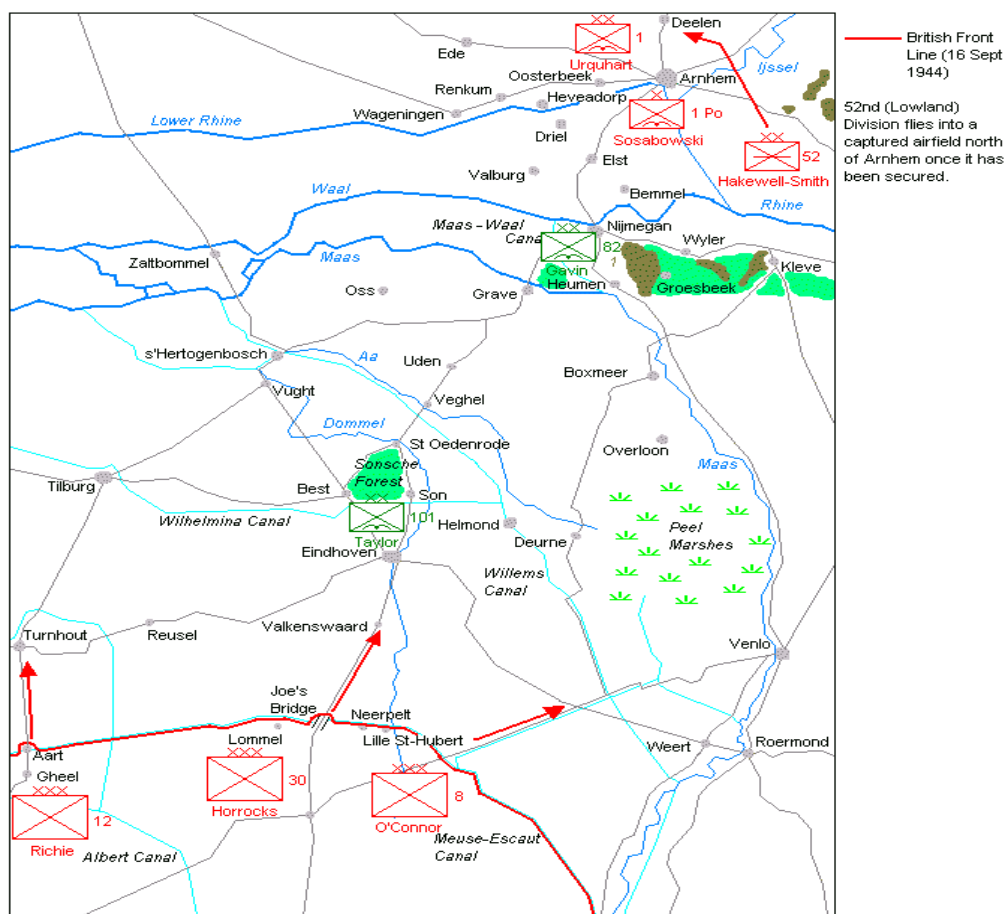
Naopak naprostá ignorace a nepochopení významu tohoto principu je možno vidět na operaci Market Garden provedené v září roku 1944.

Na konci srpna 1944 vytlačily spojenecké armády Němce z Francie. Spojenecké velení usoudilo, že průnik zemědělským krajem jižního Holandska může usnadnit rozhodný manévr, který by německé síly rozdělil. Proto byla připravena dosud nejsložitější výsadková operace celé války. Operace MARKET GARDEN měla dvě fáze, a měla posloužit k získání všech mostů v úzkém koridoru, který se táhl 100km do Holandska, od Eindhoven až do Arnhemu na severu. Po získání Arnhemu chtěli spojenci obejít německou obranu na Zigfridově linii, a přejít Rýn. Byl to odvážný plán, velmi riskantní, ale pokud by se podařil, válka by mohla během několika týdnů skončit. Plán operace je na obrázku 4-3.

Obrázek 4-2 Plán bitvy u Gaugamel - druhá fáze s vyznačenými jednotkami, které likvidovaly proniknuvší perské jednotky (zdroj Wasson).

Skutečnost, že princip volnosti jednání spojenci nebudou moci v průběhu operace naplňovat, byla plánovačům jasná. Spoléhali na moment překvapení a na nepřipravenost německých jednotek a na absenci tankových jednotek v prostoru plánované operace. Průběh však ukázal, že se jeho podcenění tvrdě vymstilo. Spojenecké jednotky se pohybovali ve velmi úzkém koridoru, bez možnosti obejít problematické úseky. Plán byl postaven na obsazení klíčových mostů a jejich udržení, na možnosti průběžně posilovat jednotky bojující v izolovaných prostorech a na rychlosti jejich postupného propojení. Již nenaplnění jednoho důležitého předpokladu mohlo vážně ohrozit úspěch operace. V případě operace Market Garden se však nepodařilo naplnit téměř žádný předpoklad a výsledek tomu odpovídal. Základním problémem však byla naprostá absence variant plnění úkolu a tím možnost udržet vlastní iniciativu. Neúspěch této operace znamenal faktickou ztrátu iniciativy spojenců na Západní frontě a tím prakticky stabilizaci fronty na dlouhé měsíce. Němcům tak byl vytvořen prostor k provedení operace v Ardenách v lednu 1945.

Obrázek 4-3 Plán operace Market Garden
(zdroj Operation Market Garden, 17-27 September 1944)

V současné době chápeme tento princip (ve vztahu k České republice a její obraně) následovně:

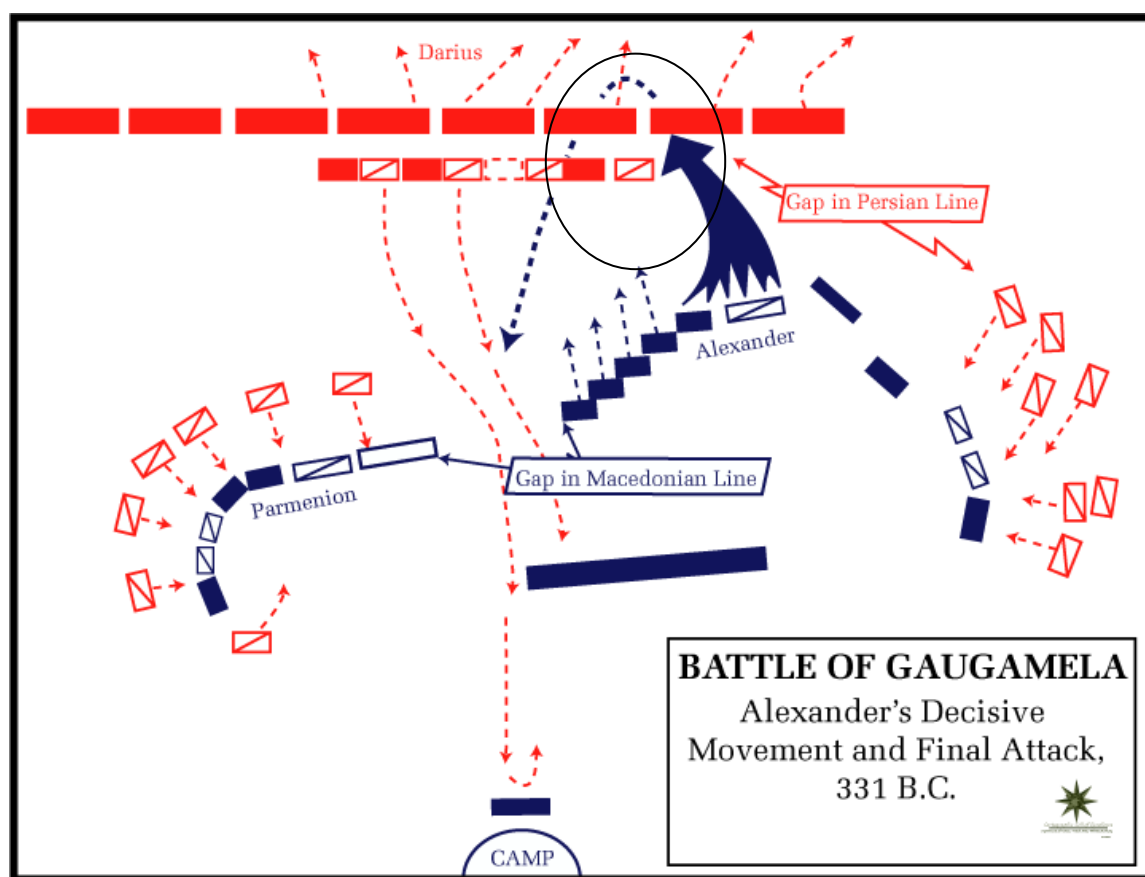
- Volnost v rozhodování o způsobu zajištění obrany, výstavbě ozbrojených sil a jejich použití. To musí být zajištěno odpovídající koncepcí obrany, legislativně i systémem mezinárodních smluv s dostatečnou volností garantující rozhodovací autonomii i v rámci bezpečnostních a obranných struktur, ve kterých ČR působí.
- Zasazení sil jen v nezbytně nutné míře s dostatečnou zálohou sil a prostředků pro případ nutné reakce na změnu situace nebo jiný prostor či typ ohrožení. Se snižováním množství disponibilních sil a prostředků, v důsledku jejich zasazování se současně snižuje i možnost realizace principu volnosti jednání.

Soustředění úsilí

Je to třetí ze základních principů vojenského umění. Vyžaduje jednak vytvoření převahy sil a prostředků nad nepřítelem na nejdůležitějším směru, na rozhodujícím úseku a v rozhodující době, jednak soustředění a manévry palbou mohutných palebných, především jaderných prostředků rozmístěných na velkém prostoru (Názvoslovná norma, 1983: 219). Zjednodušeně řečeno *využít všech dostupných sil a prostředků k dosažení převahy v rozhodujícím bodu nebo prostoru, ve kterém je operace vedena.*

Tak jako v předešlých případech lze doložit naplnění toto principu v Alexandrově přístupu k vedení bitvy u Gaugamel jak je patrné z obrázku 4-4, na kterém je zvýrazněno soustředění úsilí Alaxandra Makedonského zaměřené proti stanovišti krále Dareia.

Tak jako u minulých principů i zde je možné nalézt negativní příklad a tím může být vylodění u Anzia neboli operace Shingle. Byl to pokus spojenců obejít a záhy obklíčit německé pozice na Gustavově linii v Itálii, necelých 150 km na jih od Říma. Samotné vylodění Němce překvapilo a vrchního velitele německých sil v Itálii Alberta Kesselringa velmi znepokojilo, neboť v oblasti se nenacházely téměř žádné síly schopné vylodění čelit. Generál Lucas, se souhlasem generála Clarka však nevyužil moment překvapení a rozhodl se nejdřív posílit předmostí. Tato přestávka poskytla Kesselringovi čas a prostor reagovat. Pokus o průlom Gustavovy linie nakonec skončil zoufalým bojem o předmostí. Velící generál tedy nevyužil své převahy k soustředění úsilí proti německým jednotkám na Gustavově linii, která se nacházela asi 50 km jižněji a kde probíhaly boje v oblasti Monte Casino. Nedokázal ani přetnout komunikace umožňující zásobování bojujících německých jednotek. Situace z února až května 1944 ze západního pobřeží Itálie je na obrázku 4-5. Jedná se o jednu z mnoha ukázek přílišné opatrnosti velitele, která mnohdy hraničí s alibismem a možná i zbabělostí. V konečném důsledku takové jednání vede k prodloužení boje a tím i zbytečnému růstu ztrát.

Obrázek 4-4 Druhá fáze bitvy u Gaugamel s naznačeným soustředěným útokem Alexandra Makedonského proti pozici krále Dareia (zdroj Wasson)

Obrázek 4-5 Situace v Itálii v květnu 1944
(zdroj portál Palba)

Z uvedených příkladů plyne, že princip soustředění úsilí je do jisté míry syntézou obou předešlých principů tedy volnosti jednání a ekonomie sil vzhledem k současné realitě může být vyjádřen v následujících rovinách:

- Stanovení jasných priorit v orientaci obrany, výstavbě systému obrany a obzvláště ozbrojených sil, jakožto rozhodujícího prvku systému.
- Použití ozbrojených sil k řešení rozhodujícího úkolu tak, aby nedocházelo ke tříštění úsilí, prodlužování zasazení, zvyšování zdrojové náročnosti, ztrátám apod. Další souběžně plněné úkoly je potřebné připouštět jen velmi uvážlivě.

4.2 Historický vývoj principů – praktické uplatnění

Každá lidská činnost prochází v průběhu dějin určitým vývojem, který není vždy přímočarý. To je dáno přirozeným průběhem civilizační křivky a s tím spojeným nerovnoměrným vývojem v různých částech světa. Zatímco o prvopočátcích vojenství a válek nám dávají informace jen archeologické vykopávky, ve druhém tisíciletí př. n. l. se nám dostává prvních písemných informací o bitvách a válkách především z Egypta, Chetitské říše a v neposlední řadě z bible. Jedná se však spíše o popisy oslavující vítězného panovníka. S rozvojem písemnictví a také filosofie se hromadí i informace o umění vést války. Za kolébku strategie je považováno antické Řecko. Řecko tvořil až do nástupu makedonské dynastie archipelag menších či větších městských států, které mezi sebou bojovali. V podobné situaci však byla v polovině prvního tisíciletí i Čína, která procházela obdobím „válčících císařství“. V obou zemích se ale také rozvíjela filosofie a vzdělanost obecně spojená s potřebou zaznamenávat události, rozebírat je a dedukovat obecné zákonitosti. A tady lze spatřovat skutečný základ vojenské teorie či vědy. Filozofové (vojáci) se pokoušeli nalézt odpovědi na otázky proč ten či onen vojevůdce zvítězil a jiný byl naopak poražen – jinými slovy hledali pravidla či principy vojenského umění které vedou k vítězství.

Od prvopočátků do 16. století

Období rozvoje vojenského umění v sobě zahrnuje dvě zcela rozdílné části světa, Evropu a východní Asii a také dvě období gradace – do poloviny prvního tisíciletí našeho letopočtu a úpadku, který byl překonán v Evropě až v období renesance.

Sun-Tzu (ale také Sun-Wu, Sunzi atd.) jsou jména vzniklá transkripcí z Čínštiny pravděpodobně nejstaršího teoretika vojenského umění. V jeho díle „O umění válečném“ lze nalézt první zmínku o principech vojenského umění. Tento čínský generál žijící v pátém století před naším letopočtem považoval za vrchol vojenského umění vítězství dosažené bez boje. V jeho spisu, který se skládá z třinácti knih (velmi krátkých) jsou zmíněny následující principy:

- Vítězství bez boje;
- Vyhýbání se konfrontaci s hlavní silou protivníka, využití jeho slabin;
- Oklamání a zpravodajská převaha;
- Rychlost a flexibilita;
- Ovlivňování akcí protivníka k prosazování vlastních záměrů;
- Velení příkladem. (Galatík a kol., 2008, s. 61)

Neméně zajímavé jsou však další myšlenky obsažené v jeho díle. Velkou pozornost věnuje charakteristice ideálního vojevůdce, která by měl být moudrý, lidský, odvážný, respektovaný a dovedl by pozitivně ovlivňovat své podřízené. Podle něj by mělo být hlavním cílem vojenského tažení dosažení rychlého a rozhodujícího vítězství, protože dlouhá válka opotřebovává armádu i stát. Jeho dílo bylo pro Evropu objeveno na počátku 20. století a je důkladně studováno ve všech vojenských školách vyspělých zemí a myšlenky v něm obsažené byly aplikovány například Mao Ce Tungem v průběhu války s Čankajškem ve 20. a 30. letech a generálem Giapem v obou Vietnamských válkách v 50. a 60. letech 20. století.

Ale i v evropských podmínkách vznikají již ve starověku teoretická vojenská díla. Jedním z jejich autorů je Řek **Xenofón** (430-353 př.n.l.) který ve svém díle „O Kýrově vychování“ koncipuje myšlenku, že válečné umění spočívá v umění zachovat si volnost. Tato myšlenka byla znovu pozvednuta až na přelomu 19. a 20. století (Galatík a kol., 2008, s. 62). I další antičtí vojevůdci a myslitelé postupně kladli základy vojenské vědy. Jsou to například:

- Onesándros (1. století n. l.) Která zavádí pojem „stratego“ cemuž odpovídá, v našem výkladu, slovo manévr;
- Alelianus Tacticus (2.století n.l.), který ve svém díle shrnuje znalosti z oblasti vojenství své doby. Do podvědomí Evropy se dostává na sklonku renesance a vychází z ní například vojenská organizace a způsob použití vojsk švédského krále Gustava Adolfa.
- Vegetius Renátus Flávius (383-450), který ve svém díle Narys vojenského umění shrnul poznatky z oblasti vojenství z antického Řecka a Říma. Jsou zde zahrnuta základní pravidla války, taktika boje, organizace jednotek atd. Toto dílo umožnilo poznat úroveň vojenského umění antických říší dalším generacím.

Následníkem staré antické Římské říše byla středověká Byzanc. Tento stát, který existoval více než 1000 let, vedl za dobu své existence nespočet válek. Jedním z jeho nejúspěšnějších vládců a vojevůdců byl císař Maurikios (539-602). Jeho přínosem do vojenské vědy byl vojenský manuál Strategikon. Ten lze bez nadsázky nazvat první učebnicí vojenství, Ve dvanácti kapitolách dává návod jak budovat armádu, jak ji doplňovat, ale také na co se musí soustředit pozornost velitele na strategické úrovni. Zcela bezprecedentní je kapitola XI., kde je rozebírána charakteristika okolních národů (potenciálních nepřátel) z hlediska jejich možností vést válku proti Byzanci.

Období středověku je z hlediska písemných dokladů a filosofických prací na téma vojenství velmi skoupý. Za zmínku stojí „Polní řád husitského vojska“ z roku 1423, který je připisován **Janu Žižkovi**. Husitský vojevůdce v mnohém ohledu předbíhal svou dobu, ať už šlo o využití terénu, dosud nevídané nasazení palných zbraní v polních bitvách, nebo dosažení maximální součinnosti všech druhů vojsk. Přiznal nevýhody defenzivní taktiky, využívání vozové hradby, vyvažování rychlostí a tím i překvapivostí ústupu nebo postupu. Ničení živé síly protivníka v bitvě i při pronásledování přinášelo značný psychologický účinek. V Žižkově vojenském řádu byla rovněž vyjádřena pravidla chování bojovníků v boji, za pochodu i odpočinku.

Hledání principů vojenského umění v 16. – 19. století

V období mezi 16. a 19. stoletím se Evropou šíří nová kultura, nový přístup k člověku, umění, architektuře, technice a také k vojenství. Podobně jako se v antice rozvíjelo vojenství nejvíce v rozdrobeném Řecku, tak v renesančním období je to Itálie, skládající se z mnoha států a státčků, které mezi sebou vedou nekonečné boje. Proto je logické, že největší vojenský teoretik této doby pochází právě z Itálie. Jedná se o Niccola Machiavelliho. 17. století je poznamenáno třicetiletou válkou, která z hlediska vývoje vojenského umění nepřinesla žádný pozitivní efekt. 18. a 19. století pak naopak přináší v rozvoji vojenského umění zásadní změny. Jejimi nositeli jsou především Clausewitz, Jomini, Schlieffena další.

Niccolo Machiavelli (1469 –1527, Florencie) byl italský politik, diplomat, spisovatel, historik a vojenský teoretik. Byl současníkem Leonarda da Vinci a Michelangela Buonarroti. Žil a psal ve Florencii v době její největší slávy. Přestože nebyl profesionální voják, jeho dílo „Úvahy o umění válečném“ přináší do oblasti teorie vojenství významný posun. V tomto díle definuje celou řadu zásad (principů) jejichž dodržáním lze dosáhnout vítězství. Uvádíme pouze několik nejdůležitějších:

- Obezřetný vojevůdce, i s tím nejlépe vycvičeným vojskem, se vždy hledí předem vyhnout všem možným nebezpečím a nesnázím.
- Co vyhovuje nepříteli, škodí tobě, co vyhovuje tobě, škodí nepříteli.
- Nikdy nezačínej bitvu, když tví vojáci nevěří ve vítězství.
- Prostředky, jimiž dosahujeme vítězství, zásadně posvěcuje výsledek.
- Základní kvalitou dobrého vojevůdce je schopnost rozeznat nabízenou příležitost a včas se jí chopit.
- Disciplínou zmůžeš ve válce víc než bezhlavou odvahou.
- Je lepší mít silné zálohy než promrhat velké množství životů svých vojáků na jeden jediný, byť mohutný útok.
- Znalost vlastních a nepřátelských sil je nezbytný předpoklad úspěchu.
- Nedostatky v zásobování si přivodíš porážku bez jediného výstřelu.
- Prostor bitvy určuje druh a sílu tvých zbraní.
- Poznáš-li, že nepřítel prohlédl nebo předvídal tvou taktiku, okamžitě ji musíš změnit.
- Neuzavírej se radám druhých, ale o svých záměrech drž jazyk za zuby.
- Poslušnost ve vojsku udržuj před bitvou přísností a tresty, za boje vyhlídkou na ocenění a odměny.
- Schopný vojevůdce bojuje jen tehdy, když má výhodu ne své straně nebo z nezbytnosti (Machiavelli, 2001, s. 150).

Dalšími vojenskými teoretiky, kteří předcházeli napoleonskému období a s ním spojenými změnami ve vojenském umění jsou:

- **Montecuccoli** (1609–1680) který byl jedním z prvních stratégů, kteří se snažili vypracovat univerzálně platnou teorii války. Stratégové 18. století věřili, že mohou extrapolovat geometrické principy obléhací taktiky na válku jako celek.
- Henry Lloyd (1720–1783) jako první definoval trvalé principy války, za které považoval sílu, iniciativu a všestrannost. Lloyd také jako první zdůraznil důležitost „operačních linií“, které převzali Tempelhoff, Bulow a především Jomini.

Diskuze o platnosti principů války se rozvinula v období revolučních válek a potom během válek napoleonských. Clausewitz a Jomini se dovolávají napoleonské strategie. Celou náplň napoleonské strategie, ve své době tak převratné, tvoří v podstatě následující zásady nebo požadavky:

- přenesení tíhy válčení na území protivníka;
- zničit živou sílu protivníka, snaha dosáhnout tohoto cíle soustředěním sil a prostředků na rozhodujícím směru;
- dosáhnout takového uspořádání sil a vytvoření takové situace, aby bylo nepřátelské uskupení možno porážet postupně či současně po jeho jednotlivých částech;
- dosáhnout vysoké rychlosti manévrování a přitom vytrvale a bez přestávek postupovat k dosažení konečných cílů;
- veškeré přesuny vlastních vojsk a jejich manévry se snažit provádět mimo bojiště, mimo dotyk s protivníkem;
- nekompromisně dovršit úplné zničení sil protivníka jeho pronásledováním.

Všechny jeho zásady lze nalézt v té či oné míře na válce Napoleona proti tzv. „Třetí koalici“ v roce 1805, jejíž součástí byla bitva u Slavkova. Napoleon válčil na území států, které byly součástí koalice, především na území Rakouska (R). Ve svém tažení manévroval tak, aby zabránil posílení spojeneckých vojsk a mohl je tak porazit v rozhodující bitvě (Slavkov). Při svém tažení Evropou se pohyboval rychlostí 30 km/den, což bylo 2x větší tempo než spojenci (R a Rusko). Díky své rychlosti dokázal zaujmout před bitvou pro něj výhodné postavení. Po vítězné bitvě pronásledoval a zajímal spojenecké jednotky, tak aby vítězství bylo kompletní a spojenecká armáda zničena.

Protože byl Napoleon opravdový profesionál, který si osobní zkušeností osvojil vojenskou službu od nejnižší důstojnické hodnosti, mohl zobecnit jak své praktické zkušenosti, tak tvůrčím způsobem aplikovat to, čemu se naučil z teorie. O tom, že se usilovně učil teorii, svědčí jeho výrok: „Opravdové principy vedení války jsou ty, jimiž se řídilo sedm velkých vojevůdců, jejichž hrdinské činy pro nás zachovala historie: Alexandr, Hannibal, Caesar, Gustav Adolf, Turenne, princ Eugen a Friedrich.“

Carl von Clausewitz (1780 – 1831) byl pruský generál a významný válečný stratég a teoretik. Jeho hlavním dílem je kniha O válce (*Vom Kriege*), kterou vydala po jeho smrti jeho manželka Marie von Brühl. Clausewitz považuje válku za uměleckou aktivitu, nikoli však za aktivitu vědeckou, a když se snaží pochopit základní povahu války, vyvaruje se také toho, aby ji definoval podle několika principů. Hledal přiléhavý výraz pro vojenskou teorii, zavrhoval termín "vojenská věda", přednost dával výrazu "vojenské umění".

Henri Antoine Jomini (1779 – 1869). Významný vojenský historik a teoretik. Významný odpůrce a současník Clausewitze je odvážnější a tvrdí, že i když válka nemůže dosáhnout stejné míry jistoty jako exaktní vědy, přesto spočívá na neměnných a trvale platných principech. V díle *Summary of the Art of War* je popsána Jominiho doktrína, jejíž vliv je i v současnosti značný. Je založena na základním strategickém principu: řídit převážnou část své armády do rozhodujícího bodu válčiště a na nepřátelské komunikace. Jako první definoval hlavní principy bojové činnosti:

- usměrnění hlavních sil prostředky strategického spojení na rozhodující bod (klíčové pozice) vojenské operace;
- manévrování, v němž by pouze část vlastních sil byla vázána protivníkem;
- zaujetí takové pozice, která umožní manévr vlastních sil na taktické úrovni směrem
- k rozhodujícímu bodu bojiště nebo proti pozicím, které je třeba obsadit;
- postupovat tak, aby hlavní síly nejen dosáhly rozhodujícího bodu, ale byly také schopny postupovat energicky a koordinovaně s cílem dosažení maximální efektivity (Galatík a kol., 2008: 65).

Ferdinand Foch (1851 – 1929). Francouzský maršál a náčelník generálního štábu několik desítek let po Jominim rozlišuje už čtyři řídicí principy, které tvoří základ jeho strategické doktríny ekonomie sil, volnost jednání - svobodné disponování silami a soustředěné údery.

Principy vojenského umění ve 20. a 21. století

Překotný technický a technologický vývoj v tomto období znamenal stejně rychlý vývoj vojenského umění. Vzniká hned několik škol, které reagují zpočátku na války vedené Pruskem proti Rakousku a Francii. Následně na průběh a výsledky obou světových válek a v současnosti na měnící se operační prostředí, v nichž jsou vedeny války současné. V období mezi světovými válkami se snažili položit základy vědy o válce Angličané a Američané. Zcela odlišný přístup k vojenskému umění byl v tomto období u Němců a z hlediska rozvoje teorie ale i praxe operačního umění u Sovětských vojenských teoretiků a praktiků. Z hlediska definice a aplikace principů vojenského umění je nezbytné jmenovat tyto osobnosti vojenské vědy:

Generál **J.F.C. Fuller** (1878 – 1966) byl přesvědčen, že válka je založena na základních principech. Ve své knize *„The Foundations of the Science of War (1926)“* Předkládá devět principů války a jejich vzájemnými vazbami. Podle něho jsou principy války odvozeny ze „zákona ekonomie sil“. Síla je rozdělena do tří kategorií: mentální síla (rozum, představivost a vůle), morální síla (strach, morálka a odvaha) a fyzická síla (ofenzivní, ochrana a mobilní schopnost). Principy války jsou definovány podle těchto tří kategorií a jsou definovány a popsány následovně:

- Řízení: Jaký je celkový cíl? Jaké úkoly musí být splněny pro dosažení cíle?
- Zaměření: Kam musí velitel zaměřit nejvíce úsilí?
- Rozdělení: Kam a jak se bude velitel členit své síly?
- Rozhodnost: Vůle bojovat, vůle vytrvat a vůle vyhrát musí být zachována.
- Překvapení: Velitelova schopnost skrýt své záměry a současně odhalovat cíle nepřítele. Uplatnění principu překvapení narušuje rovnováhu nepřítele - způsobuje demoralizaci jeho sil.
- Odolnost: Schopnost odolávat tlaku. To souvisí se schopností předvídat komplikace a rizika. Závisí na plánu a jeho schopnosti reagovat na ně a na připravenosti vojsk.
- Mobilita: Velitelova schopnost manévrovat svou silou, s cílem vymanévrovat nepřítele.
- Ofenzivní akce (Útok): Schopnost získat a udržet iniciativu v boji. Správně provedený útok ničí nepřítele - způsobuje dezorganizaci jeho sil.
- Ochrana: Schopnost chránit síly před hrozbami. (Fuller, 1926, s. 72)

B. H. Liddar Hart (1895 – 1970) navazuje svými pracemi na dílo Fullera. Na základě průběhu a výsledků druhé světové a války a především analýzou způsobu vedení války německými generály redukuje základní principy války na tři, které plně odpovídají ofenzivnímu pojetí vedení války. Jsou to: cíl, pohyb a překvapení. Je rovněž autorem známé myšlenky *„Ve strategii*

je někdy nejkratší cesta tou nejdelší – zatímco přímý postup unaví útočníka a posílí odpor obrany, nepřímý postup oslabí postavení obránce a naruší jeho rovnováhu.“ (Hart, 1954, s. 59) Po druhé světové válce byl jedním z tvůrců strategie NATO.

Francouzskou školu v této oblasti a období zastupuje vojenský teoretik a pedagog plukovník F. Culmann, který ve svém díle *Stratégie* vydané v Paříži v roce 1924 definuje základní principy vojenského umění jako: ekonomie a soustředění prostředků, zaměření (na směr největší převahy) a bezpečnost.

Vojenští teoretikové po druhé světové válce jsou všeobecně opatrnější než jejich předchůdci a zdrženlivější při zavádění všeobecných principů války nebo obecně vojenského umění. Vojenský historik **Eric Muraise** rozlišuje tři základní principy války, na nichž se teoretikové shodují: vůle a morální síly, volnost jednání (nebo zajištění) a ekonomie. Tyto principy se mění podle epoch a disponibilních prostředků. Jsou definovány podle jediné proměnné, to jest cíle, jehož má být dosaženo.

První princip charakterizuje celý prostor vojenské nebo jiné akce. Je to vůle dosáhnout úspěchu směřující ke zlomení vůle protivníka. Druhý princip je specificky vojenský: jedná se o volnost jednání vnější (taktickou) a vnitřní (strategickou). Princip ekonomie je rozsáhlejší než princip ekonomie sil: je zaměřen na „vnucení své vůle při nejnižších nákladech“. (Muraise, 1964) Tento mnohem rozumnější přístup má výhodu v tom, že činí strategickou diskuzi mnohem srozumitelnější. Zmíněné tři principy byly vysloveny s jistou mírou všeobecnosti, která dokazuje nesnadnost zavádění principů na jedné straně soustavných, užitečných na operační úrovni a na druhé straně použitelných za všech okolností. Specializace v této oblasti dosahuje výsledků konkrétnějších, i když méně pozoruhodných, a dokazuje, že určité principy, jejichž existence není sporná, jsou přesto omezeny na specifické oblasti války a na zvláštní okolnosti. Principy války tedy nemají hodnotu univerzálních zákonů.

Tabulka 4-1 Vývoj v definování principů války (vojenského umění), (zdroj Galatík a kol., 2008, s. 53)

Foch	Fuller	Liddell Hart	Culman	FM 100-5
Ekonomie sil	Řízení	Cíl	Ekonomie a soustředění prostředků	Cíl
Volnost jednání	Útok	Pohyb	Zaměření (na směr největší převahy)	Útok
Soustředění sil	Překvapení	Překvapení	Bezpečnost	Soustředění
	Soustředění			Ekonomie sil
	Rozdělení			Manévr
	Bezpečnost			Jednota velení
	Mobilita			Bezpečnost
	Odolnost			Překvapení
	Rozhodnost			Jednoduchost

Tak jak byly definovány principy vojenského umění tak se setkáváme v dílech dalších autorů s velmi podobnými principy například strategického myšlení, principy války či principy obrany. Všechny tyto kategorie vycházejí ze společného filosofického základu. V současné době

vychází teorie vojenského umění a jeho principů z jejich shrnutí obsažené v polním manuálu armády USA FM 100-5, tak jak je vyčísluje poslední odstavec v tabulce 1. Jejich naplnění a aplikace je obsahem následující kapitoly 4. 3.

4.3 Současný pohled na principy vojenského umění – praktické uplatnění v moderních a postmoderních válkách

Rozvoj vojenského umění na přelomu 20. a 21. století byl výrazně ovlivněn především zásadní změnou povahy a charakteru operačního prostředí, ve kterém se války a plánovaly a ve kterých probíhaly a také zásadní změnou bezpečnostního prostředí. Do konce 80. let se svět připravoval na válku mezi Západem a Východem tedy mezi Varšavskou smlouvou a státy NATO. Tato válka tedy měla mít koaliční a globální charakter. Měla být vedena s použitím jaderných zbraní především s použitím raketových nosičů. Rozhodujícími pro vítězství v takovémto konfliktu byl ekonomický potenciál koalic a morální odolnost obyvatel.

S rozpadem sovětského bloku a tím i Varšavské smlouvy se situace v oblasti vojenského umění a jeho aplikace zásadně mění. Války, které v tomto období probíhaly a probíhají, mají zcela odlišný charakter. Společným prvkem s předchozím obdobím je jejich koaliční charakter (pokud se na jejich řešení podílí NATO). Ale jinak byly 90. léta ve znamení zásadních změn v pojetí ozbrojeného zápasu. Na významu nabývá především:

- informační převaha, mluví se o informační válce;
- převaha ve vzduchu a s tím spojené letecké údery;
- technologická převaha;
- přesnost úderů na velkou vzdálenost;
- po úderech se vzduchu následuje rychlá pozemní operace na rozhodujícím směru (Eichler, 2006, s. 89)

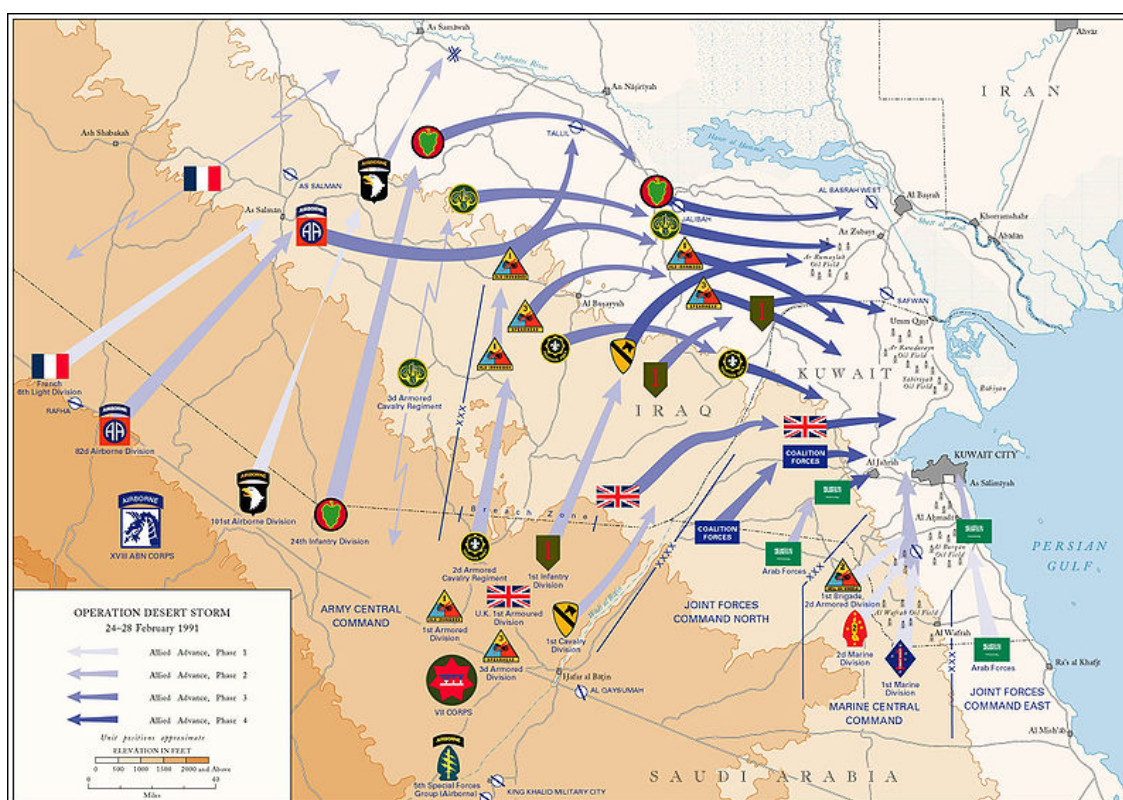
Zcela novou roli sehraává NATO v operacích spojených s udržováním míru v oblastech probíhajících konfliktů. Celou řadu zásadních změn ve způsobu nasazení NATO přinesly operace v bývalé Jugoslávii v 90. letech 20. století. V této části studijního textu budou rozebrány zásadní konflikty tohoto období z hlediska změn vojenského umění a z hlediska naplnění principů charakterizujících nasazení vojenských sil v současnosti. Tyto principy lze nalézt v doktrinálních materiálech všech moderních armád. Většina z nich vychází z amerického FM 100-5 i když lze nalézt národní specifika u většiny armád včetně AČR. Jedná se tedy strategické principy války, jejichž naplnění má umožnit americkým silám zvítězit:

- Cíl – směřování vojenské operace k dosažení jasně definovaného rozhodujícího cíle.
- Ofenzivnost – udržení a využití iniciativy.
- Masovost - hromadné nasazení sil v rozhodujícím čase a prostoru.
- Ekonomie sil – efektivní využití všech dostupných sil; umět využít minimální síly k dosažení patřičného efektu.
- Manévr – dostat nepřítele do pro něj nevýhodné pozice pomocí flexibilního využití vlastních sil.
- Jednota velení – k dosažení každého cíle je nutná jednota velení a jednotné úsilí.
- Bezpečnost – nedovolit aby nepřítel získal neočekávanou výhodu.
- Překvapení – udeřit na nepřítele tam a tak jak to neočekává
- Jednoduchost – mít připraveny jasné a jednoduché plány a zajistit jejich pochopení. (FM 100-5, s. 2-4)

Válka v Zálivu - Operace pouštní bouře

Válka v Zálivu (2. srpna 1990 - 28. února 1991) známá také jako **Operace pouštní bouře** byla ozbrojeným konfliktem mezi Irákem a koalicí 28 států (včetně Československa) v čele s USA, kterým OSN poskytla mandát k provedení vojenské operace za účelem osvobození Kuvajtu obsazeného iráckými silami 2. srpna 1990. Rada bezpečnosti OSN schválila ekonomické sankce proti Iráku. Americký prezident George H. W. Bush vyslal americká vojska k obraně Saúdské Arábie a následně se přidaly další státy. Faktickým ultimátem pro Saddáma byla rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 678.

Plán vrchního velitele koaličních sil generál Normana Schwarzkopfa byl poměrně jednoduchý. Prvním cílem byly nepřátelské radarové a protiletectvé systémy. S cílem znemožnit jim kontrolovat vzdušný prostor a omezit tak ztráty vlastních letadel a dosáhnout naprosté převahy ve vzduchu. Ničení cílů ze vzduchu trvalo 43 dnů a tato část operace se nazývala Ocelový déšť.

Obrázek 4-6 Schéma pozemní části operace Pouštní bouře
(Tomek: 1)

Když USA a spojenci získaly naprostou leteckou převahu nad Irákem, začala druhá část operace Pouštní bouře, jejímž cílem bylo především osvobodit Kuvajt. Naplánován byl masivní obklíčovací manévr. Na hlavní město Kuvajt byly provedeny diverzní útoky, ale hlavní útok směřoval přes saúdskoarabskou hranici směrem na sever a pak se stočil na východ. Dne 24. února začal pozemní útok mohutným leteckým a dělostřeleckým bombardováním iráckých frontových linií. Poté americký 17. sbor, 101. výsadková divize a francouzská 6. Daguetova divize pronikly hluboko na irácké území. Hned za nimi postupoval americký 7. sbor včetně britské 1. obrněné divize, která se stočila východním směrem na Kuvajt. Nakonec americká námořní pěchota a pozemní jednotky arabských států postoupily

přímo přes kuvajtskou hranici k hlavnímu městu. Na obrázku č. 4-6 je schéma pozemní části operace.

Operace byla významnou útočnou akcí, kterou podnikla koalice Západu a arabských států s cílem napravit nespravedlivý akt agrese. Ve své době byla považována za neobyčejně hazardní krok, přesto však potvrdila hrozivou sílu zbraní založených na moderních technologiích. Střely s plochou dráhou letu, přesné bomby, bitevní vrtulníky a tanky vybavené přístroji pro noční vidění – to vše dohromady bylo zdrojem převahy nad iráckými pozemními silami.

Tato válka je klasickým příkladem důsledného naplnění principů války v praxi. Téměř všech devět, tak jak je později definoval FM 100-5, bylo dodrženo s drobnými výjimkami.

- Cíl: osvobození Kuvajtu – jasný dosažen (pokud by bylo cílem svržení Saddáma Husajna mohlo být ušetřeno mnoho životů v tzv. Druhé válce v zálivu).
- Ofenzivnost: od počátku byla iniciativa jasně v rukou spojenců.
- Masovost: nasazeno bylo asi 600 000 vojáků na straně koalice, převaha v technice byla mnohonásobná.
- Ekonomie sil: díky obrovské technologické převaze byl stanovený cíl poměrně malý. Nebyla ani zničena irácká armáda jako celek.
- Manévr: Těsně před zahájením pozemní části operace byl proveden jeden z nejsložitějších manévru vojenské historie – výměna arabských a „západních“ sil podél hranice s Irákem a Kuvajtem. Tím se dostali Irácké jednotky do neřešitelné situace.
- Jednota velení: Ukázalo se, že pokud je jasný a všemi koaličními partnery přijatelný cíl, lze dosáhnout i u široké koalice jednoty velení a jednotného úsilí.
- Bezpečnost: byla zajištěna jednoznačnou informační převahou.
- Překvapení: bylo dosaženo pomocí manévru a díky oslepení iráckých radarů.
- Jednoduchost: Jednalo se sice o velmi složitou operaci v nových koaličních podmínkách. Základ plánu však byl jednoduchý a všemi přijatelný.

Válka v Jugoslávii - Operace Spojenecká síla (1999)

Oficiální cíle NATO v Kosovu byly uvedeny v prohlášení, které 12. dubna 1999 schválila Severoatlantická rada. Konkrétně šlo o zastavení násilí a represí proti kosovským Albáncům, stažení všech ozbrojených sil z Kosova, vstup mezinárodních sil do Kosova, návrat uprchlíků, humanitární pomoc a vyřešení statutu Kosova na základě dohod z Rambouillet (U.S. Department of State: 1). Taktický cíl operace Allied Force byl zřejmý: rozmístění sil pod velením NATO v Kosovu.

V první fázi měla být zneškodněna srbská protivzdušná obrana, aby mohlo letectvo NATO volně operovat nad celou Jugoslávií. Poté měly být současně prováděny taktické útoky proti srbským vojenským silám v Kosovu a strategické útoky proti vojenským i jiným významným cílům v celém Srbsku. Taktické údery měly jednak zastavit násilí páchané Srby na Albáncích a jednak připravit prostor pro případnou invazi, resp. vstup pozemních jednotek NATO proti vůli Bělehradu. Strategické nálety proti vojensky důležitým cílům měly Srbsko donutit vrátit se k jednacímu stolu a akceptovat vstup sil NATO do Kosova.

Pokud jde o likvidaci srbské protivzdušné obrany, je zcela evidentní, že tento cíl se Aliancí zajistit nepodařilo, protože k sestřelům docházelo během celé doby trvání operace. Srbské síly v Kosovu sice utrpěly určité ztráty, které se ovšem týkaly převážně těžší techniky (obrněných vozidel a dělostřelectva), zatímco na represích se podílely hlavně lehce vyzbrojené pěchotní jednotky, které zase tak vážně oslabeny nebyly. Paradoxním výsledkem náletů proto bylo, že násilí proti albánským civilistům narůstalo a uprchlíků přibývalo. Nejvýznamnější vojenský efekt měly letecké útoky na strategické cíle v celé zemi, ovšem ani ty samy o sobě nestačily k tomu, aby Bělehrad projevil ochotu jednat o podmínkách NATO.

Koncem května 1999 bylo oběma stranám jasné, že tímto způsobem nelze dále pokračovat. Samotné nálety, jakkoli byly ničivé, nedokázaly přimět Bělehrad k jednáním, a navíc by jejich prodlužování znamenalo nárůst civilních ztrát a vedlejších škod. Jediným možným vyústěním by tedy byla pozemní invaze NATO do Kosova, která se koncem května začala velmi vážně připravovat, i když měla jen malou podporu u veřejnosti v zemích NATO. Milošević zřejmě pochopil, že vstupu jednotek Aliance do Kosova už prostě nezabrání; sama srbská armáda by proti nim neměla nejmenší šanci a Rusko dalo jasně najevo, že sice bude Srbsku poskytovat co možná nejrozsáhlejší diplomatickou, materiální, zpravodajskou a jinou podporu, ovšem o přímé vojenské intervenci proti NATO nemohla být ani řeč. Milošević se ale s Moskvou dohodl, že v Kosovu budou rozmístěni ruští vojáci, kteří obsadí severovýchodní část Kosova, kde se nacházelo nejvíc Srbů (a také nalezišť vzácných kovů).

Dne 2. června 1999 Bělehrad oznámil, že na podmínky NATO přistupuje, ale žádal lhůtu 24 hodin pro odchod srbských vojsk z Kosova (v oné době měly totiž přijít ruské síly). Nálety byly přerušeny 8. června, operace formálně skončila 10. června a následujícího dne se Srbové začali stahovat z Kosova. Ale již 12. června se do Kosova z Bosny přesunuly ruské jednotky, což velmi překvapilo síly KFOR, které vstoupily z Makedonie na území Kosova až několik hodin po Rusech. Během oné lhůty se však stačila do Kosova vrátit také většina ozbrojenců z UÇK a následovala pro změnu vlna násilí proti Srbům. Až po několika napjatých dnech bylo dosaženo dohody mezi Aliancí a Ruskem, UÇK složila zbraně a civilní správu Kosova převzala administrativa OSN (Visingr: 6).

Celkové hodnocení operace Allied Force záleží na tom, jakou motivaci přisoudíme NATO. Jestliže akceptujeme oficiální tvrzení, tedy výlučně snahu o pomoc kosovským Albáncům, lze operaci hodnotit jako krátkodobě i dlouhodobě celkem úspěšnou. Srbské ozbrojené jednotky byly donuceny opustit Kosovo, které má nyní faktickou nezávislost garantovanou jednotkami NATO. Srbsko ztratilo na dění v Kosovu prakticky veškerý vliv a bylo jen otázkou času, kdy Kosovo získá i formální nezávislost s dohledem OSN což se také stalo.

Naopak z pohledu Ruska byla operace Allied Force neúspěšná, či spíše kontraproduktivní. Po odchodu srbských jednotek se do Kosova vrátili ozbrojenci z UÇK, kteří páchali násilí na srbských civilistech; ti vnímali útvary západních zemí jako spojence UÇK, a proto se obraceli převážně na ruské vojáky KFOR, což spolu s ruskou podporou Bělehradu přispělo k posílení pozice Ruska v Srbsku. Pokud přistoupíme na tezi, že cílem Allied Force bylo demonstrovat technologickou převahu NATO, pak výsledek se rovněž poněkud lišil od očekávání. Moderní výzbroj NATO sice většinou fungovala dobře, ale v některých případech se ukázalo, že jí lze vzdorovat poměrně primitivními prostředky (viz klamné cíle či sestřelení F-117A). Poté, co se ruským prezidentem stal Vladimir Putin, byla urychlena ruská vojenská reforma, jež vychází i ze zkušeností z operace Allied Force. Ruská zahraniční, bezpečnostní i vojenská politika se stala více asertivní, samostatnější a v některých případech i výslovně konfrontační. Souhrnně řečeno, pokud mělo NATO pomocí bombardování Srbska v úmyslu „zastřáhat“ nebo „oslabit“ Ruskou federaci, pak výsledkem byl naprosto přesný opak.

Z hlediska naplnění principů války lze hodnotit operaci jako ne zcela úspěšnou.

- Cíl: Vzhledem k tomu, že se nepodařilo jasně definovat a deklarovat skutečný cíl operace bylo jeho naplnění komplikované. Bylo totiž sledováno více cílů různých úrovní (politický, strategický a taktický).
- Ofenzivnost: Silám NATO se nepodařilo udržet iniciativu po celou dobu operace. V přestávkách docházelo k zásadním změnám situace (návrat bojovníků UCK).
- Masovost: Síla leteckého úderu nebyla taková jako v případě války v zálivu.
- Ekonomie sil: Nasazené síly umožnily naplnění cílů operace – především stažení srbských jednotek z Kosova, ale neumožnily rychlé obsazení Kosova (severní kosovo a letiště v Prištině obsadily ruské síly).
- Manévr: Nebyl proveden dostatečně rychle překvapivě.
- Jednota velení: Problémy vznikly již při vlastním plánování a vedení leteckých úderů – NATO nebylo jednotné.
- Bezpečnost: Vzhledem k tomu, že srbské síly nemohly spoléhat na vnější pomoc (Rusko) v pozemní části operace nedošlo k jejímu porušení. Jiné to však bylo v letecké, kdy se dařilo srbským jednotkám sestřelovat i ty nejmodernější letouny.
- Překvapení: Bylo dosaženo v letecké kampani, nepodařilo se ale plně zlikvidovat srbskou PVO. Další kroky pak probíhaly na základě politických dohod.
- Jednoduchost: Plán vycházel z podobného schématu jako Pouštní bouře, ale problémy s jasným vyčtením cíle jej učinily závislým na politickém rozhodování.

Celkem lze konstatovat, že operace Spojenecká síla nebyla pro NATO jednoznačně úspěšná z důvodu porušení nebo neúplného naplnění principů vedení války.

Afghánistán – Operace Trvalá svoboda 2001

Operace "Trvalá svoboda" je vojenskou reakcí na teroristické útoky z 11. září 2001. Operace "Trvalá svoboda" je tedy název spojovaný s bojem proti terorismu mimo území Spojených států amerických. Primárním cílem operace je zničení teroristické sítě a všech dalších, kteří ji poskytují podporu.

Vojenské akce v rámci protiteroristické operace "Trvalá svoboda" byly zahájeny v Afganistánu dne 7. října 2001, kdy ozbrojené síly Spojených států amerických a Velké Británie zahájily letecké útoky proti výcvikovým táborům teroristické organizace al-Kajdá a vojenským zařízením tehdy vládnoucího hnutí Taliban v Afganistánu. Cílem vojenské operace bylo zničit teroristickou organizaci al-Kajdá a svrhnout Taliban, který jí poskytoval útočiště. Použity přitom byly i jedny z největších konvenčních explozivních zbraní, BLU-82/C-130 Daisy Cutter a bombardování způsobilo škody i v civilních oblastech, včetně stovek obětí na životech. Ztráty na civilním obyvatelstvu provázely celý průběh operace. Byly způsobeny především problémy s identifikací cílů. Přesto bylo použito téměř 90% přesné letecké munice proti 10% v Pouštní bouři (Eichler, 2006, str. 89).

Dne 19. října byly zahájeny pozemní akce. Letecké údery podporované akcemi zejména amerických a britských zvláštních jednotek a elitních oddílů umožnily Severní alianci 13. listopadu 2001 dobýt Kábul. Později se o jeho kontrolu dělila s americkými jednotkami. Vláda Talibanu na celostátní úrovni padla, nějakou dobu se však ještě držela zejména

v jižních provinciích v okolí Kandaháru. V Afghánistánu však dále působily skupiny bojovníků věrných Talibanu. Talibanem vyhnaný prezident Burhanuddín Rabbání se dočasně vrátil do úřadu, v prosinci 2001 byla sestavena nová vláda. Její premiér Hamíd Karzái se roku 2002 stal dočasným a od roku 2004 řádným prezidentem. Vláda převzala moc nad většinou území vyjma jihu, řadu oblastí však ovládá víceméně formálně na základě dohod s místními vůdci a od roku 2006 sílí nepokoje a bombové útoky i přímé přepady armádních konvojů a základen. Pořádek v oblasti Kábulu se snaží udržovat mise Mezinárodních bezpečnostních podpůrných sil (ISAF), schválená rezolucí 1386 Rady bezpečnosti OSN z 20. prosince 2001 OSN a od roku 2003, kdy byla rozšířena do dalších významných měst, svěřená pod vedení NATO.

Protiteroristická operace "Trvalá svoboda" je koaliční vojenská operace vedená Spojenými státy americkými, na které se v současné době podílí více než 20 zemí světa. Z tohoto počtu je valná většina z členských zemí Severoatlantické aliance, které se jí účastní v souladu s aktivací článku 5 Severoatlantické smlouvy z počátku října 2001. Celkem je do této operace zapojeno na 50 000 příslušníků pozemních sil, letectva a námořnictva (MZV).

Z vojenského hlediska lze operaci Trvalá svoboda hodnotit jako úspěšnou. Díky jasně stanovenému cíli a široké podpoře spojenců a v neposlední řadě naplnění prakticky všech principů vedení války neprovázely tento konflikt podobné problémy jako v Kosovu. Ukázal se však zcela nový aspekt a tím bylo nepochopení nebo špatné hodnocení operačního prostředí. Projevilo se to především v:

- Nepochopení sociálních a společenských vazeb v Afghánistánu;
- Podcenění vlivu místních vůdců a přecenění možností centrální vlády;
- Aplikaci euro-atlantických společenských a politických norem a zvyků do prostředí zcela kulturně odlišného;
- Nepochopení faktu, že vojenské vítězství neznamená ukončení konfliktu;
- Nepochopení mentality obyvatel Afghánistánu;
- Nepoučení se z historie Afghánistánu především v průběhu a výsledku vojenských intervencí na jeho území.

Operace Enduring Freedom v Afghánistánu ukázala na novou skutečnost. Pro úspěch operace nestačí připravit a nasadit ozbrojené síly, ale vzhledem k složitosti operačního prostředí je nutné do přípravy soudobých operací zapojovat nové složky. Jsou to mezinárodní organizace, nevládní organizace, obchodní a průmyslové subjekty, agentury atd. Je tedy nutno přistupovat k plánování a vedení soudobých a budoucích operací komplexně s využitím možností a schopností všech zainteresovaných aktérů.

5 LOGISTIKA V BOJI A OPERACI

Úspěšné vedení a dosažení cílů v boji (operaci) je nemyslitelné bez účinného zabezpečení a podpory činností bojových jednotek.

Zabezpečení a podpora představuje souhrn opatření silami a prostředky bojového zabezpečení a podpory jednotlivých uskupení, která vytvoří podmínky k úspěšnému plnění úkolů hlavními bojovými silami v průběhu jejich bojového (operačního) nasazení.

Logistika je vnímána jako bojové zabezpečení. Opatření zabezpečení jsou organizována a realizována v jednotlivých druzích zabezpečení, která zahrnují zejména:

- - logistické zabezpečení;
- - zdravotnické a veterinární zabezpečení;
- - chemické zabezpečení;
- - geografické a hydrometeorologické zabezpečení;
- - komunikační a informační zabezpečení,
- - světelné zabezpečení,
- - personální zabezpečení,
- - finanční zabezpečení. (Pub-31-10-01, 2011: 224)

Tyto jednotlivé druhy zabezpečení jsou prováděny a realizovány vlastními silami a prostředky vojsk a formou odborné (specifické) činnosti k tomu určených jednotek a zařízení druhů vojsk a služeb.

Účelem zabezpečení bojových jednotek v oblasti logistické je uchovat jejich bojovou sílu po dobu nutnou ke splnění stanovených cílů. To znamená pořízení zásob, včetně jejich skladování, manipulace s nimi a jejich přepravy, udržování a opravy veškeré výzbroje a materiálu, uhrazování materiálu vytvořením dopravně zásobovacího systému, obnovu bojeschopnosti a provozuschopnosti výzbroje a techniky a realizovat další nezbytná opatření spadajících do oblasti logistického zabezpečení zejména s důrazem na zabezpečení logistických služeb. Důležité je, aby potřebné zásoby, zařízení a vybavení byly dodávány ve správném množství, ve správný čas, na správné místo a v použitelném stavu.

Oblast logistického zabezpečení se uplatňuje i při realizaci principů vojenského umění a to zejména:

- **Ekonomie sil** – využitím všech dostupných prostředků a služeb umět využít minimálních zdrojů k dosažení patřičného efektu, zajistit splnění úkolů souvisejících s bojovou činností nezbytně nutným množstvím sil a prostředků a k tomu vytvořených potřebných zásob materiálu ve všech komoditách.
- **Volnost jednání** – omezení vlivu protivníka na schopnost provádět nepřetržitou logistickou podporu, nutnost ochrany a obrany prostorů rozmístění sil a prostředků logistické podpory, logistických bází, základů i logistických konvojů a tím vytvořit podmínky k bezproblémovému zásobování a doplňování vojsk.
- **Soustředění úsilí** – využití všech dostupných sil a prostředků logistického zabezpečení v prostoru operace jakož i forem mnohonárodní logistické podpory.
- **Jednoduchost** – mít připraveny jasné a jednoduché logistické plány a zajistit jejich jednoznačné pochopení a realizaci.

5.1 Vývoj a předmět vojenské logistiky

Pojem „logistika“ a jeho předmětný obsah prošel od počátků svého uplatňování dlouhodobým vývojem. Původ logistiky můžeme odvozovat nejspíše od řeckého **logistikon**, důmysl, rozum,

nebo **logos**, slovo, řeč, myšlenka, pojem, rozum, zákon, pravidlo, smysl. Pojmem logos starší řečtí filozofové označovali tvořivou, vše pronikající božskou sílu, která v teologii raného křesťanství zaujala zprostředkující postavení mezi Bohem a člověkem. Shodnou, ovšem starší podstatu nalezneme v buddhismu, který silně ovlivnil asijské myšlení. Je vtělena v sanskrtském slovu dharma v původním významu udržet, udržovat. Jak Buddha, tak Ježíš uplatnili princip „**správného jednání ve správném čase**“.

Týmž prastarým principem, ale vztaženým k většímu počtu subjektů, jejichž činnosti na sebe navazují ve společném zájmu, vytvářejíce sladěné řetězce aktivit, jež směřují k zamýšlenému společnému efektu, se řídí i logistika, jak ji chápeme dnes. Někteří autoři spatřují hypotetický zárodek logistiky v organizování výstavby pyramid ve starověkém Egyptě. Není jisté, zda se logistika v minulosti podílela na mírovém budování velkolepých děl. Je však mimo pochybnost, že byla využita k vojenským účelům. Prokazatelně ji uplatnil jeden z tvůrců vojenské teorie začátků 19. století, baron Antoine-Henri Jomini (1779 – 1869), francouzský generál švýcarského původu, který působil ve štábu Napoleonovy armády a od roku 1813 v ruské armádě. Ve svém díle „Náčrt vojenského umění“, ustanovil „major général de logis“ jako „důstojníky, kteří zajišťují ubytování a tábory pro útvary, určují pochodové směry při přesunech a upřesňují je podle místních podmínek.“ Od té doby logistika v novém významu nauky o pohybu, zásobování a ubytování vojsk, tedy vojenská logistika, doznala pronikavého rozvoje. Mezi další významné teoretiky rozvoje vojenské logistiky patří pplk. Georg C. Thorpe, který ve své knize „Pure logistics. The Science of War Preparation“, – 1917 provedl první pokus o definování vojenské logistiky jako vědy. Mezi hlavní přínosy patří rozlišení teoretické a aplikované logistiky, prosazení logistiky na roveň dominantních složek vojenského umění – strategie a taktiky a rozšíření pojmu na celou problematiku přípravy a zajištění vedení války. V neposlední řadě se jedná o kontraadmirála Henryho E. Ecclese, který ve svém díle „Logistics in the National Defense – 1959 definoval logistiku jako proces plánování a poskytování zboží a služeb a rozlišil logistiku na civilní a vojenskou. (Hajna, 2010, str. 1)

Vývoj v Československu

Období 1918 – 1938

Po vzniku samostatného Československa a nesporného vlivu Francie na výstavbu a organizaci naší armády byl důraz v oblasti zabezpečení vojsk položen i na materiální zajištění. Důraz zde byl položen na materiální zabezpečení a vytvoření zásob již v době míru vytvořením zásob ve skladech armády, ale i u vlastních vojsk jako pohyblivé – vezené vlastními útvary vojsk (v závislosti na určení a potřebě). Celé materiální zabezpečení bylo děleno na **služby**, které se třídily do čtyř skupin:

- Služby zásobovací, k nimž patřila služba intendantní, zbrojní, letecká, ženijní, spojovací, automobilní a remontnická,
- Služby odsunové, kam patřila zdravotnická a veterinární služba,
- Služby dopravní, kam patřila služba železniční, plavební a služba silniční dopravy,
- Služby různé, kam patřila polní poštovní služba, služba polního četnictva, justiční služba, etapní služba, pracovní služba, cestářská služba apod.

U každé služby byly rozlišeny dva druhy orgánů a to řídicí a výkonné. Řídicí orgány byly přiděleny každému velitelství. Výkonnými orgány byly především útvary služeb, které prováděly zásobování nebo odsuny, výrobu a opravy, dopravu apod. Tyto vytvářely zásobovací

místa, v nichž nadřízená jednotka vydávala materiál jednotce podřízené. Podobně se vytvářela i místa odsunová.

Hlavní úkoly služeb, které vykonávaly materiální zabezpečení:

Intendanční služba byla nejdůležitější a jejím úkolem bylo zaopatřovat celou armádu intendančním materiálem a penězi. K tomuto materiálu se počítal zejména proviant, ubytovací potřeby a výstroj.

Zbrojní služba měla za úkol opatřovat bojujícím jednotkám zbrojní materiál, jehož největší část tvořily zbraně všeho druhu a munice.

Letecká služba zásobovala útvary letectva leteckým materiálem a starala se o opravy poškozeného leteckého materiálu.

Ženíjní služba zásobovala jak speciální ženíjní vojsko, tak i všechny ostatní útvary ženíjním materiálem.

Spojovací služba dodávala útvarům spojovací materiál telegrafní, telefonní, radiotelegrafní i radiotelefonní, jakož i materiál pro spojení optické a poštovními holuby.

Služba automobilní dodávala a opravovala automobilní materiál, jejich výstroj a součásti, jakož i pohonné hmoty.

Služba remontnická se starala o doplňování stavu koní.

Služba zdravotnická prováděla ošetřování a odsun raněných a nemocných osob, jakož i o zásobování zdravotnickým materiálem.

Služba veterinářská prováděla léčení a odsun nemocných a raněných koní a další veterinární opatření v prostoru bojiště.

Služba železniční prováděla řízení železničního provozu za války, opravy a stavby železničních zařízení a mostů, jakož i zásobování příslušným materiálem.

Služba silniční dopravy prováděla dopravu pomocí automobilních kolon, autobusovou, vozatajskou i soumarských kolon.

Služba plavební přebírala ve válečném stavu veškerou dopravu po vodě.

Služby malého rozsahu řešily doplňkové služby, z nichž byly velice zajímavé služby pracovní, které využívaly pracovní útvary při různých stavebních pracích, skládání a nakládání munice a dalšího materiálu na zásobovacích místech, apod.

Z uvedeného přehledu, úkolů a činností je zřejmé, že za období 1. republiky byly oblasti materiálního zabezpečení vojsk relativně samostatné s určením jednotlivých působností a pronikající od vyšších velitelství do jednotek vto. Armáda si udržovala již v době míru válečný materiál nutný nejen pro vybavení mobilizované armády, ale i pro další dodávání k nahrazování úbytků a pro bezvadný chod zásobování. Materiální zabezpečení reagovalo na tehdejší hrozbu nacistického Německa a mělo propracovány vazby mezi potřebami vojsk a schopnostmi hospodářství nejen při mobilizaci.

Období 1948 – 1993

Na základě výsledků 2. světové války a rozdělení sfér vlivu mezi vítězné mocnosti a s tím související změnou ekonomického systému v Československu s přechodem na plánovité

hospodářství došlo k zásadním změnám v oblasti zabezpečení vojsk. Byly vytvořeny základní druhy zabezpečení bojové činnosti, které reagovaly na možnost vedení raketo-jaderné války na evropském válčišti se širokou možností použití zbraní hromadného ničení.

Mezi základní druhy zabezpečení patřily i týlové a technické zabezpečení.

Cílem týlového zabezpečení bylo všestranné a nepřetržité uspokojování potřeb vojsk k úspěšnému plnění bojových úkolů a vytváření potřebných podmínek pro život a činnost vojsk. Týlové zabezpečení zahrnovalo souhrn opatření k organizaci týlu, přípravě a využití komunikací a dopravních prostředků všeho druhu, materiálnímu, zdravotnickému, letištnímu, veterinárnímu, silničnímu a jinému zabezpečení a obsluze vojsk.

Operační týl tvořily týlové svazky, útvary a zařízení se zásobami materiálu, začleněné do sestavy frontu a armád, které byly určeny k jejich týlovému zabezpečení. Pro rozmístění a práci týlových svazků, útvarů a zařízení se určovala týlová pásma a organizace operačního týlu zahrnovala přípravu, rozvinutí a přesun raketových technických, zdravotnických, automobilních, železničních, silničních, potrubních svazků a ostatních týlových útvarů a jednotek. Na všech stupních velení se pro týlové a technické zabezpečení organizovaly týlová velitelská stanoviště, z kterých se plánovaly, organizovaly a řídily opatření k týlovému a technickému zabezpečení.

Hlavními druhy materiálu byly rakety, letecké pumy, bojové hlavice, raketové pohonné hmoty, pohonné hmoty, munice, ochranné prostředky proti zbraním hromadného ničení, proviant, bojová technika všeho druhu a výstroj. Na základě plánu operace se stanovovala výše zásob ve všech komoditách pro splnění úkolů operace. Zásoby materiálu se členily na pohyblivé, operační, centrální a nedotknutelné. Kompetence k jejich spotřebě byly přesně určeny. Opatření týlového zabezpečení řídil bezprostředně zástupce velitele pro týl.

Cílem technického zabezpečení bylo udržet bojeschopnost a provozuschopnost bojové a ostatní techniky. Technické zabezpečení zahrnovalo přípravu bojové a ostatní techniky, opravářských a odsunových prostředků k plnění stanovených úkolů, ošetřování a údržbu všech druhů výzbroje, raketové techniky, tankové, automobilní, traktorové a ostatní techniky, odsun a opravu poškozené výzbroje a techniky. Jeho nejdůležitějším úkolem byla rychlá obnova poškozené techniky a její maximální navrácení bojujícím vojskům. Toho se dosahovalo představením opravářských prostředků do prostorů největších ztrát bojové a ostatní techniky s využitím agregátových metod oprav. Síly a prostředky technického zabezpečení byly začleněny do organizačních struktur na všech stupních velení včetně vypořizovacích a odsunových prostředků a měly materiál a prostředky k předem stanoveným pracím, od provádění běžných oprav až po provádění generálních oprav. Opatření technického zabezpečení řídil bezprostředně zástupce velitele pro technické věci.

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že uplatňování logistiky a její široké použití v naší armádě se začalo rozvíjet až po roce 1990 začleňováním naší republiky do evropských i světových struktur a potřebě ujednování způsobů zabezpečení armád, zejména při účasti na vedení mnohonárodních operací i mimo evropské válčiště. Naplňování principů logistiky se začalo týkat nejen oblasti vlastního logistického zabezpečení, ale zejména i oblasti plánování a řízení logistiky.

Plného uplatnění logistiky se dosáhlo po vstupu ČR do NATO v roce 1997 přijetím standardizačních dohod, které bezprostředně ovlivnily způsoby zabezpečení vojsk a v tom i logistiky armády.

Dále je nutné zdůraznit, že nebyly objektivní důvody pro větší a širší zavádění logistiky z důvodu, že vojenské strategie ČR nepočítaly s použitím naší armády mimo evropské válčiště

a logistika má právě význam zejména při potřebě zásobování na velké vzdálenosti (viz její zrod při tažení Napoleona do Ruska, její první velké uplatnění v USA v době 1. světové války a široký rozmach v období 2. světové války). Dalším aspektem pro rozvíjející se logistiku je globalizace světových ekonomik a jejich propojení a tím i využívání zdrojů v prostoru operace a možnosti využívání forem mnohonárodní logistiky.

5.2 Charakteristika a úkoly vojenské logistiky

Vojenská logistika (dále jen „logistika“) je systematická a otevřená teorie o plánování pohybu (přesunů) a zabezpečování ozbrojených sil. V nejširším smyslu zahrnuje činnosti, mezi něž patří (PUB-41-00-01, 2007: 7):

- nabývání, přejímání, účtování a evidence, skladování, přeprava, distribuce, užívání, udržování majetku (materiálu) a nakládání s nepotřebným majetkem (materiálem);
- provádění přesunů ozbrojených sil a zajišťování vojenských přeprav;
- nabývání, výstavba, provozování, udržování, opravy a zrušování nemovitého majetku;
- poskytování anebo zajišťování služeb logistiky;
- zdravotnické zabezpečení.

Logistické zabezpečení je základem úspěchu každé vojenské operace. Je tvořeno souhrnem velitelských, organizačních, materiálních, technických, dopravních, zdravotnických (veterinárních) a servisních opatření. Logistické zabezpečení spočívá v uskutečňování funkcí logistiky v operacích.

Základní funkce logistiky (Pub -41-00-01, 2007: 8):

- pořizování a zásobování majetkem (materiálem);
- poskytování anebo zajišťování služeb (zabezpečení personálu);
- údržba a opravy;
- pohyb a doprava;
- zabezpečení infrastruktury logistiky (ubytovací služba, správa nemovité infrastruktury, požární ochrana, ekologie);
- zdravotnické zabezpečení;
- smluvní (uzavírání smluv a dohod);
- zabezpečení hostitelským státem.

V organizační struktuře ozbrojených sil ČR je logistika uplatňována na strategické, operační a taktické úrovni velení a řízení AČR (dále jen „strategická, operační a taktická úroveň“).

Logistika strategické úrovně

Je zaměřena na stanovení opatření k podpoře dosažení cílů stanovených v dokumentu *Vojenská strategie ČR*. Logistika na této úrovni zahrnuje oblast akviziční a majetkové politiky, řízení výzkumu a vývoje, ověřování a zabezpečení vojenské výroby, nakládání s nepotřebným majetkem (materiálem), plnění úkolů zadavatele a zřizovatele organizací a agentur, mobilizace, výstavby vojenských útvarů, vojenských zařízení a vojenských záchranných útvarů, strategické pohyblivosti (mobility) a soustřeďování prostředků logistiky v prostoru operací.

Logistika operační úrovně

Je zaměřena na stanovení opatření k zajištění vojenských přeprav, soustřeďování a následného přesunu vyčleněných součástí ozbrojených sil (dále jen „vyčleněné síly“) do prostorů činnosti odpovídajících velitelů, dále uskutečňování koncepcí, pořizování,

rekonstrukce, opravy a údržbu zařízení infrastruktury, zajišťování funkcí logistiky pro vyčleněné síly působící v prostoru operace; Z pohledu vedení společných mnohonárodních operací (dále jen „mnohonárodní operace“) je logistika na operační úrovni tvořena silami a prostředky logistiky, které jsou řízeny velitelem pozemních nebo vzdušných sil.

Logistika taktické úrovně

Je zaměřena na provádění funkcí logistiky při plnění operačních úkolů vyčleněných sil v prostoru operace prostřednictvím organických sil a prostředků i vyčleněných sil a prostředků operační logistiky. (PUB-41-00-01, 2007: 8-9)

Charakter vojenských operací a jejich vliv na logistiku

Logistická podpora operací závisí na jejich charakteru, který vyplývá z podmínek konkrétního operačního prostředí. Úspěšné splnění cílů a úkolů vojenské operace klade na zabezpečení veškeré činnosti vyčleněných sil zvýšené požadavky. Logistické zabezpečení bude ovlivňováno především následujícími skutečnostmi:

Vzdálenost

Vojenské operace mohou být prováděny na území, v bezprostřední blízkosti ČR nebo ve značné vzdálenosti od jejího území. Se vzrůstajícími vzdálenostmi se zvyšují nároky na přepravní kapacity pro rozmístění, udržení a odsun vyčleněných sil.

Doba trvání operace

Splnění cílů a úkolů vojenské operace se může prodloužit na dobu několika měsíců a s rotacemi i na několik let. Logistika pro vyčleněné síly musí vytvořit a udržovat odpovídající systém logistického zabezpečení, který je uzpůsoben k plnění úkolů po celou dobu trvání operace.

Protivník

Charakter vojenských operací bude záviset na protivníkovi, který bude působit proti bojovým jednotkám i silám a prostředkům logistiky. Protivník bude zpravidla působit asymetricky, netradičním a neočekávaným způsobem. Systém logistického zabezpečení musí být dostatečně pevný a pružný i v tomto prostředí.

Mnohonárodní charakter operací

Vyčleněné síly budou zpravidla působit v sestavě mnohonárodních sil. Zabezpečení vyčleněných sil bude záviset především na národním systému logistického zabezpečení. K dosažení efektivního logistického zabezpečení bude vhodné uplatňovat a podílet se na opatřeních mnohonárodní logistiky. Pozornost musí být věnována oblasti operační a výzbrojně-technické (materiálové) standardizace, požadovaným úrovním slučitelnosti, zaměnitelnosti nebo shodnosti za účelem dosažení a udržování operační součinnosti (interoperability). Omezené zdroje a často i prostor budou vyžadovat zvýšené nároky na vzájemnou koordinaci.

Vojenské operace na území ČR

Tyto operace musí být vedeny výhradně za účasti vyčleněných sil ČR (v případě nevojenských ohrožení lokálního charakteru) nebo mnohonárodními silami řízenými velitelskou strukturou pod vedením Organizace Severoatlantické smlouvy (NATO) nebo Evropské unie (EU).

V tomto případě ČR bude plnit opatření spojené se zabezpečením hostitelským státem (*Host Nation Support* – HNS).

Variabilita vojenských operací.

Vyčleněné síly mohou být použity ve všech druzích možných operací, vycházejících z politicko-vojenských ambicí ČR. Logistika musí být připravena na plnění úkolů v celém spektru operací, od bojových operací vysoké intenzity, přes bojové operace nízké intenzity až po humanitární a záchranné operace. Je nutné brát v úvahu operace prováděné současně v různých prostorech činnosti.

Připravenost

Vzhledem ke zvyšujícím se nákladům na udržování potřebného vojenského materiálu a ostatního spotřebního majetku (dále jen „zásob“) v míru k zabezpečení celého spektra možných vojenských operací, bude nezbytné, část zásob zajistit před zahájením vojenské operace nebo v jejím průběhu. To může limitovat celkovou dobu přípravy operace. Z tohoto důvodu systém logistického zabezpečení musí být koncipován a vytvořen, aby umožňoval plnění časových požadavků na dobu vyčlenění a pohotovost bojových sil a prostředků.

Zdroje

Vyčleněné síly mohou využívat vlastní i jiné zdroje. Každá operace je ojedinělá a využití zdrojů bude záviset na konkrétních podmínkách. Využití jiných zdrojů spočívá ve volbě jednoho nebo kombinaci níže definovaných způsobů mnohonárodní logistické podpory.

Úroveň specializace

Moderní technologie násobí operační schopnosti vyčleněných sil. Zároveň vzrůstají nároky na kvalitu zabezpečení vojenského materiálu. V řadě případů bude nutné zajišťovat opravy a údržbu prostřednictvím úzce specializovaných odborníků. Zásobování náhradními díly bude vyžadovat menší váhový objem a vyšší speciální zaměření.

Komunikační a informační systémy

Umožní urychleně reagovat na požadavky vyčleněných sil. Tyto systémy vyžadují trvalou aktualizaci databází. Musí být uzpůsobeny pro činnost v integrovaném a mnohonárodním informačním prostředí.

Terén a klimatické podmínky

Vyčleněné síly musí být připraveny působit v každém typu terénu a klimatických podmínkách, kromě polárních oblastí. Jedná se zejména o prostředí, které není typické pro Střední Evropu. Náročné klimatické podmínky budou vyžadovat mimořádné nároky na zabezpečení osob a vojenského materiálu, který bude muset být konstruován pro používání v takových podmínkách.

Civilní obyvatelstvo

V mnoha případech může být úkolem logistiky zabezpečení místního civilního obyvatelstva v rámci civilně-vojenské spolupráce (*Civil Military Cooperation* – CIMIC). Ke splnění tohoto úkolu musí mít určené síly a prostředky logistiky dostatečné kapacity a být připravené k součinnosti s příslušnými vládními, nevládními a mezinárodními organizacemi. (PUB-41-00-01, 2007, s. 10-11)

Obecné zásady logistiky

K provádění efektivního a nepřetržitého logistického zabezpečení musí být dodrženy zásady logistiky, které jsou v souladu s obecnou koncepcí pro vedení operací. Zásady logistiky se uplatňují v míru, v krizových stavech, pro vojenská cvičení, operace vedené mimo článek 5 Washingtonské smlouvy, operace vedené podle článku 5 Washingtonské smlouvy i pro operace prováděné ve spolupráci s EU, Organizací Spojených národů (OSN) a Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Poskytují dostatečný prostor pro spolupráci s dalšími organizacemi.

Zásady logistiky jsou ve svém významu vzájemně propojeny. Jsou pro příslušníky ozbrojených sil ČR závazné a vyžadují tvůrčí aplikaci podle konkrétních podmínek. Jednotlivé zásady mohou být dále rozpracovány na základě potřeby v konkrétních podmínkách vedení operací a ve vztahu k funkcím logistiky. Vychází ze zásad uplatňovaných v podmínkách NATO.

Mezi základní zásady patří (PUB-41-00-01, 2007, s. 12-15):

Odpovědnost

Ta vyjadřuje odpovědnost velitelů za logistické zabezpečení podřízených sil a prostředků. K tomu musí přijímat nezbytná opatření. *Tato zásada platí pro velitele vyčleněných sil, včetně velitele společných sil.* V mnohonárodních operacích je nutné vycházet z odpovědnosti za jednotlivá opatření logistického zabezpečení stanovené **Operačním plánem** (*Operational Plan – OPLAN*). Hlavní odpovědnost je zpravidla stanovena pro národní orgány. To nezabývá velitele společných sil jejich odpovědnosti za logistické zabezpečení podřízených a přidělených sil a prostředků.

Pravomoc

Vyjadřuje skutečnost, že velitel má za předem dohodnutých podmínek pravomoc rozhodovat na příslušné úrovni velení a řízení o využití přímo podřízených anebo přidělených sil a prostředků logistiky, včetně smluvně zajištěných služeb a dalších zdrojů, pro efektivní nebo účelné přijetí, rozmístění, udržení, vyvedení a odsun ozbrojených sil pod jeho velením. Mezi odpovědností a pravomocí existuje vzájemná provázanost. Odpovědnost velitele musí být vždy zaručena delegováním pravomoci k použití nezbytných zdrojů. V prostoru operace velitel má pravomoc vyžadovat hlášení, provádět kontroly sil a prostředků logistiky a v případě potřeby je přerozdělovat. Pravomoc je rovněž vázána na stanovení požadavků v oblasti HNS a využívání místních zdrojů.

Společná odpovědnost

Spočívá v požadavku, aby členské státy NATO, EU a zúčastněné státy na operaci (dále jen „vysílající státy“) koordinovaly jednotlivé postupy při pořizování a používání sil a prostředků logistiky a jiných zdrojů za účelem efektivního logistického zabezpečení vyčleněných sil. Společná odpovědnost znamená, že orgány velení a řízení jednotlivých velitelství NATO, EU usilují o vytvoření systému logistického zabezpečení, který zajistí efektivní plnění operačních

úkolů. K tomu jsou zřizovány jednotky mnohonárodní logistiky, koordinační orgány a spojenecké (společné) informační systémy. I přes tyto skutečnosti konečná odpovědnost za logistické zabezpečení vyčleněných sil spočívá na vysílajících státech.

Prvořadost (priorita) operačních požadavků

Veškeré úsilí logistiky musí být zaměřeno ke splnění operačních požadavků, které zaručují úspěch při plnění úkolů. Logistika musí fungovat jako násobitel bojové síly a být pevně začleněna do struktury vyčleněných sil. Velitel má definovanou pravomoc a odpovědnost za vytvoření organizační struktury logistiky, která odpovídá operační situaci.

Spolupráce

Vyjadřuje důležitost spolupráce orgánů resortu obrany s orgány státní správy a samosprávy a podnikatelskými subjekty podle právního řádu ČR. Tato zásada vyjadřuje také spolupráci mezi jednotlivými členskými státy NATO a EU, dále součinnost s vládními, nevládními a mezinárodními organizacemi v prostoru operace. Spolupráce v oblasti logistiky, včetně spolupráce mezi resortem obrany a civilním sektorem přispěje k nejlepšímu využití omezených zdrojů. Pro operace mimo článek 5 Washingtonské smlouvy musí být tato spolupráce rozšířena rovněž na státy, které nejsou členy NATO, EU, OSN a případně na další organizace.

Koordinace

Vyjadřuje součinnost mezi orgány resortu obrany, orgány státní správy a samosprávy, případně dalšími organizacemi v oblasti jejich odpovědnosti na základě předem připravených plánů a smluvních ujednání. Určuje nezbytnost vzájemně sladit činnost orgánů, sil a prostředků logistiky v mnohonárodních operacích. Tato zásada je úzce spojena se zásadou spolupráce a společné odpovědnosti za logistické zabezpečení. Logistické zabezpečení plní řadu úkolů, které vyžadují vzájemnou koordinaci z hlediska prostoru, času i společně využívaných prostředků. Mezi ně patří strategické přesuny, (následné) přesuny do operačních sestav, přeprava zásob na velké vzdálenosti, zdravotnické odsuny, poskytování zdravotnické péče v prostoru operace a další úkoly. Orgány a velitelství NATO a EU mohou zřizovat koordinační střediska. Činnost těchto středisek může vyžadovat ustanovení národních představitelů, styčných důstojníků (týmů) a zavedení vzájemně slučitelných informačních a komunikačních systémů. Koordinaci na národní úrovni plní Společné operační centrum Ministerstva obrany (SOC MO), které může zřizovat dočasná nebo stálá koordinační pracoviště.

Dostatečnost

Logistické zabezpečení musí být prováděno v požadovaném množství, místě, čase, celém spektru činností a odpovídající jakosti. Zajišťuje se pro všechny druhy operací, průběžně po celou dobu trvání operace až do splnění úkolu a obnovu bojovosti vyčleněných sil. Zdroje musí být dostatečné a odpovídající z hlediska standardů připravenosti, udržitelnosti a pohyblivosti (mobility). Na každé úrovni logistiky (zásobovacím stupni) je třeba brát v úvahu

skutečnost, že dostupnost zásob, dopravních, manipulačních prostředků a zařízení může představovat určitá omezení.

Efektivnost, hospodárnost a účelnost

Potřebné zdroje jsou drahé a je jich zpravidla nedostatek. Z tohoto důvodu je nutné dosáhnout optimálního vztahu mezi efektivností, hospodárností a účelností v poskytování a využívání dostupných zdrojů (ve vztahu k výkonu systému logistického zabezpečení). Náklady na vojenskou operaci sestávají převážně z výdajů na logistické zabezpečení. Vyčlenění sil a prostředků AČR do operace vyjadřuje politickou vůli ČR účastnit se (vést) vojenské operace. Respektovány jsou ekonomické a finanční možnosti státu.

Pružnost

K dosažení cíle vojenské operace (politického, strategického, operačního nebo taktického) musí být systém logistického zabezpečení schopen se aktivně přizpůsobit a reagovat na každou změnu. Prostředí asymetrických hrozeb může přinášet řadu změn v operačním (bojovém) úkolu. Toto prostředí vyžaduje, aby systém logistického zabezpečení byl dostatečně pevný (odolný), což nesmí být v rozporu s požadavkem na jeho pružnost.

Dostupnost údajů

Včasné a úplné údaje (informace) o silách a prostředcích logistiky i dalších zdrojích umožňují účinnou koordinaci procesů v logistice v době plánování, přípravy a vedení operace. Velitelé musí mít k dispozici pro přijetí rozhodnutí nezbytné informace o silách a prostředcích logistiky. Orgány logistiky musí znát a být připraveny poskytnout veliteli požadované údaje o stavu logistiky.

Jednoduchost

Vyjadřuje požadavek na zpracování přehledných a srozumitelných plánů a nařízení k zajištění logistického zabezpečení. Jednoduché plány, nařízení a organizační struktury logistiky minimalizují možnost nedorozumění a nepřehlednosti. Logistická hlášení musí obsahovat údaje, které umožní rychle se orientovat v informacích potřebných pro rozhodovací proces velitelů a orgánů logistiky. To nevylučuje poskytování dalších podrobných informací, které umožní kvalifikovaně řídit oblast logistického zabezpečení.

Včasnost

Vyjadřuje nezbytnost zahájit s dostatečným časovým předstihem plánování a výstavbu systému logistického zabezpečení, jeho činnost a další spolupráci v oblasti logistiky. Rozhodující etapou logistického zabezpečení je rozmisťování (rozvinování) sil a prostředků logistiky v operacích. Z tohoto důvodu je důležité, aby jejich rozmístění bylo provedeno v dostatečném předstihu před plněním operačních úkolů. Plnění operačních úkolů by nemělo být zahajováno dříve, dokud se příslušný velitel neujistí, že bude mít zajištěné logistické zabezpečení po celou dobu vedení operace.

Přehlednost (transparentnost)

Vyjadřuje úroveň informací o silách a prostředcích logistiky. Podporuje účinné řízení a koordinaci vyčleněných sil. Uplatnění zásady zvyšuje důvěryhodnost zúčastněných států. Tato zásada je uplatňována v systému logistických hlášení, prostřednictvím styčných důstojníků (týmů) na plánovacích konferencích organizovaných v době přípravy i vedení operace.

Úkoly logistické podpory

Rozsah a charakter úkolů logistického zabezpečení závisí na druhu vojenské operace, charakteru operačního prostředí, rozsahu vyčleněných sil a na jejích operačních úkolech. Logistika provádí opatření a zajišťuje plnění úkolů logistického zabezpečení ve všech fázích přípravy, vedení a ukončení vojenských operací. (PUB-41-00-01, 2007: 17-19)

Ve fázi přípravy operace se zpravidla logistika podílí na činnostech, a na základě rozhodnutí velitelů zabezpečuje jejich provedení v těchto oblastech:

- podíl na operačním plánování;
- vytvoření systému logistického zabezpečení;
- logistický průzkum prostoru operace;
- zajištění smluvních vztahů na pořízení majetku (materiálu) a služeb logistiky;
- tvorba a doplnění zásob;
- údržba, opravy a kalibrace výzbroje a materiálu,
- příprava specialistů logistiky;
- plánování přesunů vyčleněných sil a zajišťování vojenských přeprav;
- zpracování plánů logistického zabezpečení v průběhu operace.

Ve fázi rozmíst'ování, soustředění a rozvinutí sil se logistika zpravidla podílí na činnostech, a na základě rozhodnutí velitelů zabezpečuje jejich provedení v těchto oblastech:

- provádění přesunů a zajišťování vojenské přepravy;
- logistické zabezpečení přesunů v prostorech soustředění sil;
- vytvoření systému logistického zabezpečení v prostoru operace;
- aktivace systému velení a řízení logistiky;
- podíl na vytvoření jednotek a orgánů mnohonárodní logistiky v prostoru operace;
- upřesnění plánů logistického zabezpečení operace;
- vytvoření dopravně zásobovacího systému;
- údržba, evakuace a opravy vojenského materiálu;
- začlenění sil a prostředků logistiky do bojové sestavy;
- provádění opatření ochrany a obrany logistiky.

V průběhu operace se logistika zpravidla podílí na činnostech, a na základě rozhodnutí velitelů zabezpečuje jejich provedení při udržování všech funkcí logistiky, s důrazem na:

- funkci zásobování majetkem (materiálem), poskytování služeb a zdravotnického zabezpečení;
- údržbu, evakuace a opravy vojenského materiálu podle možností v prostoru operace;
- uskutečnění mimořádných opatření vyplývajících z vývoje operační situace;
- provádění opatření ochrany a obrany logistiky;

- opatření k velení a řízení sil a prostředků logistiky a zajištění součinnosti s orgány mnohonárodní logistiky;
- logistické zabezpečení při obnově bojeschopnosti.

Po ukončení operace se logistika zpravidla podílí na činnostech, a na základě rozhodnutí velitelů zabezpečuje jejich provedení v těchto oblastech:

- zabezpečení vyvedení vyčleněných sil z prostoru operace, včetně sil a prostředků logistiky;
- logistické zabezpečení soustředění sil po operaci;
- údržba, evakuace, opravy a příprava vojenského materiálu k dalšímu použití;
- příprava a provedení přesunů a zajištění vojenských přeprav;
- úklid bojiště;
- ukončení systému logistického zabezpečení v prostoru operace;
- dokončení úkolů obnovy bojeschopnosti;
- zrušení úkolového uskupení působícího v operaci.

Obnova bojeschopnosti sil je organizována v průběhu operace anebo po jejím skončení. Úkolem logistiky bude zabezpečit nezbytnou obnovu sil a prostředků logistiky s cílem připravit je pro plnění dalších úkolů.

Faktory ovlivňující logistické zabezpečení vedení operací

Za **první skupinu faktorů** působících na logistické zabezpečení operací je možné považovat zejména systémové vlivy. Tyto faktory jsou dány především (PUB-41-00-01, 2007: 19-20):

- právním statutem mandátu;
- stanovenými politicko-vojenskými ambicemi;
- operačními požadavky na logistické zabezpečení;
- systémem logistického zabezpečení (vztah k akvizicím apod.).

K těmto vlivům dále patří možnosti a způsoby logistického zabezpečení uplatňované v mnohonárodní operaci.

Druhou skupinu faktorů tvoří další vlivy, které vychází z objektivních podmínek. Jedná se především o tyto vlivy:

- místo a plněné úkoly vyčleněných sil;
- geografické umístění prostoru operace (především vzdálenost od ČR);
- časový faktor a to především délka trvání operace;
- druh operace;
- hloubku a šířku prostoru operace (činnosti);
- technologické, bojové a další možnosti zneprátelených stran;
- využitelné zdroje v prostoru operace;
- terén, klima a další přírodní vlivy (roční a denní doba);
- ostatní vlivy (radiační a chemická situace, možnost využití radioelektronického boje apod.).

Prostředí, v němž je operace vedena, je dále ovlivňováno nejistotou, chaosem a násilím. Nejistota pramení především ze skutečnosti, že jednotlivé operace budou založeny na

předpokladech a odhadech, na neúplných, nepřesných, často i protichůdných a záměrně zkreslených informacích o skutečném stavu.

5.3 Koncepce logistického zabezpečení mnohonárodních sil

Mnohonárodní logistika je tvořena souborem opatření a nástrojů, s jejichž využitím, v závislosti na operačních požadavcích, je možné dosáhnout úspory sil, prostředků a zejména nákladů spojených s vedením operace. Na jejím zavádění se podílejí síly a prostředky jednoho nebo několika států, hostitelského státu nebo poskytující organizace (agentury). Vyčleněné síly mohou uplatňovat způsoby mnohonárodní logistiky pro zabezpečení vlastních sil a prostředků nebo se mohou podílet na vytvoření a udržování systému logistického zabezpečení NATO a EU (HNS, MILU).

V průběhu plánování vyčleněných sil pro operaci je nutné zvážit využitelnost, nezbytnost a výhody mnohonárodní logistiky. Národní řešení logistického zabezpečení může v některých případech ovlivnit efektivnost plnění úkolu. Uplatnění postupů mnohonárodní logistiky se může projevit zejména v oblasti efektivního, hospodárního a účelného využívání zdrojů, v možnosti dosažení úspor z rozsahu při jejich pořizování, dále snížením počtu rozmísťovaných sil a prostředků logistiky, zvýšením operační součinnosti a využitím specifických schopností a zkušeností jednotlivých států v různých oblastech logistiky.

V rámci mnohonárodní logistiky vyčleněné síly využívají kombinace způsobů mnohonárodního logistického zabezpečení. Ve všech případech musí být schopny se přizpůsobit potřebám plnění úkolů operace. Musí rovněž splňovat požadavky efektivnosti, hospodárnosti, účelnosti a další všeobecné zásady logistiky. Mezi uplatňované způsoby mnohonárodního logistického zabezpečení patří (PUB-41-00-01, 2007, str. 26-29):

Vedoucí stát v logistice (Logistic Role Specialist Nation –LRSN).

Stát účastnící se operace, který koordinuje a zabezpečuje široké spektrum činnosti logistického zabezpečení pro všechny nebo větší část mnohonárodních sil v geograficky vymezeném prostoru.

Příkladem je zajišťování činností ve vykládacích místech, poskytování ochrany a obrany, řízení přesunů a údržba komunikací. Z hlediska operačních potřeb může být více vedoucích států pro poskytování specifického rozsahu logistického zabezpečení.

Stát se specializovanou úlohou v logistice (Logistic Role Specialist Nation –LRSN).

Stát účastnící se operace, který koordinuje a zabezpečuje vybraný druh majetku (materiálové třídy v názvosloví NATO, majetkového uskupení v názvosloví AČR) nebo služeb logistiky pro dva nebo více států. Příkladem je zabezpečování paliva, stravních dávek nebo leteckých odsunů raněných.

Mnohonárodní integrované jednotky logistiky (Multinational Integrated Logistic Unit – MILU).

Dva nebo více států účastnících se operace, které na základě vzájemné dohody vytvoří společnou jednotku logistiky. Tato jednotka zabezpečuje plnění úkolů logistického zabezpečení pro oba

nebo i pro další státy. Jednotka je podřízena podle zásad operačního řízení (Operational kontrol – PCON) příslušnému veliteli společných sil.

Mnohonárodní integrované jednotky logistiky se vyznačují různorodou organizací. Jedná se zpravidla o dopravní, zásobovací, stavebně-technické jednotky, jednotky obsluhy vykládacích míst a služeb logistiky.

Dohody o vzájemné podpoře (Mutual Support Agreements – MSA).

Vysílající státy mají možnost uzavírat dvoustranné nebo vícestranné dohody. To je výhodné v případě, kdy stát vysílá početně menší úkolové uskupení. Toto úkolové uskupení je rozmístěné společně s úkolovými uskupeními ostatních vysílajících států, které mají dostatečnou kapacitu pro jejich logistické zabezpečení. Vysílající státy mohou společným sdílením zdrojů (zejména při poskytování služeb logistiky) dosáhnout vyšší efektivity, hospodárnosti a účelnosti při zabezpečování operací. Přínosem je snížení potřeby rozmístování sil a prostředků logistiky v prostoru činnosti.

Zabezpečení hostitelským státem.

Hostitelský stát, formálně reprezentovaný legitimní vládou, zajišťuje na základě smluvních vztahů majetek (materiál) a služby logistiky ozbrojeným silám jiných států působícím na území tohoto státu nebo využívajícím území státu k přesunům, případně jako výchozí prostor pro operaci.

Místní uzavírání smluv (Local Contracting).

Zabezpečení bude poskytováno na základě uzavřených smluv projednaných individuálně s místními dodavatelskými subjekty (dále jen „dodavatelé“) za úhradu na základě uzavřených smluv. Nezbytná je spolupráce mezi vysílajícími státy a veliteli společných sil v prostorech činnosti k zajištění jednotných cen.

Služby logistiky poskytované třetí stranou (Third Party Logistic Support Services – TPLSS).

Tato možnost spočívá ve využití ujednaných smluv (dohod) k poskytnutí vybraných služeb logistiky. Tzv. „třetí stranou“ mohou být mezinárodní organizace, nadnárodní dodavatelé nebo jiné subjekty oprávněné poskytovat služby ze států nezapojených do operace. Využití TPLSS je výhodné zejména v průběhu dlouhodobých operací. Přináší sníženou potřebu rozmístování sil a prostředků logistiky v prostoru operace po dobu plnění úkolu. Významnou úlohu má TPLSS ve fázi odsunu ozbrojených sil, kdy ekonomické ukazatele jsou důležitější než rychlost. V současné době se podílí na logistickém zabezpečení mnohonárodních operací organizace NATO pro údržbu (technické zabezpečení) a zásobování. Mezi nástroje k využívání TPLSS patří například její elektronická databáze dodavatelů.

Systém logistického zabezpečení mnohonárodních operací je nutné vytvářet před plánováním vojenské operace.

Využívání některého ze způsobů mnohonárodní logistiky se zpravidla zajišťuje prostřednictvím **Memoranda o porozumění** (Memorandum of Understanding – MOU) a následného **Technického ujednání** (Technical Arrangement – TA), ve kterém jsou podrobně popsány všechny administrativní a zdrojové aspekty.

Mnohonárodní logistika je uplatňována zpravidla podle zásad OPCON. Řízení mnohonárodní logistiky v operacích je prováděno orgány **spojeného společného štábu logistiky** (Combined Joint Logistic Staff – CJ4) v rámci organizační struktury příslušného úkolového uskupení (Task Forces). Uskutečňování funkcí logistiky zajišťuje **Mnohonárodní společné středisko logistiky** (Multinational Joint Logistic Centre – MJLC).

Mnohonárodní společné středisko logistiky je vytvářeno k snadnějšímu splnění rostoucích požadavků na kolektivní odpovědnost velitele společných sil za logistické zabezpečení. Hlavní úkol MJLC spočívá v koordinaci činností logistického zabezpečení mezi bojovými jednotkami vysílajících států, národními podpůrnými prvky (National Support element –NSE), jednotkami LLN, LRSN, subjekty TPLSS, orgány a organizacemi hostitelského státu, OSN, nevládními organizacemi propojenými se středisky CIMIC, případně jinými mezinárodními organizacemi. Zřizuje se v případě nutnosti koordinovat uzavírání společných smluv na nedostatkový majetek (materiál), výstavbu mnohonárodních projektů v oblasti infrastruktury, oblast HNS apod. Koordinuje využití dopravních prostředků jednotlivých států nebo dopravních zařízení poskytnutých pro společné využití v NATO. Je hlavním styčným místem pro všechny požadavky na přepravu osob a vojenského materiálu. Řídí jednotky MILU a oblasti týkající se léčby a odsunu pacientů, zdravotnického zásobování a ochrany životního prostředí.

Závěrem

Členství ČR v NATO a EU zásadně ovlivnilo postavení státu a jeho ozbrojených sil v mezinárodním bezpečnostním prostředí. Česká republika převzala příslušný díl odpovědnosti za bezpečnost spojenců a uskutečňování bezpečnostní politiky NATO a EU. Je proto strategickým zájmem ČR podílet se příspěvkem národních sil a prostředků na účasti v mnohonárodních operacích, a to podle povahy a rozsahu krizové situace v souladu s definovanými politicko-vojenskými ambicemi.

Změna bezpečnostního prostředí si vynutila změny v přístupu k výstavbě a zabezpečení ozbrojených sil. Přechod k mnohonárodním operacím změnil zásady a postupy logistiky. Logistické zabezpečení tvoří základ úspěchu v operaci.

Vzdálenost, terén, nestabilní prostředí prostoru operací a složení vyčleněných sil vyžaduje další nároky na připravenost logistiky. Doba trvání operace rovněž vyvolává požadavky na udržitelnost sil a prostředků logistiky. Použití zásad a postupů logistiky uvedených v příslušných dokumentech MC a AJP (ALP) má zásadní význam pro dosažení cílů operace. Úkolem velitelů je začlenit tyto zásady a postupy se souhlasem členských států do svých doktrín, nařízení a procedur.

K zabezpečení efektivního, hospodárního a účelného logistického zabezpečení mnohonárodních operací je nutné získávat poznatky, provádět rozborů a zevšeobecnění zkušeností. Tyto zkušenosti rozpracovávat v dokumentech pro oblast logistiky a využívat je při výstavbě, přípravě a operačním použití sil a prostředků logistiky AČR. Získávání poznatků a vyhodnocování zkušeností v oblasti logistiky organizovat v souladu s procesem *Lessons Learned NATO*.

6 DALŠÍ VYBRANÉ KATEGORIE VOJENSKÉHO UMĚNÍ

Tak jako v celé řadě vědních oborů, jsou i ve vojenské vědě a úžeji ve vojenském umění používány kategorie (pojmy, výrazy), specifické právě pro tuto oblast lidské činnosti. Znalost těchto kategorií v celé jejich šíři a obsahu je nezbytná pro studium vojenského umění, kdy zjednodušuje komunikaci mezi odborníky i vojenskými profesionály. Pochopení jejich obsahu

umožňuje vyhnout se širokým popisům jevů, procesů, činností použitím jednoho nebo několika málo slov. Zvládnutí kategorií vojenského umění tedy umožňuje zjednodušení a přesnost komunikace jak orální, tak i písemné.

Jednotlivé kategorie mohou být univerzální, platné pro celou šíři vojenského umění nebo specifické, jen pro některé oblasti, například pro strategii, operační umění, taktiku, velení a štábní službu nebo podporu a zabezpečení.

V následujících statích jsou rozebrány jen některé vybrané kategorie, které spolu s kategoriemi rozebíranými v předešlých kapitolách zdaleka nepokrývají celou šíři ani hloubku vojenského umění. Dle autorů jsou ale nezbytným základem pro další studium vojenského umění.

Kategorie jsou řazeny v abecedním pořadí, které žádným způsobem nevyjadřuje jejich důležitost a význam. Postupně jsou rozebrány tyto kategorie vojenského umění: **(1) asymetrie, (2) bojová síla, (3) morální síla, (4) neregulérní protivník, (5) omezená a totální válka, (6) ozbrojené síly, (7) poměr sil, (8) překvapení, (9) rozmach boje (operace), (10) společná (Joint) operace, (11) válčiště, bojiště, (12) vzdušný výsadek.**

Asymetrie

Asymetrie je opakem symetrie. Při čemž **symetrií** rozumíme souměrnost například stavby, tělesa, obrazce nebo útvaru, případně rovnováhu mezi jednotlivými částicemi v případě fyziky. (Univerzum, 2002) Z hlediska vojenského umění lze tedy odvodit, že v symetricky vedených konfliktech bojují proti sobě protivníci stejnými kategoriemi bojových prostředků a využívají stejných nebo podobných způsobů vedení bojové činnosti. Tento model je však v soudobých konfliktech prakticky potlačen a jedná se tedy převážně o **konflikty asymetrické**. Tím rozumíme konflikt, ve kterém proti sobě stojí nesrovnatelné subjekty, nejčastěji národní státy, které disponují rozdílnými prostředky z hlediska množství osob, výzbroje a technologií. (Vojenský výkladový slovník, 2004: 11). Podle této definice je evidentní, že asymetrie ve válkách není prvek vzešlý ze současnosti. Naopak, války vedené Římskou říší v době její expanze proti kmenům a národům Evropy, Afriky a Asie, byly jednoznačně asymetrické. Na druhou stranu o symetrický konflikt se jednalo v případě Panských válek (s Kartágem 3. a 2. století př. n. l). Husitské války také nebyly válkami symetrickými (výzbroj, výstroj, taktika).

Ani definice uvedená v terminologickém slovníku již dnes nedostačuje. Konflikty jsou dnes stále více vedeny ne národními státy proti sobě, ale spíše jednotlivými subjekty (hnutími, organizacemi), které se snaží zvrátit průběh konfliktu ve svůj prospěch všemi prostředky (i nevojenskými).

Součástí každého asymetrického konfliktu jsou **asymetrické operace**, což jsou operace vedené pravidelnými ozbrojenými silami proti nepravidelným nepřátelským silám, jejichž způsob vedení boje, jeho metody a prostředky nejsou v souladu s mezinárodním právem a námi uznávanými etickými a mravními zásadami. (Vojenský výkladový slovník, 2004, s. 11) Pro tento způsob operací je typické vedení širokého spektra aktivit, jež mají za cíl co nejvíce snížit schopnost vést bojovou činnost protivníka a při tom získat na svou stranu obyvatelstvo v prostoru operace.

Bojová síla

Bojová síla je souhrn prostředků pro ničení a narušování, které může vojenská jednotka nebo útvar použít vůči nepříteli v daném čase.

Bojovou sílu tvoří morální duch vojsk (viz morální síla), jejich vycvičenost, organizace, kvalita velení a přidělené prostředky. (Vojenský výkladový slovník, 2004, s. 29-30)

Uchování bojové síly je jednou ze základních povinností velitelů všech stupňů velení. Úzce souvisí s realizací principu ekonomie sil a operační (společnou) funkcí ochrany vojsk. Zachování bojové síly je jen těžce realizovatelné bez dostatečné podpory a zabezpečení, zejména pak v logistické oblasti.

Morální síla

Při definování tohoto pojmu je nutno nejdříve popsat pojem **morálka**. Jedná se o systém norem, který reguluje chování lidí, zejména jejich vzájemné vztahy. V podstatě určuje co je dobré a co špatné z hlediska obecně platných principů a hodnot, které sdílí daná kultura nebo civilizace. (Univerzum, 2002).

Morální síla se v klasických válkách vztahovala pouze na bojovníky a byla doplňkem síly fyzické. V soudobých konfliktech se tato síla vztahuje i na civilní složku státu nebo společenství. Morální síla ovlivňuje vůli, odolnost, nadšení a další vlastnosti, které mají přímý vliv na udržení si schopnosti válku vést. Morálka vojáka (ale i civilního obyvatelstva) je závislá na jeho zabezpečení a předvídatelnosti budoucího vývoje. Jakékoli nahodilosti (frikce dle Clausewitze) přináší demoralizaci a ztrátu schopností. Bojová morálka má (podle Napoleona) třikrát větší význam než význam fyzických sil. S morální silou, jako jedním ze základních předpokladů úspěchu ve válce, kalkulují všichni teoretici, ale i praktici vojenského umění. Význam morální síly roste od konce druhé světové války, kdy například války ve Vietnamu ukázaly, že spoléhat pouze na technickou a technologickou převahu nelze absolutně. Stejným problémem se jeví v kontextu s morální silou i podcenění vlivu náboženství, osobností a mnohdy i fanatismu v soudobých konfliktech na Středním východě.

Na druhé straně je morální síla národů, států a společenství euroatlantického prostoru podkopávána neschopností obyvatel přijímat vlastní omezení pohodlí a bohatství, životní úrovně a pocitu bezpečí vlastní komunity, nehledě na neschopnost těchto společenství přijímat ztráty na vlastní straně.

Neregulérní protivník

Jedná se zpravidla o ozbrojené síly řízenými zájmovými skupinami, které ne vždy musí reprezentovat státní zřízení. Tyto ozbrojené složky či organizace nemusí mít bezpodmínečně status pravidelné armády – spíše naopak. V těchto silách mohou a budou bojovat lidé, kteří nemusí být nutně vojáci v tradičním slova smyslu, půjde tedy o různé nepravidelné síly.

Konflikt pak může začít například mezi vlasteneckým či náboženským hnutím a rozmístěnými aliančními silami. Tyto síly mohou požadovat změnu státního uspořádání, ale

kritéria pro konečné řešení bývají mnohdy nejasná a často se mění. V takovémto konfliktu bude bojiště rozšířené nejen na prostor konfliktu, ale do celého komunikačního prostoru, včetně státního zřízení. Útok takovéhoho neregulérního protivníka nebude omezený pouze na cíle vojenské, ale může zahrnovat vládní instituce, civilní populaci, ekonomická a kulturní centra a další významné cíle a to s ohledem na pozornost médií.

Pro neregulérního protivníka a jím vedené konflikty platí následující charakteristiky:

Mnohostrannost. Nebezpečí, tvořené totalitními státy, teroristy a mafiánskými skupinami je „reálně“ i „virtuálně“ mnohostranné. Je zaměřeno proti společnosti vyspělých demokratických zemí a jejich ozbrojeným silám, politice a ekonomice.

Informační boj. Informační válka jako známý druh vojenské činnosti s využitím soudobých prostředků propagandy bude vedena na všech stupních a ve všech sférách ozbrojeného boje. Na jedné straně jde o získávání informací a na straně druhé o zabránění jejich získávání nepřítelem. Prvky všech druhů operací budou:

- informační údery,
- informační ochrana vlastních vojsk,
- informační manévry.

Důležitost ochrany. Tak jako protivníci mají velmi rozdílnou kulturu a hodnoty, tak i odstrašování, založené na logice rizika ztrát, nemusí být vždy účinné. Prevence, i když je důležitá, nebude lehce dosažitelná, protože vyžaduje správné pochopení motivace, zájmů a cílů protivníků. V případě rozdílných hodnot se nemůže účinná prevence uskutečnit dříve než po pochopení logiky potenciálních protivníků.

Zneužití obyvatelstva. Lze předpokládat, že nepřítel bude mít snahu přenést válku do měst. V případě země s nižším technologickým rozvojem je výsledek stejně účinný jako vedení války partyzánské. Zkušenosti z posledních válek a konfliktů potvrzují stále větší podíl civilního obyvatelstva na ztrátách.

Psychologický faktor. Terorismus vytváří psychologický tlak na obyvatelstvo. Zde je nutné již předem podporovat a uklidňovat obyvatelstvo s využitím všech možností hromadných sdělovacích prostředků.

Dlouhodobé vedení. Operace s výraznými asymetrickými rysy tvoří permanentní konflikt bez jasného začátku a konce. Jsou to malé bitvy, ve kterých dílčí vítězství nepředstavuje úplný úspěch. Před nalezením konečného řešení je nutné dlouhodobě udržet a řídit relativně bezpečnou situaci jako podmínku následného úspěchu.

Kontrola situace s využitím dotyku. Zbraně dalekého dosahu, včetně těch neúčinnějších a nejpřesnějších, nezabezpečují dostatečnou kontrolu mobilního a často velmi dobře ukrytého nepřítele. Pro jeho zneškodnění je nezbytné jej lokalizovat, rozkrýt, omezit, zadržet, odzbrojit či popřípadě zničit. (Krásný, 2003, s. 80-81)

Omezená a totální válka

Pojmy omezená a totální válka jsou již ve své podstatě velmi relativní a zpravidla se tato přídomek dává válkám až po jejich skončení.

Totální válka proti sobě staví celé národy, které využívají všech svých možností k porážce nepřítele. Prvními totálními válkami byly revoluční války vedené Francií na přelomu 18. a 19. století. Z této definice se vymyká americká občanská válka, která byla svým charakterem totální, ale při tom nabyla vedena dvěma národy. Skutečně obrovského rozmachu

nabyl pojem totální válka v období 1. světové války. Až tehdy Evropa a svět poznaly, že k vítězství je nutno vynaložit skutečně všech prostředků zúčastněných států. A teprve absolutní vyčerpání zdrojů jedné strany vedlo k jejímu ukončení. Novou dimenzi tohoto pojmu přinesl vynález a použití jaderných zbraní v roce 1945. Míra zničení, které mohou dosáhnout jaderné zbraně, dosáhla absolutní úrovně na obou stranách tehdejšího bipolárního světa. Bylo nemožné oddělit od sebe vojenské cíle a obyvatelstvo. Toto poznání vedlo obě supervelmoci (USA a SSSR) k tomu, že první poválečný konflikt (válka v Koreji) byl nakonec válkou omezenou. Když tato válka začala, nikdo nevěděl, že bude omezena v arzenálu použití zbraní a geograficky. Obě strany v určitých fázích konfliktu o použití všech prostředků, tedy i jaderných uvažovaly.

Omezená válka je charakterizována limity v politických cílech, použití prostředků, délce trvání, teritoriem atd. Pro toho kdo vede boj, není žádná válka omezená. Pouze strateg na nejvyšším stupni zjišťuje její požadované meze. (Galatík a kol., 2008, s. 52) Ale ani on není schopen dopředu jednoznačně vymezit a zajistit dílčí omezující prvky a to hlavně v souvislosti s vývojem konfliktu a jeho dopady. Omezení se tak jeví jako údaj nesnadno předvídatelný, nanejvýš jen pravděpodobný.

Velmi častou je situace, kdy pro jednu stranu konfliktu jde o omezenou válku, ale pro druhou stranu o válku totální.

Ozbrojené síly

Organické složky jednotlivých druhů ozbrojených sil (pozemního vojska, vojenského námořnictva, letectva a v některých zemích i četnictva), zahrnující všechny jednotky určené k přímému provedení operačních (bojových) úkolů.

Z širšího pohledu jde o vojenské síly státu nebo skupin států.

Zpravidla se dělí na složky (druhy ozbrojených sil) podle prostředí, ve kterém realizují své rozhodující činnosti – pozemní, námořní, vzdušné a nověji i kosmické prostředí.

V ČR lze za ozbrojené síly, dle západního chápání, považovat AČR.

Poměr sil

Výsledek kvantitativního a kvalitativního srovnání vlastních a nepřátelských sil a prostředků (jednotek, útvarů, svazků, výbroje, techniky aj.). Poměr sil umožňuje stanovit stupeň

objektivní převahy zúčastněných stran. Je počítán danými štáby na strategické, operační a taktické úrovni na celý operační prostor, na směry hlavního i vedlejšího úsilí.¹⁹

Souhrn kvantitativních a kvalitativních údajů o silách a prostředcích bojujících stran, pomocí jejichž porovnání lze získat představu o bojových možnostech stran a i o možném výsledku boje.²⁰

Jestliže ještě v nedávné minulosti, kdy byla technika zúčastněných stran relativně srovnatelná, jsme si vystačili s kvantitativními poměry sil (počty osob, rozhodující počty bojové a další technik), pak současnost vyžaduje zejména kvalitativní přístup. Příčina je v kvalitativních rozdílech v bojové technice zejména vyspělých zemí, což mnohdy umožňuje dosažení úspěchu početně slabším vojskům i proti armádám masovým. Kvalitativní poměry sil se počítají z kvantitativních poměrů zaváděním koeficientů bojové efektivity rozhodující techniky a výzbroje. Koeficient bojové efektivity zbraně (tank, letoun ...) je vztažen k referenčnímu typu prostředku, který má hodnotu 1. Koeficient může být tedy vyšší nebo nižší než 1. Jeho zavedením do kvantitativního poměru sil dochází k objektivizaci výsledků.

Velmi problematickým je hodnocení kvality živé síly a jeho zavedení do poměrů sil. Kvalita živé síly je velmi těžce měřitelná. Zahrnuje takové veličiny, jako jsou vycvičenost, morální síla, odolnost, vůle bojovat apod. Jestliže u techniky lze řadu parametrů poměrně přesně změřit, u živé síly jde zejména o odhady a subjektivní hodnocení.

Je potřebné zdůraznit, že výhodné poměry sil ještě nemusejí znamenat vítězství ve válce nebo boji. Řadu příkladů lze dokumentovat na izraelsko-arabských válkách nebo válkách v Iráku a Afghánistánu. Do značné míry jde o konflikty asymetrického charakteru.

Poměry sil vůči asymetrickému protivníkovi jsou problémem specifického charakteru a vyžadují zvláštní přístup (viz asymetrie).

Překvapení

Překvapení je náhlé uvedení nepřítele do situace, kterou neočekává a které nemůže včas čelit.

Je to jeden z důležitých činitelů majících vliv na průběh boje (operace). Strana, které se podařilo překvapit, obvykle získává dočasnou nebo i dlouhodobou výhodu. (Vojenský výkladový slovník, 2004, s. 202)

Pro velitele je důležité nejen využívání všech možností k překvapení nepřítele, ale také přijímání opatření k zabránění překvapení protistranou. Na tomto se významně podílí zpravodajství a průzkum i realizace principu volnosti manévru (jednání). Volnost manévru je zajištěna zejména dostatečnými zálohami sil a prostředků, které mohou reagovat na neočekávané (překvapivé) činnosti nepřítele.

Překvapení lze dosáhnout v čase, prostoru nebo ve způsobech vedení bojové činnosti. Všechny tyto formy překvapení mají svá specifika pro strategickou, operační i taktickou úroveň.

Překvapení v čase, např. v otázce zahájení války, operace, boje, lze ve strategické rovině uvažovat v rocích až měsících, v operační rovině v měsících až týdnech a v taktické rovině ve dnech až hodinách.

¹⁹ Definice uvedená ve francouzsko-českém sborníku strategických, taktických a logistických termínů, který byl zpracován jako společný česko-francouzský projekt o třech dílech. Rok vydání nelze dohledat.

²⁰ Tamtéž.

Překvapení v prostoru vedení operace, boje je spojeno s úvahami protistrany o možném směru útoku nebo soustředění úsilí vlastních vojsk. Příkladů je celá řada, např. útok německých vojsk přes Ardeny v 1. i 2. světové válce, operace Bagration sovětských vojsk v Bělorusku, vylodění v Normandii spojené s dlouhodobou klamnou činností.

Překvapení ve způsobu vedení bojové činnosti lze dokumentovat na úspěchu německé bleskové války, založené na koordinovaném použití pozemních obrněných sil s masivní palebnou podporou letectva nebo na soustředěném použití tankových vojsk, jako rozhodujícího útočného prvku v kontrastu s použitím tanků jako prostředku podpory pěchoty, tedy jejich rozptýlení po celé délce fronty (napadení Francie Německem v roce 1940). Jako jedno z největších překvapení ve strategické úrovni lze hodnotit použití jaderných zbraní USA proti Japonsku v roce 1945.

Rozmach boje (operace)

Souhrn ukazatelů vyjadřující charakteristiku daného boje (operace), např. počet sil a prostředků účastnících se boje (operace), hloubky bojových úkolů, šířky prostoru (pásma) činnosti, tempo a dobu trvání.

Rozmach boje (operace) zahrnuje základní údaje o daném boji (operaci). V počtech sil se zpravidla uvádí: počty v živé síle, v jednotkách, útvarech, svazcích svazech..., počty rozhodujících bojových prostředků (tanků, BVP, OT, děl, raketometů, letounů ...). Hloubka a šířka útočného pásma nebo prostoru obrany, dílčí úkoly (bližší úkol, další úkol nebo objekty) za útoku či další postavení nebo pásma obrany v hloubce je vyjádřena zpravidla v kilometrech. Tempo je odvozeno z doby trvání (doby od zahájení útoku do doby splnění stanoveného úkolu) a hloubky boje (operace); je pak vyjádřeno jako průměrná hodnota v kilometrech za den, případně na nižších stupních v kilometrech za hodinu. V obraně se může vyjádřit v časech boje o první postavení, druhé dostavení nebo o první a následně druhé pásmo obrany apod.

Společná (Joint) operace

Typickým způsobem plánování a vedení válek a operací ze strany NATO jsou společné operace, které jsou vedeny společným úsilím dvou a více druhů ozbrojených sil (pozemních, vzdušných, námořních nebo speciálních) pod jednotným velením. V nebojových operacích jde také o společné působení s civilními silami a prostředky. (Vojenský výkladový slovník, 2004: 237). V této oblasti je definice dle udaného zdroje nepřesná. V současné době se jeví, že nutnost spolupráce s civilními aktéry nelze omezit jen na nebojové operace. Navíc se mnohdy nebojové operace prolínají s operacemi bojovými v souvislosti s fází nebo vývojem bojové činnosti.

V souvislosti s pojmem společná operace se velmi často používá i pojem „**společná mnohonárodní operace**“. V tomto případě se jedná o operaci prováděnou nejméně dvěma státy za účasti nejméně dvou druhů ozbrojených sil. (Vojenský výkladový slovník, 2004, s. 236). Pokud se tedy podíváme na průběh konfliktů od druhé světové války, je evidentní, že převážná část z nich měla právě charakter společných mnohonárodních operací. Zajímavým prvkem v takto vedených operacích nebo konfliktech je míra zapojení jednotlivých států:

- Přímé nebo nepřímé;
- Materiální nebo fyzické atd.

Dalším příbuzným pojmem je „**kombinovaná výsadková operace**“. Jedná se operaci prováděnou pozemními, vzdušnými a námořními silami k souběžnému nebo postupnému nasazení (vysazení) různých druhů sil (výsadků) k bojové činnosti na velkém prostoru a do velké hlubokého týlu protivníka. (Vojenský výkladový slovník, 2004, s. 94) Klasickým případem takové operace jsou jednotlivá vylodění armády USA při znovudobývání ostrovů v Pacifiku za druhé světové války. Z roku 1982 pak tento typ operace provedla Velká Británie na Falklandských ostrovech v boji proti argentinské invazi. V historii je známa i celá řada příkladů, kdy jedna ze složek operace plní klamné úkoly. Příkladem může být použití námořních výsadků v operaci Pouštní bouře v roce 1991.

Válčiště, bojiště

Válčiště je geograficky vymezená oblast nebo území se vzdušným prostorem, kde se ozbrojené síly válčících stran připravují, soustřeďují, rozvinují a vedou činnost k dosažení vojenskopolitických a strategických úkolů (cílů). (Vojenský výkladový slovník, 2004, s. 277)

Jiná definice válčiště uvádí následující: **válčiště**, pojem pro geografické vymezení prostoru k vedení bojové činnosti na operační a strategické úrovni, **několikanásobně převyšující územní rozsah bojiště**. Na tomto území jsou rozvíjena strategicko-operační uskupení ozbrojených sil válčících stran. K válčišti kromě pozemních oblastí patří i veškerý vzdušný prostor nad těmito oblastmi, dále pobřeží a moře, části oceánů, kde státy a jejich koalice vedou strategické a operační činnosti ozbrojených sil. (Velký slovník naučný, 1999)

Bojiště je prostor, ve kterém jednotky, útvary a svazky pozemních sil a letectva vedou bezprostřední boj s nepřítelem. (Vojenský výkladový slovník, 2004, s. 26)

Bojiště je vymezeno bojovým (operačním) úkolem (šířka, hloubka), a úzce souvisí s kategorií rozmach boje (operace).

Prostor válčiště obsahuje zpravidla celou řadu bojišť.

Z historického pohledu lze nalézt například válčiště evropské, tichomořské, atlantické, které zahrnovaly celou řadu bojišť, jako normanské bojiště (vylodění a rozvíjení úspěchu v Normandii), ardenské bojiště, bojiště tvořené ostrovy Iwojima, Qudalcanal, bojiště významných námořních bitev apod.

Válčiště je kategorií strategickou a operační, bojiště operační a taktickou.

Vzdušný výsadek

Odborná definice uvádí, že vzdušný výsadek jsou útvary (jednotky) pozemního vojska přepravované vzduchem do týlu nepřítele prostředky vojenského dopravního letectva k vedení aktivní bojové nebo průzkumné činnosti. V závislosti na způsobu vysazení se rozlišuje padákový, přistávací nebo kombinovaný výsadek. (Vojenský výkladový slovník, 2004, s. 305)

Uvedená definice není zcela přesná. Vzdušný výsadek lze také chápat jako aktivitu (specifickou činnost vojsk), kterou kromě vysazovaných jednotek zajišťuje nejen dopravní letectvo, ale zejména vrtulníkové letectvo, především při realizaci přistávacích výsadeků. Vrtulníkové letectvo je v chápání našich spojenců součástí pozemních sil. **Přistávací výsadky** realizují zejména mechanizovaná (motorizovaná, pěší) vojska bez těžké bojové techniky. **Padákové výsadky** jsou doménou výsadkových a speciálních sil, i když i pro tyto může být mnohdy výhodnější provést výsadek přistávací.

Závěr

Vojenské umění a všechny jeho složky prochází po celou dobu existence válek a ozbrojených sil dynamickým vývojem. Obzvláště období posledních dvou století tuto dynamiku urychlilo nebývalým způsobem. Výsledky průmyslové a vědeckotechnické revoluce se velmi významně dotkly teorie i praxe vojenského umění. Na vojáky jsou kladeny stále vyšší nároky, především z hlediska dynamiky změn operačního prostředí, nejistoty v boji a operaci, zvládnutí nové

techniky bojové, ale i pro podporu štábní práce a velení. Jsou hledány nové způsoby vedení bojové činnosti apod.

Přes všechny „novinky“ ve vojenském umění, zůstávají zachovány určité „konstanty“, které byly, jsou a i do budoucna zůstanou jádrem teorie i praxe této složky vojenské vědy. Tento studijní text alespoň částečně ukazuje, co těmito konstantami může být a o co se při studiu vojenského umění opírat.

Dělení vojenského umění, význam a poslání jeho jednotlivých složek, ať již v rovině teoretické nebo praktické, dospělo do soudobého stavu dlouhým historickým vývojem a ověřením v praxi. Obsah pojmů jako je boj, bojová činnost, operace, principy vojenského umění i celé řady dalších byl také hledán a definován po celou dobu existence válek. Význam operačních funkcí, otázek podpory a zabezpečení je dnes jistě nepopiratelný.

Výše zmíněné kategorie téměř určitě zůstanou i v budoucnu v jádru vojenského umění. Může docházet k dalším a dalším proměnám v teorii i praxi vojenského umění, ale jeho podstata, vyjádřená v těchto kategoriích, zůstane zachována. Jejich osvojení profesionálními vojáky se tak stává trvalou hodnotou, o kterou mohou opírat svůj další odborný růst.

Přehled použité literatury a informačních zdrojů

Černý, J, Hrůza, P., Jaroš, V. *Systém velení a řízení v operacích*: Pomůcka. Vydání první. Brno: UO Brno, 2011. 139 s. ISBN 978-80-7231-836-0.

Eichler, J. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: MO-AVIS, 2006, 303 s. ISBN 80-7278-326-2.

- Fuller, J. F. C. *The Foundations of the Science of War*. London: Hutchinson, 1926
- Galatík, V. a kol. *Vojenská strategie*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – PIC MO, 2008, 343 s. ISBN 978-80-7278-475-2.
- Gray, Colin S. *Modern strategy*. New York: Oxford University Press, 1999. ISBN 0-19-878251-9.
- Hajna, P. Historie vojenské logistiky. *Eulog.cz-informační logistický portál*. ISSN 1804-9354 [online]. Dostupné na: <http://www.eulog.cz/clanky/?m=a03&up=0&lang=0&id=2667> (cit 2010-08-05).
- Jablonsky, D. Prečo je stratégia zložitá. Liptovský Mikuláš: Národná akadémia obrany, 2008.
- Klimeš, L. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN 1981.
- Kolektiv autorů. *Použití ozbrojených sil v operacích*. Brno. S – 10261. UO Brno, 2011. ISBN 978-80-7231-821-6. 126 s.
- Krásný, A. Pohledy na asymetrii v operacích. *Obrana a strategie*, 2/2003. Brno: VA, ISSN 1214-6463.
- Ledvina, F. Základy marxistické filozofie. In: [online]. [cit. 2013-01-16]. Dostupné na: <http://marxismus.cz/hismat/hismat.htm>
- Liddell Hart, B. H. *Strategy: the indirect approach*, third revised edition and further enlarged. London: Faber and Faber, 1954.
- Machiavelli, N. *Úvahy o vládnutí a o vojenství*. Praha: Argo, 2001. 343 s. ISBN 80-7203-391-3.
- Muraise, E. *Intruduction à l'histoire militaire*. Paris, 1964.
- MZV ČR. *Operace Trvalá svoboda*, s. 1. Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/irak_a_jeho_obnova/operace_trvala_svoboda.html (cit 2010-08-05).
- Novotný, K. *Základy vojenské vědy*. Vyškov: Vysoká škola pozemního vojska ve Vyškově, Fakulta řízení vojenských systémů, 2000, 190 s. ISBN 80-7231-063-1.
- Operation Market Garden, 17-27 September 1944*. Dostupné na: http://www.historyofwar.org/Maps/maps_marketgarden2.html (cit 2010-08-05).
- Portál Palba. *Seznam alb*. Dostupné na: <http://palba.cz/forumfoto/displayimage.php?album=213&pos=24> (cit 2010-08-05).
- Tomek, P. *Zahájení operace „Pouštní bouře“ a tehdejší nasazení čs. vojáků*. Dostupné na: <http://www.vhu.cz/zahajeni-operace-poustni-boure-a-tehdejsi-angazma-cs-vojaku/> (cit 2014-08-05).
- U.S. Department of State. *Diplomacy in Action*. Dostupné na : http://www.state.gov/www/regions/eur/ksvo_rambouillet_text.html (cit 2014-08-05).
- Velký slovník naučný*. 1. vydání. Praha: DIDEROT, 1999, 1679 s., ISBN 80-902723-1-2.
- Vejmelka, O. a kol. *Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů* (pomůcka). AVIS Praha: Vyškov, Ředitelství výcviku a doktrín, Správa doktrín, 2005. 359 s.
- Visingr L. *Operace Allied Force, Mezinárodní společenství na Balkáně* (POL 267) - seminární práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie, 21.

11. 2007 Dostupné na:

<http://search.seznam.cz/?q=Operace+Allied+Force%2C+Mezin%C3%A1rodn%C3%AD+spole%C4%8Denstv%C3%AD+na+Balk%C3%A1n%C4%9B+%28POL+267%29+&sourceid=zn-HP> (cit 2014-08-05).

Všeobecná encyklopedie Univerzum. 1. vydání. Praha: Odeon, 2002. 3035 s., ISBN 80-207-1113-9.

Wasson, D. L., Battle of Gaugamela. Ancient History Encyclopedia. Dostupné na: http://www.ancient.eu/Battle_of_Gaugamela/ (cit 2014-08-05).

Doktríny a vojenské publikace

AJP-3.2. Doktrína spojeneckých pozemních operací, NSA 2009 (slovník).

AAP-6. Slovník termínů a definic NATO. Praha: 2010, str. 400.

AJP-3.10.1(A). *Allied Joint Doctrine For Psychological Operations*, 2007. Dostupné na: <https://info.publicintelligence.net/NATO-PSYOPS.pdf> (cit 2014-08-05).

AJP 3.4.9 (A). *Allied Joint Doctrine For Civil-Military Cooperation*, 2013. Dostupné na: <http://www.cimic-coe.org/wp-content/uploads/2014/06/AJP-3.4.9-EDA-V1-E1.pdf> (cit 2014-08-05).

AJP 3.10. *Allied Joint Doctrine For Information Operations*, Dostupné na: <https://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf> (cit 2014-08-05).

Doktrína AČR v mnohonárodních operacích. 1. vyd. Správa doktrín ŘEVD, Vyškov 2008. 144 s.

FM 100-5. *US-Field-Manuals*. HQ US ARMY. p. 2-4. Dostupné na : <http://www.fprado.com/armorsite/FM-100-5-Operations.pdf> (cit 2014-08-05).

JP 1-02. Joint Publication 1-02. Dictionary of Military and Associated Terms, Washington DC:US Government Printing Office, As Amended Through 2008.

NN 010101. *Vševojsková operační a taktická terminologie*: 1. díl - Vojenská věda, operační umění a všeobecná taktika. Názvoslovná norma. Praha: Ministerstvo národní obrany, 1983.

Pub-31-10-01. *Pozemní síly v operacích*. 1. vydání, Vyškov: Institut doktrín VeV – VA, 2011. 294 s.

Pub-31-10-02. *Taktika pozemních sil*. 1. vydání, Vyškov: Institut doktrín VeV – VA, 2011. 340 s.

Pub-31-10-01. *Pozemní síly v operacích*. Vyškov: Odbor doktrín VeV - VA, 2011, 294 s.

Pub-41-00-01. *Logistika ve vojenských operacích*. Vyškov: Správa doktrín ŘeVD, 2007, 104 s.

Vejmelka, O. a kol. *Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů (pomůcka)*. AVIS Praha: Vyškov, Ředitelství výcviku a doktrín, Správa doktrín, 2004. 359 s.

Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů. Praha: AVIS, 2004, 359 s.

Seznam obrázků

Obrázek 1-1 Hierarchický vztah kategorií vojenství – vojenská věda – teorie vojenského umění

Obrázek 1-2 Složky vojenského umění

- Obrázek 1-3 Soudobé dělení teorie vojenského umění
- Obrázek 1-4 Strategické paradigma
- Obrázek 1-5 Systém velení a řízení
- Obrázek 1-6 Vztah mezi základními složkami vojenského umění
- Obrázek 1-7 Proces plánování operací a bojů – spojovací článek teorie a praxe vojenského umění
- Obrázek 2-1 Složky bojové síly
- Obrázek 2-2 Druhy taktických činností
- Obrázek 3-1 Rozdělení Informačních operací
- Obrázek 4-1 Schéma rozmístění jednotek před bitvou u Gaugamel
- Obrázek 4-2 Plán bitvy u Gaugamel - druhá fáze s vyznačenými jednotkami, které likvidovali proniknuvší perské jednotky
- Obrázek 4-3 Plán operace Market Garden
- Obrázek 4-4 Druhá fáze bitvy u Gaugamel s naznačeným soustředěným útokem Alexandra Makedonského proti pozici krále Dareia
- Obrázek 4-5 Situace v Itálii v květnu 1944
- Obrázek 4-6 Schéma pozemní části operace Pouštní bouře

Seznam tabulek:

- Tabulka 4-1 Vývoj v definování principů války (vojenského umění)